

RENDVÉDELMI JOG ÉS KÖZIGAZGATÁS I. KÖTET

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

RENDVÉDELMI JOG ÉS KÖZIGAZGATÁS I.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.5-VEKOP-16-2016-00001 azonosító számú „A versenyképes közszolgálat személyzeti utánpótlásának stratégiai támogatása” elnevezésű projekt keretén belül készült. A Közzolgálati technikus (mindkét szakmairánya) és a Rendészeti őr szakmák Képzési és Kimeneti Követelményeiben meghatározott szakmai követelményekhez illeszkedő tansegédlet.

Szerzők:

Papp Orsolya. r. alezredes
Bárány Zoltán c. r. alezredes

Digitális tartalom:

Papp Orsolya r. alezredes

Szakmai lektor:

dr. Lóczy Zsolt c.r. ezredes

Pedagógiai - nyelvi lektor:

dr. Tanács Eszter Tímea bv. ezredes

ISBN 978-615-6259-02-8

Második, hatályosított kiadás

2023.

TARTALOM

I. JOGI ALAPISMERETEK	6
1.1. Normák, értékek, erkölcsi szabályok, társadalmi szabályok, mint az emberi együttélés alapjai.	6
1.2. A jog kialakulása, szerkezete.....	8
1.3. A jogi norma fogalma, jellemzői. A jogkövetkezmény.	12
1.4. A jogalkotás fajtái, szervei, szakaszai, folyamata.....	13
1.5. A jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök.....	18
1.6. Jogszabályok érvényessége és hatálya	21
1.7. A jogalkalmazás fogalma, szakaszai, fajtái	25
1.8. Összefoglalás	26
1.9. Ellenőrző kérdések.....	28
II. ÁLLAM-, ALKOTMÁNY-, NEMZETKÖZI JOGI, ÉS MUNKAVÉDELMI ALAPISMERETEK	29
2.1. Az állam fogalma, kialakulása, rendeltetése	29
2.2. Az alkotmányjog alapfogalmai.....	32
2.3. Az alkotmányosság fogalma és követelményei.....	33
2.4. Magyarország Alaptörvényének célja, szerkezete, alapvetései	34
2.5. Magyarország alkotmányjogi berendezkedése.....	38
2.6. Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában. Az állampolgári jog, az emberi jog és a nemzetiségi jog.	47
2.7. A nemzetközi jog fogalma, alapelvei, szerepe.	59
2.8. A diplomáciai mentesség fogalma, a diplomáciai és személyes mentességet élvező személyekre vonatkozó nemzetközi jogi rendelkezések.....	61
2.9. Magyarország és az Európai Unió.....	68
2.10. A humanitárius jog alapvető rendelkezései.....	68
2.11. A Munkavédelmi törvény alapvető szabályai.....	70
2.12. Összefoglalás	73
2.13. Ellenőrző kérdések:.....	74
III. POLGÁRI JOG ALAPJAI.....	76
3.1. A polgári jog fogalma, a Ptk. szerkezete	76
3.2. A polgári jog alapelvei.....	78
3.3. A személy fogalma. Jogképesség és cselekvőképesség.....	79
3.4. A személyhez fűződő jogok sérelmének esetei és védelmének polgári jogi eszközei.....	82
3.5. A tulajdonjog és a szerződés	83
3.6. A birtokos, a birtok fajtái és a birtokvédelem	85
3.7. Összefoglalás	89
3.8. Ellenőrző kérdések.....	90
IV. BÜNTETŐJOG – ÁLTALÁNOS RÉSZ.....	91
4.1. A büntetőjog fogalma, meghatározása tágabb és szűkebb értelemben	91
4.2. A büntetőjog felosztása (részei).....	92
4.3. A büntetőjog alapelvei.....	93
4.4. A büntetőjog jogforrásai.....	94
4.5. A büntetőjogi norma.....	95

4.6. A Büntető Törvénykönyv (Btk.) szerkezete.....	97
4.7. A Btk. időbeli, területi és személyi hatálya.....	99
4.8. A bűncselekmény fogalma, súly szerinti felosztása	101
4.9. Az általános törvényi tényállás szerkezete, elemei	104
4.10. A bűncselekmény elkövetői	107
4.11. A bűncselekmény megvalósulási szakaszai	109
4.12. Büntethetőségi akadályok rendszere	113
4.13. A katonákra vonatkozó rendelkezések.....	120
4.14. Összefoglalás	123
4.15. Ellenőrző kérdések.....	124
V. KRIMINALISZTIKA.....	125
5.1. A kriminalisztika fogalma, tárgya, felosztása	125
5.2. A kriminológia és a kriminalisztika megkülönböztetése	125
5.3. A krimináltechnika fogalma, rendszere.....	126
5.4. A büntetőeljárás cselekményekkel kapcsolatos krimináltaktikai ajánlások és módszerek	129
5.5. Összefoglalás	131
5.6. Ellenőrző kérdések.....	133
VI. FELHASZNÁLT IRODALOM.....	134

Digitális kalauz

A QR kód digitális tartalmat rejt, amely pdf formátumban kattintással (Jobb egérgomb → helyi menü → Hivatkozás megnyitása új lapon), nyomtatott formában pedig telefonon a QR kód olvasó segítségével nyitható meg. A színes szegély a digitális tartalom fajtájára utal.

A keret színe	A digitális tartalom fajtája
	Előadás videó
	Interaktív előadás videó
	Gyakorló feladat (különböző típusú)
	Játék
	Interaktív kép
	(Interaktív) gondolattérkép
	Infografika (hangos, animált), Sway, Diasorozat, Ppt
	Egyéb tartalom (kapcsolódó videó, weboldal, fájl stb.)

BEVEZETÉS

Kedves Kollégák, kedves Diákok!

Minden szakmának, hivatásnak megvan a saját fogalmi rendszere – alapfogalmak, összefüggések, amik elengedhetetlenek –, nincs ez másként a rendőri, közszolgálati szakmáknál sem. A jogi nyelvezet helyes használata, a jogszabályok megfelelő alkalmazása, a jogszabály-változások önálló értelmezése szervesen hozzátartozik e szakmákban dolgozók mindennapi munkájához. A jogi nyelvezet használata végigkíséri a teljes pályafutást, sőt, a szakszerű és jogszerű intézkedések alapja, ezért elkerülhetetlen.

A jogi alapismeretek tantárgy keretein belül megismerkednek azokkal az alapismeretekkel, melyek e szakmák gyakorlásához nélkülözhetetlenek. E jegyzetben tematikusan – a kerettantervhez igazodva – megtalálják a szükséges elméleti tananyagot, de jogszabálygyűjtemény használata is szükséges. Az egyes témaköröket felkészülési kérdések zárják, a fejezet lényegének kiemelése, a rendszeres és folyamatos tanulás, illetve a különböző (röpdolgozat, témazáró dolgozat, szóbeli felelet, objektív mérés, modulzáró, illetve köztes vizsga stb.) számonkérésekre való felkészülés megkönnyítése érdekében.

(A szerzők)

I. JOGI ALAPISMERETEK

1.1. Normák, értékek, erkölcsi szabályok, társadalmi szabályok, mint az emberi együttélés alapjai

Minden emberi társadalomnak van **kultúrája**, de ezek az emberi kultúrák nagyon eltérőek, ugyanazon emberi szükséglet kielégítésének más-más módját írják elő. Ezek a kultúrák akár adott országrészek között is eltérőek lehetnek.

A család jó példa arra, hogy a kultúra folyamatosan változik. Ahogy a szükségletek változnak, úgy módosul lassan a kulturális alkalmazkodás is. Például, ha a családban óvodáskorú gyermek van, akkor mozi látogatásakor az óvodás igényei szerint történik a filmválasztás, de ha a családban két kamasz nevelkedik, akkor – már ha rá lehet őket venni a közös „mozizásra” –, valószínű nem egy mesefilmet fognak megtekinteni. A kisiskolás gyermeket a szülő(k) elkíséri(k) az iskolába, egy bizonyos életkortól kezdődően ez már ciki.... Először: „(Anya/Apa) ne fogd a kezem és kérlek, ne gyere be a suliba”, utána „Csak tegyél ki az iskola melletti utcában”, később „Csak a buszmegállóig vigyél”, végül „Majd felhívlak, ha beértem”. Ismerős, ugye?

Az értékek olyan kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalomban mit tartanak kívánatosnak és fontosnak, jónak vagy rossznak. Az értékek és azok sorrendje társadalmanként és korszakanként eltérő lehet.”¹

„A másik definíció szerint a **szocializáció** az a folyamat, amelynek során a gyermekek megtanulják, hogyan lehetnek társadalmunk hasznos tagjai, hogyan kell a társadalomban élniük. Ebben az értelemben a szocializáció során a gyermek **megtanulja a környező társadalom kultúráját, normáit, értékeit.**”²

Ahhoz, hogy egy kisebb közösség vagy akár egy nemzet, sőt az egész emberiséget átfogó világtársadalom működőképes legyen, tagjainak követniük kell bizonyos **viselkedési szabályokat, normákat**, máskülönben viselkedésük a társadalom többi tagja számára kiszámíthatatlanná válik, és ez ellehetetleníti az együttműködést. A norma megszegését mindig valamilyen szankció bünteti.

A normák **sokfélék**. Van olyan társadalom, ahol a „vendetta” (vérbosszú) elfogadott. Az arab, az ázsiai, a dél-amerikai és az afrikai népek szokása, azaz a gyilkosságot az áldozat családja köteles gyilkossággal megtorolni az elkövetőn! Más társadalmakban ez nemcsak, hogy nem elfogadott, hanem bűncselekménynek is minősül!

A normák nemcsak **a történeti fejlődéssel**, hanem viszonylag rövid idő alatt egy társadalmon belül is **változhatnak**. Egyszerű példája ennek a prostitúció büntetőjogi és erkölcsi megítélésének változása az európai társadalmakban. Ma már hazánkban sem bűncselekmény, hanem – bizonyos szabályok betartása mellett – szolgáltatás. Azaz prostituált nem egyenlő bűnöző, de aki mást erre kényszerít, az továbbra is büntetőjogi felelősséggel tartozik!

1 Forrás: http://tpf-ng.blog.hu/2011/03/03/v_kultura_ertekek_es_normak_szocializacio

2 Forrás: http://tpf-ng.blog.hu/2011/03/03/v_kultura_ertekek_es_normak_szocializacio

A normák is **ellentmondásban** lehetnek, előfordulhat, hogy a büntetőjog büntet olyan cselekményeket, amelyeket a népesség többsége nem helytelenít erkölcsileg, pl. a szoftver letöltése annak megvásárlása helyett. Ha a szomszéd fiú boldogan újságolja, hogy letöltötte a legújabb focis játékot, akkor a tipikus reakció a társaitól: „Honnan?” „Átküldöd a linket?” és nem az, hogy „Ilyet nem szabad csinálni, mert bűncselekmény!” Mindenki, aki dolgozik valamivel (a példánkban egy játékot fejlesztett) a munkájával pénzt szeretne keresni, hiszen neki is meg kell élnie! Többek között ezt szabályozza a *szerzői jogokról* szóló törvényünk.

[A [szerzői jogról](#) és a [Creative Commons](#) licenszről a linkekre kattintva olvashatsz! Ha ki szeretnéd próbálni, hogy megértetted-e, oldd meg a QR kóddal megnyitható feladatokat!]

Tehát a normák sokfélék, nem állandóak, rövid időn belül is változhatnak, társadalmanként eltérőek, és ellentmondásban lehetnek a jogszabályokkal

A társadalomban nagyon sokféle norma érvényesül egymás mellett. Vannak **jogi normák**, amelyek megtartásáról az állam végső esetben kényszerrel gondoskodik, illetve amelyeknek megszegését kényszereszközökkel torolja meg. Vannak **erkölcsi szabályok**, amelyeknek megszegését a társadalom többi tagja többé-kevésbé egyöntetű és erős rosszallással, megvetéssel bünteti.

A **társadalmi normák** a helyes és a követendő magatartás-előírásokat határozzák meg, melyek be nem tartása hátrányos következményekkel jár. A társadalmi normák olyan értékeket, szabályokat fogalmaznak meg, melyeket a közösség egyes csoportjai, vagy azok tagjai meghatározott szituációkban kölcsönösen elvárnak egymástól, tehát ezek képezik a társadalmi együttélés alapjait. A normától való eltérést vagy annak megsértését büntetik, míg a norma követését jutalmazzák.

A társadalmi normák **funkciói**:

- magatartásmintákat nyújtanak;
- társadalmi konfliktusokat rendeznek;
- lehetővé teszik saját, vagy mások magatartásának értékelését, továbbá
- mások magatartásának előrejelzésével kiszámíthatóvá teszik az egyén és a közösség együttműködését.

Ezek alapján a **társadalmi normák** az emberi magatartás befolyásolásának egyik legfontosabb eszközei, nélkülük nem biztosítható a társadalom működése.

A társadalmi normák leggyakoribb **fajtái** napjainkban:

- **erkölcsi normák** (morál, etika);
- **szokásnormák, illemszabályok** (etikett);
- **vallási szabályok**;
- **szakmai-technikai** normák;
- **jogi normák**.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül az 1. kérdés tartozik.

1.2. A jog kialakulása, szerkezete

A jog társadalmi szükségletet fejez ki, megalkotása és alkalmazása konfliktusok rendezéséhez szükséges. A jogi szabályozás célja mások magatartásának befolyásolásán keresztül jelenik meg. A jog jellegét tekintve sajátos tudatforma, ideológia, mely koronként eltérő sajátosságokkal rendelkezik.

A jog kialakulása

Jog sem volt a kezdetektől, a történelem során fokozatosan fejlődött és alakult azzá, aminek ma ismerjük. De akkor mi volt régen? Rövid történeti áttekintés:

- Őskor: – Az ősközösségi társadalomban: szokások „uralkodtak”.
- Ókor: – Az egyiptomi fáraók despotizmusa és a római jog rendszere (első emlék: Hammurapi törvénytáblája). Despotizmus: az állam élén álló uralkodó teljhatalommal rendelkezik.
- Középkor: – A vallás vette át a szabályozó szerepet (keresztes háborúk, inkvizíció).
- Felvilágosodás kora: – Látványos fejlődésnek indul a jog. Az emberek csak az általuk alkotta jog alapján akartak élni, ez az időszak volt a forradalmak ideje.
- 19. század: – A gazdaság fejlődése megnövelte az állam szerepét az egyházzal szemben. A vallás fokozatosan háttérbe szorult, szerepét az állam alkotta jogszabályok vették át. Az állam a jogszabályok betartását is ki tudta kényszeríteni.

A **jogi** és más **társadalmi normák** közötti alapvető különbséget az jelenti, hogy adott társadalomban csak egy jogrendszer létezik, ugyanakkor számos társadalmi norma is van, melyek többnyire a társadalom csoportjai szerint differenciáltak. A jog – más társadalmi normákkal kölcsönhatásban érvényesül. Az erkölcsi, a politikai, az államigazgatási normák, a szakmai-technikai előírások hatnak leginkább a jogra. A legfontosabb különbség, ami a jogi normákat a többi társadalmi normától megkülönbözteti az az állami eszközökkel történő kikényszeríthetőség, ezt célszerű itt is szerepeltetni.

Az állam és a jog kapcsolata **kölcsönös**. A jogállamban jogszabályok határozzák meg, hogy mit tehet az állam, mit tehetnek az állami szervek. A jog kötelezően előír (pl. adófizetés), szabályoz (pl. eljárási szabályok), illetve tilt (pl. bűncselekmények).

A „jog” kifejezésnek több meghatározása lehetséges. A **tárgyi jog a jogszabályokat, az alanyi jog az egyes személyekhez fűződő jogosultságokat jelenti.**

Fogalma: A jog olyan magatartási szabályok és előírások összessége, amelyek keletkezése leggyakrabban **valamely** állami szervhez kötődik, **az adott társadalomban általánosan kötelező, érvényesülését az állami szervek végső soron kényszerrel biztosítják.**

A jog jellemzői

- Szabályozást jelent, melyek általánosak, kötelezőek, alapvető rendet tartanak és teremtenek.
- Funkciója normatív, azaz normákkal szabályoz.
- Állandó változásban van, mindig tükrözi az adott gazdasági, társadalmi és politikai viszonyokat.
- Feltételezi az államot, az állam kialakulásához köthető, a jogban az állam akarata jelenik meg.
- Differenciált, azaz nem mindenki érdekét tükrözi.
- Szervezetten kikényszeríthető.
- Adott társadalomban egy jogrendszer létezik.

A jogrendszer

A **jogrendszer** egy időben hatályos jogi normák összessége. Nem pusztán halmaz, hanem rendszer jellegű, vagyis a jogi normák a társadalmi viszonyokhoz kapcsolódnak, egymással kölcsönösen összefüggnek.

Ezek alapján a **jogrendszer egy adott állam érvényes jogi normáinak és ahhoz kapcsolódó egyéb jogi előírásainak** (jogelvek, célmeghatározások) összessége.

A jogrendszer jellemzői

- A jogrendszer jogszabályok rendszerűen összefüggő megjelenése, azaz az egyik szabály nem mondhat ellent a másoknak.
- A jogrendszer viszonylag zárt, sajátos fogalmai és törvényszerűségei vannak.
- A jogrendszer biztosítja az új jelenségek befogadását (jogalkotás).

A jogrendszereket sajátosságaik alapján **jogcsaládokba** (ázsiai, antik, feudális, modern) sorolhatjuk, azon belül **jogrendszercsoportokat**, **jogrendszerformákat** különböztetünk meg (pl. angolszász, kontinentális stb. jogrendszer). Magyarország jogrendszere **modern kontinentális**.

A jogforrási rendszer sajátosságai

A modern kontinentális jogforrási rendszernek három **sajátossága** van:

- (1) **a jogalkotói jog kizárólagossága**: olyan jogpolitikai elv, amely követelmény és ténylegesen megvalósul. Alapja, az a következtetés, hogy a jogalkotás a legcélszerűbb szabályozási forma.
- (2) **a törvény kiemelkedő szerepe**: az állampolgárok alapvető jogait és kötelességeit törvényben kell szabályozni.
- (3) **a jogforrások hierarchiája**: jogi értékrendet jelent.

A **jogszabályi hierarchia** a jogszabályok között hierarchiát (rangsor, viszonyt) hoz létre és az esetleges ellentmondásokat a magasabb hierarchikus szint elsőbbsége alapján oldja meg.

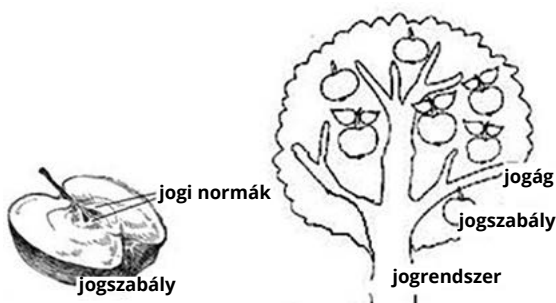
A jogforrások rangsora a kibocsátásukra jogosult szervek (jogalkotó) hierarchiájához igazodik.

A hierarchia **alapszabálya**, hogy az alacsonyabb szintű szerv jogszabálya nem lehet ellentétes az állami hierarchia magasabb szintjén álló állami szerv jogszabályával, azt nem módosíthatja, és nem helyezheti hatályon kívül. Ennek az elvnek az elfogadása és az Alaptörvényben való rögzítése a **jogegység** (egységes szabályozás) és a **jogbiztonság** biztosítója.

A **jogbiztonság** az alapvető jogi értékek egyike, a törvényességhez, s általában a jogszabályok betartásához fűződő egyéni és közösségi érdek kifejezője. A jogbiztonság elve **azt jelenti**, hogy az egész jogrendszer, valamint az egyes jogi normák (és elvben ebből kifolyóan – bizonyos keretek között – a jogalkalmazás) is egyértelműek, kiszámíthatóak és előre láthatóak.

Magyarország jogrendszerének szerkezete, a jogági tagozódás

Alapfogalmak szemléltetése (szerzői ábra)

Képzeljétek el!

Ha a jogrendszer egy almafa, akkor a rajta lévő ágak a jogágak, az almák a jogszabályok, az almákban lévő magok pedig a jogi normák.

Nem is olyan bonyolult, ugye?!

A **jogág** a jogrendszeren belül viszonylagosan elkülönült rész. A jogág az azonos, vagy hasonló társadalmi viszonyokat, élethelyzeteket azonos módszerrel szabályozó jogi normák összessége. A **jogrendszer alapeleme**.

A jogág a társadalmi viszonyok védelme érdekében jön létre, jellemző vonásai a jogágot alkotó jogi normákból következnek.

A jogrendszer felosztása:

a) A szabályozás **tárgya és címzettje** szerinti csoportosítás azt jelenti, hogy mire és kire vonatkozik a jogi szabály.

- **Közjog:** államban élő személyek és a közhatalom viszonyát szabályozzák: alkotmányjog, közigazgatási jog és a büntetőjog.
- **Magánjog:** személyek egymás közötti viszonyait szabályozza: polgári jog, nemzetközi magánjog, munkajog és a családi jog.

b) **A szabályozás tartalma és módszere szerint:**

- **Anyagi jog:** azoknak a szabályoknak az összessége, amelyek a jogviszonyt tartalmilag rendezik (pl. a gazdasági társaságokról szóló törvény meghatározza a jogokat és kötelezettségeket, amely magatartásokat szabályoz).
- **Alaki jog:** azoknak a jogi normáknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a jogalanyok jogaikat milyen eljárási rend keretében érvényesíthetik, s a jogok érvényesítése során a feleket és az eljárásban résztvevő állami szervezetet milyen eljárási jogok és köteleességek illetik és terhelik, amely a kikényszeríthetőség lehetőségét adja meg.

A magyar jogrendszer jogágai

- **alkotmányjog:** az államhatalom gyakorlásának jogi alaprendjére vonatkozó szabályok egysége. Magába foglalja a társadalmi berendezkedés és az állami berendezkedés szabályait, illetve az állampolgárok államhoz való viszonyának alapjait.
- **közigazgatási jog:** azoknak a normáknak az összessége, amelyek a közigazgatási szervek tevékenységéhez kapcsolódnak, egyaránt felöleli az anyagi jogi és az alaki jogi szabályokat.
- **büntetőjog:** azoknak a normáknak az összessége, amelyek meghatározzák a büntetendő cselekményeket (anyagi jog), az elkövetők felelősségre vonásával kapcsolatos eljárási cselekményeket (büntetőeljárási jog), illetve az alkalmazandó büntetések és intézkedések végrehajtásának módjait (büntetés-végrehajtási jog).
- **polgári jog:** gazdasági, vagyoni viszonyokat szabályoz, illetve a személyek egyes nem vagyoni – de vagyoni kihatású – viszonyait.
- **családi jog:** vagyoni jellegű viszonyként szabályozza a családot.
- **munkajog:** elsősorban az alkalmazásban történő munkavégzésre, annak feltételeire és díjazására, valamint az azokkal összefüggő kollektív tevékenységre vonatkozó szabályokat tartalmazza.
- **társadalombiztosítási vagy szociális jog:** a munkajoghoz kapcsolódó jogterület, alapja, hogy a szociális szolgáltatások túlnyomó többségét a társadalombiztosítás nyújtja, a társadalombiztosítási szolgáltatásokra jogosultság viszont legtöbbször a munkaviszonyhoz kapcsolódik.
- **polgári eljárásjog:** azokat a magatartásokat szabályozza, amelyek mindazoknak az igényeknek az érvényesítésére irányulnak, amelyeknek az elbírálása polgári bíróság hatáskörébe tartozik.
- **nemzetközi magánjog:** olyan normákat tartalmaz, amelyek azt írják elő, hogy nemzetközi elemet is tartalmazó magánjogi vitában melyik állam jogát kell alkalmazni.

A jogforrás

Ahhoz, hogy pontosan meg tudjuk határozni, kihez, milyen szervhez köthető a jog megjelenése, hogyan és milyen formában olvasható el vagy ismerhető meg a jogalkotói akarat, elsősorban a jog keletkezését, forrását kell vizsgálni.

A **jogforrás** komplex (összetett) fogalom. Jelenti azt, hogy a jogszabály kitől, mely állami szervtől ered és azt, hogy konkrétan milyen formában jelenik meg.

Ezek alapján a **jogforrás** fogalma: **a kibocsátó meghatározott módon és formában megjelenő akarata, amelyből a címzettek megismerhetik jogaikat és kötelességeiket.**

A jogforrások csoportosítása

Az alábbi jogforrásokat különböztethetjük meg (fajtái):

- **jogalkalmazói** (a jogalkalmazói szervek tevékenysége során jogi normák jönnek létre) és **jogalkotói** (állami szervek tevékenysége);
 - **anyag**i (materiális, a jog tartalma, amiből származik) és **alaki** (formális, amiből a jog kötelező ereje fakad);
 - **belső** (ahonnan a jog származik, a jogalkotó) és **külső** (az a forma, amelyben a jog megjelenik);
 - **rendes** (azok a jogszabályok, amelyeket a jogalkotásra különleges, rendkívüli feltételek hiányában is feljogosított szervek alkotnak) és **rendkívüli** (azok a jogszabályok, amelyeket a rendkívüli körülmények miatt létrehozott sajátos szerv (pl. Honvédelmi Tanács), vagy a jogalkotásra egyébként fel nem jogosított szerv (pl. köztársasági elnök), illetőleg jogalkotásra eredetileg is feljogosított szerv (pl. Kormány) alkot).
- A rendkívüli jogforrások érvényessége sajátos feltételekhez kötött és időbeli hatályuk korlátozott.

A jogviszony

Amikor iskolába kerülsz, jogilag szabályozott kapcsolat jön létre közted és az iskola között, ez a **tanulói jogviszony**. A tanulói jogviszony létesítésekor (beiratkozás, szerződéskötés stb.) az iskola arra vállal kötelezettséget, hogy a lehető legalaposabban felkészít téged az ismeretek megszerzésére, hozzájárul képességed, tehetséged és személyiséged kibontakoztatásához, fejlődésedhez megfelelő „medret” biztosít. Te pedig (mint a másik szerződő fél) vállalsz, hogy tőled elvárható módon eljársz iskolába, közreműködsz a tanórákon, elkészíted a házi feladatokat és felkészülsz az órákra.

A tanulói jogviszony tartalmazza azt is, mit tehetsz és mit nem! Például jogod van ahhoz, hogy emberi méltóságod, vallási meggyőződésed, nemzeti önazonosságodat tiszteletben tartsák, de neked is tiszteletben kell tartani társaid és tanáraid ugyanezen jogait! A tanár jogosult irányítani iskolai munkátokat, értékelni a teljesítményeket, de köteles a jegyekről téged és szüleidet is rendszeresen tájékoztatni. A szülő tartozik érted felelősséggel, amíg be nem töltöd 18. életévedet, ő felel azért, hogy eleget tegyél a vállalt kötelezettségednek és tőle kéri számon, ha nem jársz rendszeresen iskolába.

Fogalma: A **jogviszony** jogilag szabályozott társadalmi viszony.

A jogviszony **alanyai** jogképes személyek. A jogviszony **tárgya** az, amire a jogviszony irányul. **Tartalma** jogok és kötelezettségek, amelyek a jogviszony alanyait az adott jogviszonyból folyóan megilletik.

Például a tanulói jogviszony (alanya: az oktatási intézmény és a tanuló, tárgya: az oktatási és tanulási tevékenység szabályozása, tartalma: a tanuló jogai és kötelezettségei, az intézmény vállalásai és elvárásai stb.).

A **jogképesség** azt jelenti, hogy a jogviszony alanyát jogok illethetik meg és kötelezettségek terhelhetik (pl. az ember, a jogi személy, az állam stb.).

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 2.-10. kérdések tartoznak.

1.3. A jogi norma fogalma, jellemzői.

A jogkövetkezmény

A **jogi norma** a jog legkisebb önmagában értelmes egysége, amelyik egy teljes, értelmezhető, követhető, alkalmazható magatartásszabályt alkot.

A jogi norma **elemei**:

- **alanya**: pl. mindenki, egy személy, jogalanyok;
- **tárgya**: – a szabályozott magatartás: (tevés, nem tevés, tartózkodás), a magatartás minősítése: kötelező (pl. adófizetés), tilos (pl. bűncselekmény), megengedő;
- **tartalma**: a jogkövetkezmény (pozitív vagy negatív).

A jogi norma **szerkezeti (funkcionális) elemei**:

- **feltétel (hipotézis)**, meghatároz egy magatartást
- **rendelkezés (diszpozíció)**, a hipotézisben meghatározott feltételek esetén a jogi norma címzettjének milyen magatartást kell vagy lehet tanúsítani.
- **jogkövetkezmény** a magatartási utasítás követése vagy nem követése esetére meghatározott rendelkezéseket tartalmazza. Az előírt magatartás követésének következménye a **joghatás** (pozitív), a nem követése a **szankció** (negatív).

Nézzük a fentieket egy példán keresztül! Egy közismert (polgári) jogi norma:

„Aki másnak kárt okoz	(hipotézis)
köteles azt megtéríteni	(diszpozíció)
különben a bíróság arra kötelezni fogja!”	(jogkövetkezmény – szankció)

Nem elég, hogy az általa okozott kárt utóbb meg kell térítenie, hanem ilyenkor a bírósági eljárás költségeit is rásózzák! Tehát jóval többet kell fizetnie, mintha megtérítette volna az általa okozott kárt, illetve a negatív erkölcsi „visszhangot” ne is említsük!

Jogkövetkezmény

A **szankció** mindig joghátrányt jelent, az adott jogszabály valamilyen megsértése miatt helyezi kilátásba (pl. Btk. Rablás elkövetése miatt szabadságvesztés). **Joghatás** akkor lép fel, ha a rendelkezésnek megfelelő magatartást tanúsít a jogalany, például a multinacionális vállalatok megfelelő számú munkahely létesítésekor adókedvezményben részesülhetnek.

A jogi norma **jellemzői**:

- (1) **érvényesség**: (hitelesség): a norma kötelezően elismert és elfogadott az alanyok számára.
- (2) **általánosság**: általánosan követendő magatartási szabályokat határoz meg.

- (3) **ismételtség** (normativitás): a norma rendelkezése alapján a címzetteknek meg-
egyező élethelyzetekben ugyanúgy kell cselekedniük.
- (4) **szankcionáltság**: a normasértés következménye, a kilátásba helyezett joghátrány.
- (5) **hipotetikus szerkezet**: mindig egy feltételezett esemény leírására vonatkozik,
akkor kell alkalmazni, ha ez az esemény bekövetkezik.
- (6) **kölcsönösség** (reciprocitás): a jogi normák a jogok és kötelezettségek egységes
rendszerét képezik, az egyén magatartásának befolyásolásával teszik lehetővé a társadalmi együtt-
működés, együttélés fenntartását.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 11. kérdés tartozik.

1.4. A jogalkotás fajtái, szervei, szakaszai, folyamata

A jog a jövőre nézve szabályoz. Azt a folyamatot, melynek során a javaslatból, az elképzelésből betartandó jogszabály lesz jogalkotásnak nevezzük. Törvényileg szabályozott folyamat, feltételeit is törvény tartalmazza.

Fogalma: A **jogalkotás** a kifejezetten jogalkotó hatáskörrel felruházott EU-s (Európai Unió) és állami szervek **tevékenysége**, amely tudatosan, kimondottan és kizárólagosan közvetlenül, általános és absztrakt magatartásszabályok formájában megfogalmazódó **jogi normák létrehozására irányul. Azaz az a folyamat, amelynek során az elképze-
lésből, javaslatból betartandó jogszabály lesz.**

A jogalkotói jog a jövőben előforduló lehetséges esetekre megfogalmazott jogi normákból áll, érvényessége általában a jövőre szól.

Alapvető követelményei (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról 2. §. alapján)

- (1) A jogszabálynak a címzettek számára **egyértelműen értelmezhető** szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.
- (2) Alapszabály, hogy a jogszabály a **hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg vagy nem tehet terhesebbé kötelezettséget, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.**
- (3) A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.
- (4) **A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály**
 - megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek,
 - illeszkedjen a jogrendszer egységébe,
 - megfeleljen a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek, és
 - megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek.

A jogalkotásnak két fajtáját különböztetjük meg: **a törvényhozást és a rendeletalkotást.** E megkülönböztetés alapja, hogy milyen állami szerv jogalkotó tevékenységéről van szó.

Törvényhozás

Általában a legfelső állami szervek jogalkotásra irányuló tevékenységét jelenti. A **törvényhozás** folyamata részleteiben is jogilag szabályozott.

A törvényhozás tárgyát a legállandóbb jellegű és legjelentősebb társadalmi viszonyok, a leginkább jellemző, tipikus emberi magatartások képezik, mivel azok igénylik a törvényi formát.

Az Alaptörvény szerint **a törvényhozás joga az Országgyűlést** illeti, ilyen elnevezéssel tehát kizárólag az Országgyűlés alkothat jogszabályt.

Törvényhozási tárgyak szerint:

- **alapjogi törvény:** Alaptörvény szerint alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthat meg.
- **szervezeti törvény:** az Alaptörvényben ismert valamennyi intézményre, szervezetre vonatkozóan szabályoz (pl. rendőrség, önkormányzat stb.)
- **költségvetési törvény:** önállóan nevesített tárgykör, az állam bevételeinek és kiadásainak éves szinten tervezett rendszerét szabályozza.

Ez nagyban hasonlít ahhoz, amikor a szüleid összesítik a család havi bevételeit (pl. jövedelmek, családi pótlék, gyermekvédelmi támogatás, segély, elvált szülők esetén tartásdíj stb.) és kiadásait (pl. rezsi, élelem, tüzelő vásárlás, kollégiumi díj, tandíj, hiteltörlesztés, állandó gyógyszerek stb.). Eldöntik hogyan takarékoskodnak és mire költik a megtakarításaikat (pl. nyaralás, vagy az öreg autó cseréje stb.). Ide tartozik az is, hogy a szüleid megbeszélik, hogy miből és hogyan teremtik elő az eseti, rendkívüli kiadások fedezetét (pl. nem tervezett háztartási nagy gép (hűtőgép, mosógép) cseréje, kórházi kezelés költségei stb.).

A törvények ereje és a határozathozatal

A törvények sem egyenrangúak, bár mindegyiket kötelező betartani. Erejüket az határozza meg, hogy milyen súlya van annak, amit változtatni akarnak vele, legyen szó a Rendőrség szervezeti felépítéséről vagy akár a boltok vasárnapi nyitva tartásáról. Minél „nehezebb” egy törvény, azaz minél nagyobb hatással van mindennapi életünkre, annál több képviselőnek el kell fogadnia a benne foglaltakat. Hiába akarják törvénybe iktatni, hogy az iskolába ne kelljen tanulni, vagy a menzán mindennap hamburger és csoki legyen a menü, ha a képviselők többségének ezzel nem egyezik a véleménye, akkor nem tudják elfogadtatni azt!

Virtuálisan versenyeztessük meg törvényeinket! Vizsgáljuk meg törvényeink erejét! Legyen a törvények erejét képező mérőszám az, amennyi képviselő egyetértett a szabályozással, azaz megszavazta azt.

Az első „versenyző” Magyarország Alaptörvénye a „törvények törvénye”, hatályba lépéséhez, módosításához az összes országgyűlési **képviselő** 2/3-ának (egyetértése) szavazata szükséges, ez számokban azt jelenti, hogy a 199 képviselőből minimum **133** képviselőnek meg kell szavaznia a változtatást. Több lehet, de kevesebb nem! Ezt „nagy kétharmados” törvényként is nevezik. Van „kis kétharmados” törvény is, ennek külön neve is van a **sarkalatos törvény**.

A „nagy kétharmados” és a sarkalatos törvény között határozathozatal szempontjából annyi a különbség, hogy „a nagy kétharmados” törvényt az összes képviselő kétharmadának meg kell szavaznia, addig a sarkalatos törvény elfogadását a **jelenlévő képviselők** kétharmadának kell megszavaznia. Mivel az országgyűlési képviselők is emberek, előfordulhat az, hogy az Országgyűlés ülésein nem teljes a létszám, például magyar delegáció tagjaként külföldre utaznak, megbetegednek ők vagy gyermekeik, de más okból is mulaszthatnak.

Matekozunk egy kicsit! Ez akkor hány képviselőt jelent? Nézzük a legrosszabb esetet, amikor a legkevesebb képviselő jön el az ülésre! Ahhoz, hogy az Országgyűlés határozatképes legyen, az Alaptörvény szerint a képviselők „több, mint felének” jelen kell lennie. Ez legrosszabb esetben ($199/2 = 99,5$) 100 képviselő jelent, ennek a kétharmada **67**, azaz ennyi képviselői szavazat kell a sarkalatos törvény elfogadásához! Tehát extrém esetben feleannyi képviselő fogadja el, mint az Alaptörvényt! Ha csak 100 képviselő van jelen, Alaptörvény módosítást napirendre sem tűzhetnek, ugyanis 100 képviselő nem tud 133 érvényes szavazatot leadni.

A(z) (egyszerű) törvényeknél még könnyebb a helyzet, a jelen lévő képviselők felének + 1 képviselőnek (50%+1) kell megszavaznia a hatályba lépést, illetve a módosítást. Ezt **feles** törvénynek is nevezzük. Ez minimális létszámú, de még határozatképes Országgyűlés esetén 51, teljes létszámú ülés esetén 101 szavazatot jelent.

Tehát 199 képviselőre vetítve, a „törvényi erő szerinti rangsor” a következő minimumokkal alakul:

1. Magyarország Alaptörvénye 133 szavazat;
2. sarkalatos törvény 67 szavazat;
3. törvény 51 szavazat.

Tehát a törvények a **határozathozatal** szerint lehetnek kétharmados és feles törvények. A megkülönböztetés egy másik formája szerint létezik **(egyszerű) törvény**, sarkalatos törvény, illetve **alkotmánytörvény**. A mi alkotmánytörvényünket úgy hívják, hogy Magyarország Alaptörvénye, de ezzel a későbbiekben még részletesen foglalkozunk.

A 2012. január 01-én hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye vezette be a **sarkalatos törvény** fogalmát.

A **sarkalatos törvény** olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Az Alaptörvénnyel semmilyen más törvény, sem a sarkalatos törvény, sem az egyszerű törvény NEM lehet ellentétes!

Célszerű megemlíteni a törvény erejű rendeleteket (tvr.), mert néhány ilyen jogszabály ma is hatályos még. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa alkotott ilyen jogszabályt, 1949. és 1989. között. A diplomáciai joggal foglalkozó 2.8. pont is utal a háttér normára: 1965. évi 22. tvr. (A jogforrási hierarchiában gyakorlatilag a törvények szintjén vannak, mivel törvénnyel lehet őket módosítani, vagy hatályon kívül helyezni.)

Rendeletalkotás

Minden olyan jogalkotás, amelyik nem törvényhozás, általában a Parlamentnek alárendelt kormányzati és államigazgatási szervek jogalkotó tevékenysége.

Az Alaptörvény **többféle rendeletet** különböztet meg. Az Alaptörvény elismeri a Kormány speciális szabályozó hatáskörét és kimondja: „A Kormány tagja törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörében eljárva, önállóan vagy más miniszter egyetértésével rendeletet alkot, amely törvénnyel, kormányrendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes”.

Rendeletek csoportosítása

Egyes esetekben a törvények hatálybaléptetése és végrehajtása is sajátos rendeleteket igényel, a **végrehajtási rendeletet**. A végrehajtó hatalom szervei nem teljesíthetik feladataikat bizonyos általános jogi magatartásszabályok kibocsátása nélkül.

Az ágazati rendeletek az államigazgatás egy-egy ágát irányító miniszterek, testületek vagy más országos főhatóságok rendeletei. Az ágazati rendeletek legjellemzőbb példája a **miniszteri rendelet**.

A rendeletek harmadik csoportját az önkormányzati rendeletek alkotják. A helyi önkormányzatok működésükhöz, autonómiájuk biztosításához rendeletalkotási jogkörrel rendelkeznek, az általuk alkotott rendeletek más jogszabállyal nem lehetnek ellentétesek.

A jogszabályok előkészítése (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról IV. fejezet alapján)

- a) **A jogszabály szakmai tartalmának és jogrendszerbe illeszkedésének biztosítása:** A jogszabály előkészítőjének feladata – az alapvető követelmények figyelembevételével – a jogszabály szakmai tartalmának kialakítása. Az alapvető követelmények érvényesítéséről a kormányzati jogszabály-előkészítő tevékenység során a Kormány az igazságügyért felelős miniszter útján gondoskodik.
- b) **Előzetes hatásvizsgálat:** A hatásvizsgálat során vizsgálni kell a tervezett jogszabály valamennyi jelentősnek ítélt hatását, különösen a társadalmi, gazdasági, költségvetési hatásait; a környezeti és egészségi következményeit; az adminisztratív terheket befolyásoló hatásait; valamint a jogszabály megalkotásának szükségességét, a jogalkotás elmaradásának várható következményeit, és a jogszabály alkalmazásához szükséges személyi, szervezeti, tárgyi és pénzügyi feltételeket.
- c) **Indokolási kötelezettség:** A jogszabály tervezetéhez a jogszabály előkészítője indokolást csatol, amelyben bemutatja azokat a társadalmi, gazdasági, szakmai okokat és célokat, amelyek a javasolt szabályozást szükségessé teszik, továbbá ismerteti a jogi szabályozás várható hatásait.
- d) **A jogszabálytervezetek véleményezése:** A jogszabály előkészítője gondoskodik arról, hogy a jogszabály tervezete megismerhető és véleményezhető legyen.
- e) **A jogszabálytervezetek egyeztetése az Európai Unió intézményeivel és tagállamaival:** a jogszabály tervezetét az Európai Unió egyes intézményeinek és tagállamainak előzetesen bejelentésre vagy egyéb véleményezésre meg kell küldeni. Az előzetes bejelentési kötelezettség alá tartozó jogszabály az előzetes bejelentési eljárás befejezését követően alkotható meg.

A jogalkotási folyamat szakaszai

Az országgyűlési képviselők plenáris ülésen tárgyalják, vitatják meg, majd fogadják el a törvényjavaslatokat. A plenáris ülés arról kapta a nevét, hogy az összes képviselő (199 fő) jelen lehet. A latin *plenus* szóból származik, jelentése *mindenki*.

A képviselők munkájának fontos része, hogy folyamatosan „ütköztessék” véleményüket, kommunikáljanak egymással. Erre ösztönzi őket a Parlament üléstermének berendezése is, amelynek padsorai felülnézetből patkó alakot formáznak. Az azonos pártba tartozó képviselők **frakciót** alkotnak, és az ülésteremben egymás mellett foglalnak helyet. A frakció vezetője hangolja össze a frakció tagjainak munkáját. A képviselők munkájához tartozik a vitázás is, közbenjárnak saját választóik érdekében, illetve felszólalnak és szavaznak, hogy megfelelő, a nép (választók) akaratát legjobban tükröző törvény születhessen.

A jogalkotásnak – a jogszabály fajtájához igazodva – különböző formái vannak – legrészletesebben a törvényhozás van szabályozva – ennek ellenére minden jogalkotási folyamat általánosan a következő **öt szakaszra** bontható:

- 1) **A szabályozás kezdeményezése:** valamilyen társadalmi igény teszi szükségessé a felmerült helyzet jogi rendezését, amely irányulhat új rendelkezés megalkotására vagy meglévő szabály módosítására. A jogszabály fajtája határozza meg, hogy kik jogosultak kezdeményezésre.
- 2) **A jogszabálytervezet elkészítése:** a jogszabálytervezet tényleges megszövegezése, megszerkesztése és a döntéshozó szerv elé terjesztése.
- 3) **A jogszabálytervezet megvitatása:** a döntést hozó szerv által történő részletes területi vita vagy egy-egy személyes döntés esetén egyeztetési kötelezettség formájában jelenik meg.

- 4) **A jogszabálytervezet elfogadása:** a javaslat előírt szabályok szerinti elfogadása vagy egyszemélyes döntés meghozatala.
- 5) **A jogszabály kihirdetése:** a kihirdetés mindig a hivatalos lapban (Magyar Közlöny) történik vagy önkormányzati rendelet esetében, a helyben szokásos módon.

A jogszabályok kihirdetése és közzététele

A jogszabály a kihirdetéssel „készül el”, azaz az emberek tudomására kell hozni a jogalkotói akaratot. Mint tudjuk, a törvény nemtudása nem mentesít annak következményei alól. De hogyan juthat el az emberekhez? Ennek egyik módja **a kihirdetés**, amely jogi következményekkel jár, és szigorúan szabályozva van. Például az Országgyűlés által megszavazott törvényt egy hivatalos lapban, a Magyar Közlönyben kell kihirdetni. A másik mód, **a közzététel**, ez már szabályokhoz nincs kötve, jogi következményekkel sem jár. A közzététel valamely egyéb elektronikus felületen (weblapon) valósul meg, gyakorlatilag a széles nyilvánosság számára történő (elektronikus) hozzáférhetővé tételt jelenti.

A kihirdetés és a közzététel fogalmának meghatározása

- **Kihirdetés:** érvényességi feltétel, joghatások fűződnek hozzá és jogszabályban meghatározott helyen és módon történik.
- **Közzététel:** A kihirdetésen kívül minden más megjelenés, nem fűződnek joghatások hozzá, nincs jogszabályi meghatározottság, alakiság.

A jogszabályok kihirdetése és közzététele (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról VII. fejezet alapján)

A jogszabályokat – az önkormányzati rendelet kivételével – a Magyar Közlönyben kell **kihirdetni**.

A minősített adatot nem tartalmazó **közjogi szervezetszabályozó eszközt** – a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetőjének normatív utasítása, a helyi önkormányzat képviselő-testületének és a nemzeti és önkormányzat képviselő-testületének normatív határozata, valamint a polgármester és a jegyző normatív utasítása **kivételével** – **a Magyar Közlönyben közzé kell tenni**.

A köztársasági elnök által aláírt törvénynek, a Magyar Nemzeti Bank elnöke rendeletének, az önálló szabályozó szerv vezetője rendeletének a Magyar Közlönyben való **kihirdetéséről** – a kézhezvételt követően haladéktalanul – **a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter** gondoskodik.

A **minősített adat** olyan adat, amelyről jellege miatt nem tudhat mindenki, ezért törvény határozza meg, hogy ki férhet hozzá, és nyilván ez az oka annak, hogy nem lehet ilyen adatot tartalmazó szabályozást bárki számára elérhető, nyilvános lapban közzétenni.

Magyar Közlöny

Magyarország **hivatalos lapja**. A Magyar Közlönyt a kormányzati portálon történő elektronikus dokumentumként való közzététellel kell kiadni, melynek **szövegét hitelesnek** kell tekinteni. A Magyar Közlönyt az Igazságügyi Minisztérium szerkeszti. Felelős szerkesztőjét és a helyettesítésére jogosult személyt a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter **normatív utasításban jelöli ki**.

A Magyar Közlöny közzétett számai **a kormányzati portálról nem távolíthatók el**, azok archiválására az elektronikus archiválásról szóló jogszabály rendelkezéseit kell alkalmazni.

Felelős szerkesztője a Magyar Közlöny oldal-hű másolatát papíron **megküldi** a Köztársasági elnöknek, az Országgyűlés elnökének, az Alkotmánybíróság elnökének, a Kúria elnökének, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az Országgyűlési Könyvtárnak.

A Magyar Közlöny oldal-hű másolata papíron, illetve digitális adathordozón is **terjeszthető**.

Nemzeti Jogszabálytár

Hogyan juthatsz hozzá legegyszerűbben és leggyorsabban a hatályos szabályozásokhoz? Azok hiteles szövegéhez? A Magyar Közlönyt elő kell fizetni, nyilván, akinek ez munkaeszköz, áldoz is rá. És egy átlagember vagy egy diák, aki csak egy jogszabályra kíváncsi? Nem, a Wikipédiából, és nem is Google-ből. A Te barátod, aki segítségedre lesz, a Nemzeti Jogszabálytár!

Fogalma: A **Nemzeti Jogszabálytár** a Kormány rendeletében meghatározott tartalommal és honlapon, elektronikus közszolgáltatásként működő, bárki számára **térítésmentesen** hozzáférhető, **egységes szerkezetű** (módosításokkal egybefoglalt) **szövegeket tartalmazó elektronikus jogszabálygyűjtemény**. (www.njt.hu)

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 12.-20. kérdések tartoznak.

1.5. A jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök

Minden jogszabály lényege, hogy olyan előírásokat tartalmaz, melyek az emberek életét megfelelő keretek között tartják, biztonságos környezetet, rendezett viszonyokat teremtenek mindennapi életünkben. A jogszabályok biztosíthatnak különféle jogosultságokat az embereknek, de kötelezettségeket is előírhatnak számukra.

A jogszabály egy vagy több jogi normát tartalmazó jogalkotói akarat, amely meghatározott eljárási rendben (jogalkotás), meghatározott formában és elnevezéssel jön létre.

Sokféle jogszabály létezik, a törvényeket az Országgyűlés hozza, míg a Miniszterelnök, a miniszterek, a Kormány, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, a helyi önkormányzatok pedig rendeletekkel szabályoznak.

Magyarország Alaptörvényében (2011. április 25.) meghatározottak szerint (T. cikk) általános helyzetben jogszabály (hierarchia szerinti sorrendben):

- **törvény** (Alaptörvény, sarkalatos törvény, törvény) jogalkotó: Országgyűlés. *Alaptörvény*: elfogadásához, módosításához az összes képviselő 2/3-ának szavazata; *sarkalatos törvény*: elfogadásához, módosításához a jelenlévő képviselők 2/3-ának szavazata; *törvény*: elfogadásához, módosításához a jelenlévő képviselők 50%-ának + 1 főnek a szavazata szükséges.
- **kormányrendelet** (jogalkotó: Kormány)
- **miniszterelnöki rendelet** (jogalkotó: Miniszterelnök)
- **miniszteri rendelet** (jogalkotó: Miniszter)
- **Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete** (jogalkotó: MNB elnök)

- **önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete** (önálló szabályozó szerv: Alaptörvény felhatalmazása alapján az Országgyűlés sarkalatos törvényben a végrehajtó hatalom körébe tartozó egyes feladat- és hatáskörök gyakorlására önálló szabályozó szervet hozhatnak létre. (NMHH: Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság)
- **önkormányzati rendelet** (jogalkotó: az önkormányzat képviselő testülete): az önkormányzatok a sajátos területi-helyi viszonyokat rendeletileg szabályozhatják.

Jogszabály továbbá a **Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején** és a **köztársasági elnök szükségállapot idején** kibocsátott rendelete. (Különleges jogrend – Alaptörvény 48.- 54. cikk).

A jogszabály **megjelenési formája** (fajtája, elnevezése) szerint lehet **törvény (ide tartozik Magyarország Alaptörvénye is), rendelet, illetve a korábban említett törvényerejű rendelet is.**

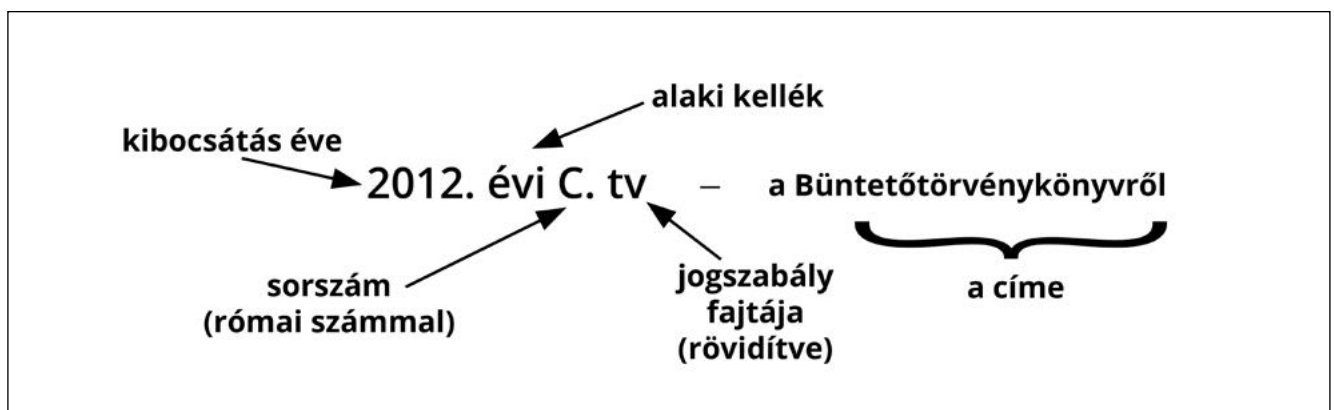
TÖRVÉNY

A legmagasabb rendű jogforrás, amelynek megalkotója a legfőbb népképviselői szerv az Országgyűlés. Kiemelt formája az alkotmánytörvény => Magyarország Alaptörvénye). Törvény nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

A törvényi szabályozás arra irányul, hogy rögzítse azokat az életviszonyokat, jogi szabályozási tárgyakat (**törvényhozási tárgyakat**), amelyeknek eredeti, elsődleges szabályozása csak törvény útján lehetséges, pl. alapjogok szabályozása.

Jelölése: (Alaptörvény kivételével)

A törvény **jelölése** annak kihirdetése során magában foglalja a törvény kihirdetésének évét, sorszámát, a törvény elnevezést és a törvény címét.

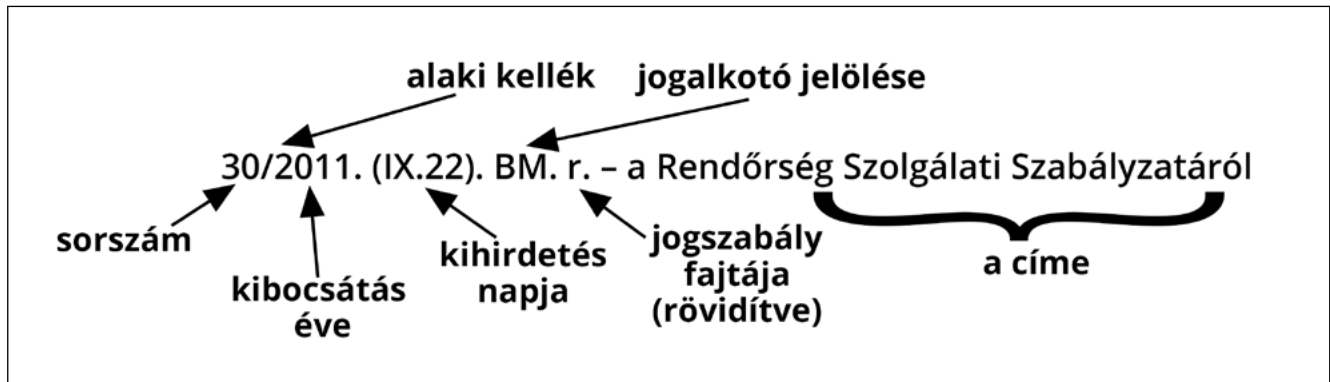
RENDELET

Jogszabály, melyet a végrehajtó hatalom erre feljogosított központi szervei, továbbá a helyi és területi önkormányzati szervek az Alaptörvényben vagy más törvényben előírt feltételek között és eljárási rend szerint bocsátanak ki. A rendelet – a jogforrási hierarchiából adódóan nem lehet ellentétes törvénnyel.

Jelölése:

A rendelet **jelölése** annak kihirdetése során magában foglalja a jogszabály megalkotójának megjelölését, a sorszámát, a kihirdetésének napját, a jogszabály elnevezését és címét.

A jogforrás a jogszabálynál bővebb fogalomkört takar, mert minden jogszabály jogforrás, **de nem minden jogforrás jogszabály**.

Ha szereted a matekot! Matematikailag megfogalmazva az előző mondatunk:

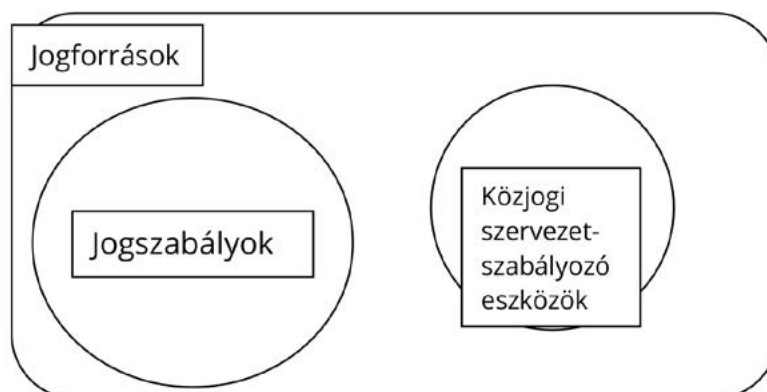
Jogszabály < *Jogforrás*, Jogszabály = Jogforrás, de **Jogforrás ≠ Jogszabály**.

Képletként felírva: $\text{Jogszabály} + X = \text{Jogforrás}$.

$X = ?$ Mit is jelent az X? (Az ismeretlent!) Az X jelenti azt, amivel több a jogforrás, mint a jogszabály.

A megoldás: $X =$ Közjogi szervezetszabályozó eszközök!!! Tehát a jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök együtt adják a jogforrásokat

KÖZJOGI SZERVEZETSZABÁLYOZÓ ESZKÖZÖK

A **közjogi szervezetszabályozó eszközök** fogalmát a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény vezette be. A közjogi szervezetszabályozó eszköz **jogszabállyal nem lehet ellentétes, benne jogszabály rendelkezése nem ismételfő meg**.

Közjogi szervezetszabályozó eszközök a **normatív határozat** és **normatív utasítás** (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról VI. fejezet alapján):

- Az Országgyűlés, a Kormány, és más testületi központi államigazgatási szerv; az Alkotmánybíróság és a Költségvetési Tanács; a helyi, illetve a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete; **normatív határozatban** szabályozhatja a saját és az általa irányított szervek szervezetét és működését, tevékenységét, valamint cselekvési programját.

- **Normatív utasításban** szabályozhatja a köztársasági elnök, a miniszterelnök, a központi államigazgatási szerv vezetője, az Országos Bírósági Hivatal elnöke; a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosa; a Magyar Nemzeti Bank elnöke, az Állami Számvevőszék elnöke; fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője; a polgármester és a jegyző a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó szervek szervezetét és működését, valamint tevékenységét.

Törvényben meghatározott tárgykörben **normatív utasítást** adhat ki:

- az Országgyűlés,
- a köztársasági elnök,
- az Alkotmánybíróság,
- az alapvető jogok biztosa,
- az önálló szabályozó szerv, valamint
- a minisztérium hivatali szervezetének vezetője,

amely **a szerv állományába tartozó személyekre kötelező**.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 21.-24. kérdések tartoznak.

1.6. Jogszabályok érvényessége és hatálya

A jogszabály **hatályán** azt értjük, hogy annak alapján adott időben, területen és személyekre nézve jogviszonyok keletkezhetnek, módosulhatnak és szűnhetnek meg. Lehet időbeli, területi, személyi és tárgyi hatály.

A jogszabály hatályossága nem más, mint annak időbeli, területi, személyi esetleg tárgyi alkalmazhatósága.

A hatály fajtái:

- A jogszabály **időbeli hatálya** arra a kérdésre ad választ, hogy milyen időintervallumon belül szabályozza a jogszabály a jogviszonyokat. A hatályba lépés idejét a hatályba lépés évének, hónapjának és napjának megjelölésével kell megállapítani. Ha a jogszabály időbeli hatályának kezdőnapja egybeesik a kihirdetés napjával, akkor **az érvényesség** és a **hatályosság** is egybeesik.
- A jogszabály **területi hatálya** meghatározza azt a földrajzilag körülhatárolt területet, amely területen a jogszabály jogokat és kötelezettségeket határoz meg (pl. szükségállapot kihirdetés).
- A jogszabályok **személyi hatálya** a jogalanyoknak azt a körét határozza meg, akiknek jogát és kötelességeit a jogi norma meghatározza (pl. polgári jog jogalanyai).
- A jogszabályok **tárgyi hatálya** azokat a meghatározott jogviszonyokat öleli fel, amiket a jogalkotó szabályoz. Tárgyi hatály: – mire vonatkozik (pl. társasági jogi viszonyok).

A jogszabály hatálya (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról III. fejezet alapján)

- A jogszabály **területi hatálya**: Magyarország területére, az önkormányzati rendelet területi hatálya a helyi önkormányzat közigazgatási területére terjed ki.
- A jogszabály **személyi hatálya**: Magyarország területén a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre, valamint Magyarország területén kívül a magyar állampolgárokat. Önkormányzati rendelet esetében a helyi önkormányzat közigazgatási területén a természetes személyekre, jogi személyekre és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre terjed ki.

- c) A jogszabály **időbeli hatálya**: A jogszabályban meg kell határozni a hatálybalépésének napját, amely a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet.

A hatályos jogszabály módosítása

A hatályos jogszabályi rendelkezést a jogalkotói hatáskörrel rendelkező szerv jogszabály megalkotásával, a módosítani kívánt jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a módosítást kimondó jogszabályi rendelkezéssel **módosíthatja**.

A jogszabály hatályon kívül helyezése

A jogszabály hatályát veszti:

- a) ha a hatályon kívül helyezendő jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a hatályon kívül helyezést kimondó jogszabályi rendelkezés hatályon kívül helyezi,
- b) ha a módosítandó jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, annak helyébe lépését kimondó jogszabályi rendelkezés módosítja,
- c) ha azt az Alkotmánybíróság vagy a bíróság megsemmisíti.

A hatályos jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést a hatályon kívül helyezni kívánt jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés megalkotására **hatáskörrel rendelkező szerv** helyezheti hatályon kívül.

Hatályon kívül helyezhető:

- a) törvényben kormányrendelet.
- b) kormányrendeletben a Kormány tagjának rendelete.
- c) a Kormány rendeletével hatályon kívül helyezheti azon kormányrendeleteket, amelyek módosítására már nincs felhatalmazása.
- d) a Kormány tagja rendeletével hatályon kívül helyezheti a feladatkörébe tartozó miniszteri rendeleteket, miniszterelnöki rendeleteket.

A szabályozási átmenet

A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálybalépését követően keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre kell alkalmazni. A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – **a hatálya alatt** keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre a jogszabályi rendelkezés **hatályvesztését követően** is alkalmazni kell.

pl.: Bűncselekmények elkövetése esetén 2013. június 30-ig – 1978. évi IV. törvényt kellett alkalmazni 2013. július 01. után elkövetett bűncselekmények esetén pedig a 2012. évi C. törvény alkalmazandó. Átmenet: azon bűncselekmények esetén, amelyek elkövetési ideje a régi törvény hatálya alá esik a régi szabályozás alkalmazandó, azaz egy ideig a két törvény párhuzamos alkalmazása történik.

Mivel a jogszabály hatályosságához érvényessége is kell, legkorábban kihirdetésének időpontjában léphet hatályba egy jogszabály. Ebben az esetben az érvényesség egybeesik a hatályossággal.

A jogszabály érvényessége

A jogszabály érvényes, ha a meghatározott alaki és tartalmi követelményeknek megfelel.

Általános összefüggés a hatályosság és az érvényesség között: **Minden hatályos jogszabály érvényes, de nem minden érvényes jogszabály hatályos.**

Példaként gondoljunk **Magyarország Alaptörvényére**, 2011. április 25-én hirdették ki, tehát innentől számít érvényesnek. Azaz végigment a jogalkotási folyamaton, melyet a kihirdetés, mint az egyik érvényességi feltétel zár.

2012. január 01-én lépett hatályba, azaz ettől az időponttól kell alkalmazni a benne foglaltakat. Tehát azt mondjuk, hogy 2012. január 01-től hatályos.

A két időpont (2011.04.25-2011.12.31) között, Magyarország Alaptörvénye már érvényes volt, de még nem volt hatályos, viszont ezen idő alatt fel lehet készülni az alkalmazására, a jogalkotás egyik alapvető követelménye szerint (2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról 2. §.(3) bekezdés alapján, ez a jegyzet ezt már a jogalkotásnál tárgyalta).

Tehát egy jogszabály hamarabb érvényes, mint hatályos, illetve ez néha egybe is eshet. De semmi esetre sem előzheti meg időben a hatályba lépés az érvényessé válást!

Az érvényesség feltételei (alaki követelmények):

1. **Hatásköri** feltétel: Az adott szervnek legyen a szabályozásra jogszabályban rögzített felhatalmazása, azaz az arra feljogosított szervtől származzék és meghatározott társadalmi viszonyok szabályozására szóljon.
2. **Hierarchikus** feltétel: A jogszabály ne legyen ellentétes a magasabb rendű jogszabállyal.
3. **Illetékességi** feltétel: A jogalkotásról szóló tv. alapján alkossák meg. A jogalkotó csak az illetékességi területének életviszonyaira vonatkozóan (földrajzi terület) hozhat jogszabályi döntést (Pl. a miskolci önkormányzat képviselő testülete nem alkothat Győr városára vonatkozó szabályozást).
4. **Kihirdetési** feltétel: A jogszabályokat megfelelő módon ki kell hirdetni. pl. Magyar Közlöny, önkormányzati rendeleteket a helyileg szokásos módon, pl.: hirdetmény, önkormányzati értesítő, helyi lap; illetve helyi média útján.

A jogrendszer folyamatos felülvizsgálata

(2010. évi CXXX. tv – a jogalkotásról V. fejezet alapján)

A szőlőtőkét ápolni kell, a termést le kell szüretelni, illetve a következő évi hajtások érdekében metszeni kell. Ugyanígy kell eljárni a jogrendszer esetében is. A korszerűtlen, elavult, feleslegessé vált jogszabályokat ki kell metszeni belőle. Vizsgálják, hogy az adott jogszabály beteljesítette-e azt, amit szabályozni akartak vele (utólagos hatásvizsgálat), illetve aktuális-e még a tartalma (tartalmi felülvizsgálat).

a) Utólagos hatásvizsgálat: A miniszter folyamatosan figyelemmel kíséri a feladatkörébe tartozó jogszabályok hatályosulását, és szükség szerint lefolytatja a jogszabály utólagos hatásvizsgálatát, ennek során összeveti a szabályozás megalkotása idején **várt hatásokat a tényleges hatásokkal.**

b) Jogszabályok tartalmi felülvizsgálata: A jogalkalmazás és az utólagos hatásvizsgálat tapasztalatait is figyelembe véve **a miniszter** gondoskodik arról, hogy a tárgykört érintő új jogi szabályozás vagy módosítás megalkotása során, ennek hiányában e célból kiadott jogszabály keretében

- az elavult, szükségtelenné vált,
- a jogrendszer egységébe nem illeszkedő,
- a szabályozási cél sérelme nélkül egyszerűsíthető, a jogszabály címzettjei számára gyorsabb, kevésbé költséges eljárásokat eredményező szabályozással felváltható,

- a normatív tartalom nélküli, tartalmilag kiüresedett vagy egyébként alkalmazhatatlan,
- vagy az indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű szabályozást megvalósító,

a feladatkörébe tartozó jogszabályi rendelkezések hatályon kívül helyezésére, illetve megfelelő módosítására kerüljön sor.

A hatásvizsgálat, illetve a tartalmi felülvizsgálat a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, illetve az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete esetén a jogalkotó, önkormányzati rendelet esetén a jegyző hatáskörébe tartozik.

A normakontroll

A jogszabályi hierarchia csúcsán Magyarország Alaptörvénye „a törvények törvénye” áll. Egyik jogszabály sem mondhat neki ellent, ezt folyamatosan vizsgálni kell. Ennek a folyamatnak a neve: normakontroll és az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik.

Fogalma: A normakontroll az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálatát jelenti, az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó eljárás.

A normakontroll fajtái:

- Az Alaptörvénnyel való összhang előzetes vizsgálata (előzetes normakontroll eljárás):** Az Alkotmánybíróság az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket.
- Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (utólagos normakontroll eljárás):** A **Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére** az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.
Nincs helye az Alkotmánybíróság **utólagos normakontroll eljárásának**, ha az indítvány az Alkotmánybíróság által érdemben már elbírált jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés vizsgálatára irányul, és az indítványozó az Alaptörvénynek ugyanarra a rendelkezésére, illetve elvére (értékére), és azonos alkotmányos összefüggésre hivatkozva kéri az alaptörvény-ellenességet megállapítani (**ítélt dolog**), kivéve, ha az Alkotmánybíróság döntése óta a körülmények alapvetően megváltoztak.
- Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt:** **Bírói kezdeményezésre az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.** Erre akkor kerülhet sor, ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már korábban megállapította*, – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

*Ez az eset a gyakorlatban nem fordulhat elő, hiszen ekkor az Alkotmánybíróság már érdemben döntött az adott jogszabályi rendelkezés Alaptörvény ellenességéről, és azt megsemmisítette (legfeljebb annak időpontját, valamely fontos érdekből későbbi időpontban határozta meg).

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 25.-28. kérdések tartoznak.

1.7. A jogalkalmazás fogalma, szakaszai, fajtái

A **jogalkalmazás** a jogérvényesülés és a jogszabály konkretizálásának egyik esete. Az általánosan és elvontan megfogalmazott jogi normák konkrét, egyedi esetekre való vonatkoztatását, érvényesítését jelenti. **A jogalkalmazás a jog érvényesülésének módja.**

A jogszabályok címzettjei a jogalanyok, a magatartásuk önmagában nem eredményezi a jogi normák előírásainak megvalósulását, ezért a kényszerítés lehetőségével rendelkező állami szervek tevékenységére van szükség. Erre általában két esetben kerül sor:

- ha a jogszabályok címzettjei megsértették az előírásokat és így a jogi norma érvényesülésére csak a jogsértővel szembeni hátrány alkalmazásával kerülhet sor.
- „A második esetben a jogalanyok jogkövető magatartása önmagában nem váltja ki a kívánt joghatást, ahhoz az állami szervek közreműködésére is szükség van, vagyis a jogszabályok előírása alapján a konkrét jogviszonyok keletkezése, módosulása vagy megszüntetése az illetékes állami szerv egyedi döntése nélkül nem lehetséges. Tipikusan ebbe a körbe tartoznak az engedélyezési eljárások (például építési engedélyezés).”³

Ezek alapján a **jogalkalmazás fogalma**: az arra feljogosított állami szervek olyan meghatározott **tevékenysége, amely során az általánosan megfogalmazott magatartási szabályt (normát) konkrét egyedi esetre alkalmazzák**, és amely tevékenységükkel egyedi jogviszonyokat hoznak létre, módosítanak, vagy szüntetnek meg.

A jogalkalmazás fajtái

A jogalkalmazás fajtáit az alapján különböztetjük meg, hogy milyen szerv végzi, ezért az adott jogrendszerben, annyi fajta különböztethető meg, ahány típusú szerv végez jogalkalmazást. A legfontosabbak a **bírószá- gi** és a **közigazgatási jogalkalmazást**, minden más nevesített jogalkalmazó tevékenység ezekbe a típusokba sorolható be.

A bírósági jogalkalmazás (és ezen belül a polgári, büntető, katonai, munkaügyi, közigazgatási és alkotmánybíráskodást) az írott jog jellemzi, mely formalizált eljárási kereteken belül érvényesül.

A **közigazgatási jogalkalmazás** hivatalból vagy az ügyfél kérelmére jár el és hoz döntést, mely irányulhat ügyfelet érintő jog vagy kötelezettség megállapítására (pl. adókimvetés), adat igazolására (pl. születési anyakönyvi kivonat), nyilvántartás vezetésére (pl. lakcímnnyilvántartás), hatósági ellenőrzésre.

Sajátos a rendőri és más kapcsolódó rendvédelmi szervek jogalkalmazásának kérdése, mivel ez a bűnfelderítő tevékenység során a bírói, míg a rendészeti igazgatási tevékenység során a közigazgatási jogalkalmazáshoz kapcsolódik.

A jogalkalmazás szakaszai

- (1) A vonatkozó jogszabályok hiteles szövegének kikeresése, megállapítása és kötelező erejük vizsgálata. A jogszabály kiválasztásához a jogalkalmazónak a tényállásról, az esetről bizonyos kiinduló adatokkal kell rendelkezni, amire a mások által szolgáltatott információ (feljelentés, keresetlevél, vádirat) vagy a saját tapasztalatnyomán (nyomozás, ellenőrzés) tesz szert.

³ Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_527_jogi_alaptan/ch09.html (Már nem elérhető.)

- (2) A tényállás megállapítása, pontosabban a ténymegállapítások összegyűjtése, megértése, mérlegelése, áttekintése. Sajátos megismerési tevékenység, a jogilag releváns (lényeges) tények kiszűrése, értékelése.
- (3) A jogszabály értelmezése a jogi norma konkrét tényállásra vonatkozó tartalmának feltárása.
- (4) A megállapított tényállás jogi minősítése a jogalkalmazás folyamatának döntőeleme, mivel ekkor történik a jogszabály általános előírásainak és valamennyi konkrét eseti tényállás egyediségének egymásra vetítése.
- (5) A jogkövetkezmények megállapítása a jogalkalmazás folyamatának utolsó, záróművelete. Közvetlenül a tényállás jogi minősítéséhez kapcsolódik, azzal nem állhatellentétben. A jogkövetkezmények megállapítása önálló, felelősségteljes művelet. A megállapítható jogkövetkezmények körét egyrészt a jogi minősítés, másrészt pedig a jogi szabályozás jellege szabja meg. A jogi minősítés kizárja a vele ellentétes jogkövetkezmények megállapítását (ha nem bűnös, elítélni nem lehet).

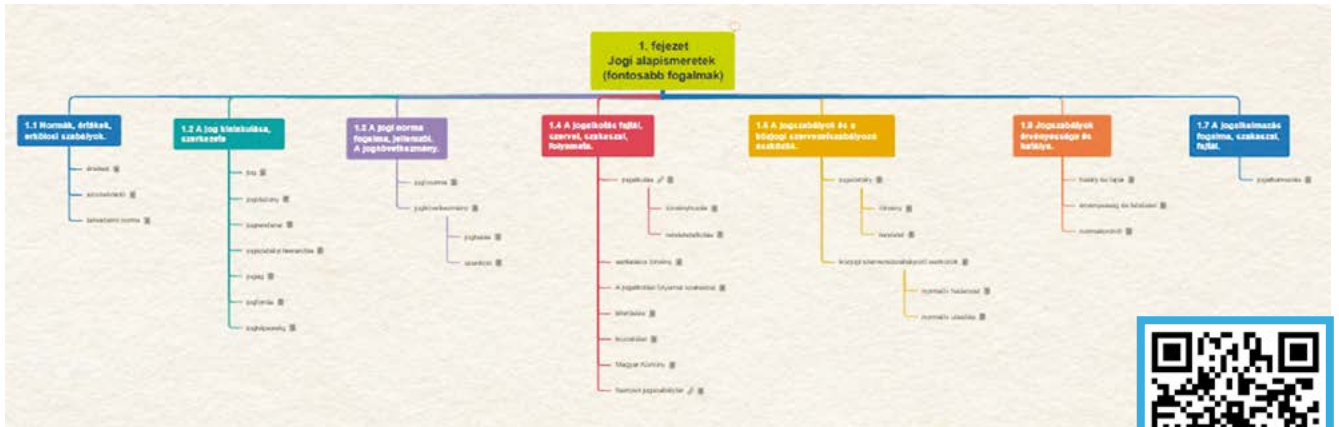
A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához az „1.9 Felkészülési kérdések” közül a 29.-30. kérdések tartoznak.

1.8. Összefoglalás

A fejezet fogalmai

A fejezet fogalmai (szófelhő)

Interaktív gondolattérkép (1 fejezet)

Ellenőrizd tudásod!

Fogalomsorsoló
(Fontosabb fogalmak)

A fejezet összes digitális elemét
tartalmazó Wakelet gyűjtemény:

Összefoglalás:
(Milliomos játék)

1.9. Ellenőrző kérdések

1. Mit értünk társadalmi norma alatt? Sorold fel a funkcióit és fajtáit!
2. Hogyan alakult ki a jog? Jellemezd a jog és az állam kapcsolatát!
3. Mit értünk a jog fogalma alatt? Milyen jellemzői vannak?
4. Ismertesd a jogrendszer fogalmát, sajátosságait és jellemzőit!
5. Mit jelent a jogszabályi hierarchia? Ismertesd az alapszabályát!
6. Ismertesd a jogbiztonság fogalmát!
7. Ismertesd a jogág fogalmát, csoportosítási szempontjait!
8. Sorold fel és jellemezd a magyar jogrendszer jogágait!
9. Ismertesd a jogforrás fogalmát, fajtáit és csoportosítását!
10. Mi a jogviszony? Melyek a jogviszony elemei? Mit értünk jogképesség alatt?
11. Mit nevezünk jogi normának? Ismertesd a jogi norma szerkezeti elemeit és jellemzőit!
12. Mi a jogalkotás? Milyen fajtái vannak?
13. Ismertesd a jogalkotás alapvető követelményrendszerét!
14. Ismertesd a törvényhozás fogalmát, a törvényhozás tárgyait és a törvények fajtáit a határozathozatal szempontjából!
15. Ismertesd a rendeletalkotás fogalmát és a rendeletek fajtáit!
16. Ismertesd a jogszabályok előkészítését!
17. Melyek a jogalkotási folyamat szakaszai?
18. Ismertesd a kihirdetés és a közzététel fogalmát!
19. Ismertesd a jogszabályok kihirdetésének módjait!
20. Mit tudsz a Magyar Közlönyről? Ismertesd a Nemzeti Jogszabálytár fogalmát!
21. Mit nevezünk jogszabálynak? Ismertesd a jogszabály megjelenési formáit!
22. Ismertesd a jogszabályok jelölését! Milyen összefüggés van a jogforrás és a jogszabály között?
23. Sorold fel általános helyzetben az Alaptörvényben meghatározott jogszabályokat! Mi jellemzi a különleges jogrendet a jogszabályok szempontjából?
24. Mit értünk közjogi szervezetszabályozó eszköz alatt? Mi jellemzi? Ismertesd a normatív határozat és a normatív utasítás fogalmát!
25. Ismertesd a hatály fogalmát és fajtáit! Ismertesd az érvényesség fogalmát és feltételeit!
26. Milyen összefüggés van a hatályosság és az érvényesség között? Példán keresztül mutasd be!
27. Mit értünk a jogrendszer folyamatos felülvizsgálatán?
28. Mit jelent a normakontroll? Milyen fajtái vannak?
29. Ismertesd a jogalkalmazás fogalmát és fajtáit!
30. Ismertesd a jogalkalmazás szakaszait!

II. ÁLLAM-, ALKOTMÁNY-, NEMZETKÖZI JOGI, ÉS MUNKAVÉDELMI ALAPISMERETEK

2.1. Az állam fogalma, kialakulása, rendeltetése

A **társadalom** a közös lakóterületen élő emberek összessége, akiket a közös viszonyrendszerük és intézményeik – gyakran közös érdeklődésük, ismertetőjegyeik, kultúrájuk és nyelvük – különböztet meg más csoportok tagjaitól.

„Az állam a társadalmasulás fejlett formája. Olyan intézményrendszer, amely egy földrajzi terület lakóit politikailag szervezi egységgé. Ennek eszköze a legfőbb hatalom központosított gyakorlása a közigazgatás és az erőszakszervezetek révén. A modern államot a hatalmi ágak szétválasztása jellemzi. Egy állam szuverenitása azt jelenti, hogy más államok önálló hatalmi tényezőnek ismerik el”⁴

Az állam a néptől elkülönített közhatalom, amely írott vagy íratlan törvények keretei között alkalmazhat kényszert.

Az állam fogalmát több fogalmi elem figyelembe vételével határozzuk meg. Az állam:

- **történelmi kategória:** az emberi társadalom fejlődésének a szükségszerű következménye, kialakulása és fejlődése a társadalom egészének a fejlődésén alapszik.
- **viszonylagos önállósággal rendelkezik:** a gazdasági viszonyokon nyugvó, azokra visszaható, önálló politikai, gazdasági és ideológiai erőt jelent és elkülönült önálló célokkal, döntésekkel, érdekekkel is rendelkezik.
- **szuverén:** az állami tevékenység nélkülözhetetlen eleme, a központi államhatalom függetlenségét és korlátlanágát jelenti meghatározott népesség és terület fölött (**belső szuverenitás**), valamint a nemzetközi kapcsolatokban (**külső szuverenitás**). A belső szuverenitás kifejezi azt is, hogy az állam nem vérségi-rokoni, hanem területi-közigazgatási elven szerveződik.
- **a munkamegosztás külön ágát képezi:** társadalmi rendeltetésének ellátására, mint a néptől elkülönült embercsoport működik, amely további állami szervekre tagozódik.
- **közhatalmi szervezet:** a gazdaságilag uralkodó rétegek politikai uralmának az egysége a jogra támaszkodva, szükség esetén kényszer és erőszak alkalmazásával is a fennálló társadalmi rendet védelmezi.
- **önálló társadalmi rendeltetése van:** a fennálló társadalmi rend fenntartása és védelme, a társadalom létfeltételeinek biztosítása, valamint központi, területi és helyi szervein keresztül az egyének és a közösségek tevékenységeinek szervezése, vezetése és közös ügyeinek intézése.
- **a társadalom hivatalos képviselője:** olyan hatalmi intézmény, amely az egész társadalom nevében végzi közhatalmi feladatait és tevékenységét.
- **meghatározott funkciókat lát el.**

⁴ Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81llam>

Ezek alapján **az állam** a társadalom történelmileg meghatározott, viszonylagos önállósággal és szuverenitással rendelkező, a munkamegosztás külön ágát képező közhatalmi szervezete, amely társadalmi rendeltetését a társadalom képviselőjében funkciói gyakorlásával tölti be.

Az állam társadalmi **rendeltetése** magában foglalja:

- a **hatalmi-uralkodó rend biztosítását**, a hatalmi pozícióban lévő rétegek előnyös helyzetének fenntartását.
- a társadalmi helyzetüket tekintve **alárendelt rétegek irányítását**, a fennálló társadalmi-gazdasági rend ellen jogellenesen fellépők elnyomását.
- a társadalom különböző rétegei egzisztenciális **szükségleteinek kielégítéséhez szükséges életfeltételek** folyamatos **biztosítását**, újratermelését.
- **az államcélok, állami döntések helyes meghozatalát**, az államérdek érvényesítését és a társadalom belső rendjének és szervezettségének biztosítását.
- a **társadalmi munkamegosztás**, a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás társadalmi méretekben történő **megszervezését**, irányítását és ellenőrzését.
- a **társadalom** kulturális, szellemi **életének irányítását**.
- társadalmi rendeltetésének betöltése érdekében **önmagának építését**, erősítését, szervezeteinek **fejlesztését, létének védelmét**.

Ezek alapján az **állam társadalmi rendeltetése** a fennálló társadalmi rend fenntartása és védelme, a társadalom létfeltételeinek biztosítása, valamint központi, területi és helyi szervein keresztül az egyének és a közösségek tevékenységeinek szervezése, vezetése és közös ügyeinek intézése.

Az állam társadalmi rendeltetése a társadalmi haladás irányához és társadalmi környezetének változtatást sürgető vagy az ellen fellépők magatartásához **képest** lehet **progresszív** vagy **konzervatív** jellegű. (haladó vagy maradi).

Az állam társadalmi rendeltetése természetesen **változó tartalmat** mutat az egyedi adottságoknak és a történelmi körülménynek megfelelően.

Az állam kialakulása

Az állam kialakulásának előzményét keresve már az ősközösségben vagy más szóval a „primitív társadalomban” is volt olyan szervezeti keret, amelyben a közügyek intézése zajlott. A közösség minden tagja egyenlő volt, a nemzetség szerveit a közösség egésze választotta.

A primitív társadalom pusztulását leginkább az okozta, hogy az ember elkezdte átalakítani a természetet. Megváltoztak a hatalmi viszonyok, létrejöttek a faluközösségek, a családok elkülönültek és rétegződni kezdett a társadalom. A gazdasági élet is kezdett egyre bonyolultabbá válni, szervezni kellett, amelyhez egy ember már nem volt elég, létre kellett hozni erre egy szervezetet. Az állam kezdte összefogni a közös területen élőket, egy adott területen való letelepedés az államhoz tartozást is jelentette.”⁵

Többféle elmélet és igencsak különböző módokon próbál magyarázatot adni arra, hogyan is alakulhatott ki az, amit ma államként ismerünk.

5 Forrás: http://kitekinto.hu/tortenelem/2008/09/23/az_allam_kialakulasa_fejldese (Már nem elérhető.)

Az állam kialakulásának elméletei (röviden: államelmétek)

- **teokratikus elmélet:** az államot isten (vagy felsőbb hatalom) teremtette. Az uralkodó, Isten földi helytartója.
- **szerződéses elmélet:** az állam emberek társulása következtében alakult ki. Társadalmi szerződéssel az államot, kormányzati szerződéssel a kormányt hozták létre.
- **organikus elmélet:** az állam élő szervezethez hasonlít. Fejlődése kicsiben kezdődött és észrevétlenül nőtt naggyá. A kezdeti szervezetlenség bonyolult szervezetté vált.
- **hódítás vagy erőszak elmélet:** Az állam keletkezése hódítás útján történt. Az egyik törzs leigázta a másikat, a legyőzött alárendelt helyzetbe került, adót fizetett => előidézte az osztályokra tagozódást és a kényszerítő apparátus létrejöttét.
- **pszichológiai elmélet:** az emberi tényezők, szubjektív adottságok szerepét hangsúlyozta.

Az állam funkciói

Az állam társadalmi rendeltetését funkciói gyakorlásával tölti be.

- 1) **Az állam politikai funkciója:** A hatalmi-uralkodó rend biztosítása, a hatalmi pozícióban lévő rétegek előnyös helyzetének fenntartása.
Belső: a társadalom politikai vezetésének megvalósítása a hatalmi pozícióban lévő rétegek védelme. Magában foglalja az **alkotmányosság és törvényesség** érvényesítését, a közrend és a közbiztonság fenntartását, védelmét és a demokratikus politikai értékek megvalósítását.
Külső: az állam és területének külső támadás elleni védelme, nemzetközi kapcsolatok fenntartása.
 Az állam **politikai funkcióit** elsősorban a fegyveres, rendvédelmi- és az igazságszolgáltatási szervek keresztül érvényesítik.
- 2) **Az állam szervező funkciója:** A társadalom szükségleteinek kielégítéséhez szükséges életfeltételek folyamatos biztosítása, újratermelése. Főbb területei: gazdaság, oktatás, közbiztonság, egészségvédelem stb.
 Az állam **szervező funkciója** elsősorban az igazgatási-végrehajtási apparátus működésével valósul meg.
- 3) **Az állam gazdasági funkciója:** A társadalmi munkamegosztás, a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás **társadalmi méretekben történő** megszervezése, irányítása és ellenőrzése.
 Magában foglalja a társadalmi berendezkedés tulajdonviszonyainak védelmét, a termelési folyamatban való közvetlen részvételt, az adórendszer révén befolyásolja a termelési érdekeltséget és a javak elosztását, illetve a hazai gazdaság védelmét más államok gazdasági befolyásával szemben.
- 4) **Az állam ideológiai funkciója:** Az állami intézmények fontos feladata, hogy az állampolgárok megismerjék, elfogadják az uralkodó ideológiát és állampolgári magatartásuk az ideológiailag igényelt, sugallt szabályok szerint alakuljon.
 Tartalma: az államideológia kimunkálása és terjesztése; nézet- és gondolatrendszer kimunkálása, terjesztése; a bel- és külpolitika nemzetközi ismertetése, népszerűsítése és igazolása; az adott kulturális értékek politikailag feltételezett közvetítése; s ezek védelme és fejlesztésük támogatása az állami szervek által. A kulturális fejlettség színvonalának emelése; az állam vezető szerveinek szerepe a művészetek és tudományok pártolásában.
- 5) **Az állam önépítő funkciója:** Társadalmi rendeltetésének betöltése érdekében önmagának építése, erősítése, szervezeteinek fejlesztése, létének védelme.
 Pozitív vagy negatív jellegű. Jól működő államszervezet előrevivő hatást tud gyakorolni a társadalmi viszonyokra, a rosszul működő viszont elősegíti a társadalmi problémák fokozódását. A társadalmi

változásokhoz való igazodás az állam alkalmazkodóképességében mutatkozik meg. Az államépítésben alapvető követelmény a racionális szervezet és működés biztosítása, a szakszerűség és a korszerűség. Saját túlélésének biztosítása, a népesség közéleti aktivitásának elősegítése.

Az állam fejlődése

Az állam fejlődése történelmi szükségszerűség. Ennek mozgatórugói, iránya, pályája és tartalma koronként is és államonként is rendkívül differenciált képet mutat. **Az állam fejlődésének iránya, pályája és tartalma** nem egyenes vonalú, hanem **spirális jellegű**, kitérőkkel, esetleg visszalépésekkel is tarkított fejlődési ívet ír le, amely a primitívtől, az egyszerűtől a fejlett, összetett és bonyolult, a zsarnokságtól, az egyeduralkodástól, a rendőrállamtól, a többség hatalma, a polgári demokrácia, a jogállam és a társadalmi öngazgatás felé halad.

Magyarország függetlensége, nemzeti önállósága egyike a legfontosabb alkotmányos értékeinknek. Ennek megőrzése, fenntartása az állam és egyben minden állampolgár feladata.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül az 1.-2. kérdések tartoznak.

2.2. Az alkotmányjog alapfogalmai

Magyarország Alaptörvénye határozza meg azt a társadalmi-, gazdasági- és szervezeti környezetet, amelyben és ahogyan élünk. Nyilván nem lehet minden szabályozást egyetlen törvénybe sűríteni, úgy, hogy azt mindenki meg is értse és alkalmazni is tudja. Éppen ezért egy önálló jogág, az **alkotmányjog** rendszerezi a kapcsolódó szabályozásokat.

Az alkotmányjog fogalma

Az **alkotmányjog** a jogrendszeren belül, a közjogi szinthez tartozó olyan **jogág, amely az államhatalom gyakorlásának jogi alaprendjére vonatkozó jogszabályokat foglalja össze.**

Az alkotmányjog magába foglalja:

- társadalmi berendezkedés alapvető szabályaira vonatkozó normákat.
- az államhatalmi – képviseleti szerv létrehozására, működésére vonatkozó alapvető normákat.
- az állampolgárnak az államhoz való viszonyát (vagyis kötelességeit és alapvető jogait) szabályozó normákat.

Az alkotmányjog sajátosságai

Az alkotmányjog sajátosságait az **alkotmányjogi jogviszony** alanyai, tárgya, tartalma, valamint az alkotmányjog sajátos helye és szerepe adják.

- **alanyai:** az állam, valamint az állampolgárok és a társadalmi szervezetek, melyek között alkotmányjogi helyzetükből adódóan alá- és fölérendeltségi viszony van.
- **tárgya:** az alkotmányjogilag szabályozott magatartások összessége.
- **tartalma:** a kötelezően meghatározott alapjogok és kötelezettségek összessége.
- **helye:** alap-jogágnak tekinthető, mivel más jogágak illetve jogviszonyok alapja, s ezekben a jogviszonyokban az alkotmányjogi jogelveknek érvényesülni kell.

- **szerepe:** meghatározó a jogrendszerben, ugyanis minden, az államhatalommal kapcsolatos jogforrás (pl. választójog, állampolgársági jog, parlamenti jog, stb.) az alkotmányjog része.

Az alkotmányjog forrásai

- **legjelentősebb** az országgyűlés által alkotott, jogszabályi hierarchia csúcsán álló törvény: **Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)**
- **a bírói jog (pl. Alkotmánybíróság vagy a strasbourgi bírói fórum döntései)**
- Az Alaptörvény **végrehajtását biztosító ún. szervezeti törvények** (pl. az Országgyűlés, a Kormány, a bíróságok, az Alkotmánybíróság stb. működését meghatározó törvények.)
- A demokratikus **emberi és állampolgári jogokat szabályozó törvények** (pl. egyesülési és gyülekezési jogot szabályozó törvények, stb.).

Az alkotmány, mint jogforrás

Minden magát demokratikusnak nevező országnak van saját alkotmánya, azaz legfőbb törvénye, amely az állampolgárok együttélésének legfőbb szabályozója. Az alkotmány rögzíti közös értékeinket.

Az alkotmány olyan **különleges alaptörvényt jelent**, amelyben az állam önmagát korlátozva biztosítja polgárai számára az alapvető jogokat és megszabja a hatalom gyakorlásának törvényes kereteit és szervezetét. Az alkotmány tehát

- **tartalmi szempontból** alaptörvény, mely kifejezi a társadalmi berendezkedés alapjait, meghatározza a társadalom és az állam viszonyát, az állam és kormányformát, a gazdasági és a társadalmi rendet, megállapítja az alapvető jogokat és kötelezettségeket, szabályozza az államszervezet felépítését az egyes állami szervek típusait, és azok működését.
- **formai értelemben** is különleges alaptörvény, mivel a jogforrási hierarchia csúcsán helyezkedik el, és speciálisak megalkotásának, módosításának feltételei.

Ezek alapján **az alkotmány fogalma: formailag kiemelt jogszabály, amely a jogforrási hierarchia csúcsán áll, amelyet különleges eljárásban hoznak létre és tartalmában az egész jogrendszerre, az államhatalom gyakorlására, valamint az állam és a társadalom kapcsolatára vonatkozó alapvető szabályokat** határozza meg.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül a 3. kérdés tartozik.

2.3. Az alkotmányosság fogalma és követelményei

Azért, hogy az alkotmány tényleg legfőbb törvény legyen, megalkotásakor komoly feltételrendszernek kell megfelelnie. A feltételrendszer neve: alkotmányosság. Tehát az alkotmány maga a jogszabály, az alkotmányosság, pedig meghatározza, hogy milyen is legyen az alkotmánytörvény.

Az alkotmányosság klasszikus alapelvei a polgári átalakulás során születtek meg, szorosan kötődnek a polgári fejlődéshez.

Az **alkotmányosság** olyan elvi követelmények együttese, amelyek az ideális demokratikus alkotmány tartalmát és megvalósulását jellemzik.

Követelményei:

- (1) **A népszuverenitás és népképviselet elve:** Az állami főhatalom forrása a nép, ami egyet jelent a közhatalomban való széleskörű állampolgári részvétellel, a képviseleti és a közvetlen demokrácia intézményeinek működésével.
- (2) **A hatalmi ágak (törvényhozás, végrehajtó hatalom és bíraskodás) szétválasztásának és egyensúlyának elve:** Az önkényuralom kizárására irányul. Ez a modern demokráciában a kölcsönös intézményi korlátok rendszerét jelenti, ez Magyarországon is érvényesül a rendszerváltás óta.
- (3) **A törvények uralma a jogállamiság megvalósítása:** A törvények uralma azt jelenti, hogy minden jogszabály a népszuverenitás eszméjét valósítja meg, a közakaratot fejezi ki. Mindenkinek tisztelni kell a törvényeket, melyek lehetővé teszik a modern állam működését.
A **jogállam** olyan állam, ahol a közhatalmat a nyilvános és írott jogszabályok tartalmának megfelelően és a jogszabályokban meghatározott eljárások keretében, arra feljogosított szervezetek és személyek gyakorolják.
- (4) **Egyenjogúság elve:** A törvény előtti egyenlőséget jelenti. Az alkotmányos berendezkedésű államban valamennyi ember megillet a törvény előtti egyenlőség, valamennyi állampolgárra társadalmi állástól és vagyoni helyzettől függetlenül ugyanazok a törvények vonatkoznak, melyek megszegéséért egyforma büntetés szabható ki rájuk.
- (5) **Az emberi és állampolgári jogok deklarálása, szabályozása, érvényesítése:** Olyan általános jogelveket kell az alkotmányban felvenni, amelyeket a törvényalkotás a konkrét szabályozás során köteles alkalmazni. pl. személyiségi jogok, élet, méltóság stb. Tehát a törvények megfogalmazásában nagyon fontos, hogy azok ne sértsék az ember alapvető jogait.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül 4. kérdés tartozik.

2.4. Magyarország Alaptörvényének célja, szerkezete, alapvetései

A **magyar** alkotmányt az Országgyűlés alkotta meg, módosítására is csak az Országgyűlés jogosult, mégpedig az összes képviselő kétharmadának szavazatával. Elfogadása mutatja, hogy tartalmával és szövegével a politikai pártok döntő többsége egyetértett. Ez teszi az alkotmányt olyan szabállyá, ami a döntő többség számára elfogadható. Hiszen azok a képviselő fogadták el, akiket a nép választott meg, tehát a nép akaratát közvetíti. Megfelelő keretet biztosít az ország működéséhez, a társadalom békés fenntartásához és az emberek együttéléséhez. Tartalmáról nem lehet népszavazást tartani, és nem lehet ilyen úton módosítani sem. Például egy súlyosabb és kegyetlen bűncselekmény után az emberekben felmerül, hogy vissza kellene állítani a halálbüntetést. Ezt nem lehet népszavazással visszaállítani! A **halálbüntetés** az egyik legsúlyosabb büntetési forma, a bűnösnek talált személy életének kioltása, az élettől való megfosztása büntetőeljárás keretében. Magyarországon a halálbüntetést 1990-ben törölték el, miután az Alkotmánybíróság 23/1990. (X. 31.) AB határozatában alkotmányellenesnek nyilvánította azt.

A magyar alkotmánynak külön neve is van, úgy hívják: **Magyarország Alaptörvénye**. Különlegességét az is jelzi, hogy nincs száma, mint a többi törvénynek és nem is szakaszokból (§ paragrafus) áll, hanem **cikkekből**,

haszonlóan az Európai Unió jogszabályaihoz. Magyarország Alaptörvénye minden magyar jogszabály kiindulópontja, hozzá valamennyi jogszabálynak igazodnia kell.

Magyarország Alaptörvénye, amelyet 2011. április 25.-én hirdettek ki és 2012. január 01.-én lépett hatályba. A jogforrási hierarchia csúcsán áll. A legmagasabb szintű norma Magyarországon, így nem lehet olyan jogszabályt hozni, amely ellentétes annak tartalmával. Az Alaptörvény Magyarország **jogrendszerének alapja**.

Magyarország Alaptörvényének hatálya

- **Időbeli hatálya:** Magyarország Alaptörvénye 2012. január 01.-én lépett hatályba.
- **Területi hatálya:** Magyarország Alaptörvénye Magyarország területén hatályos.
- **Tárgyi hatálya:** Magyarország Alaptörvényének tárgyi hatálya az alkotmány szabályozási tárgyköreire terjed ki.
- **Szervi és személyi hatálya:** Magyarország Alaptörvénye és az alkotmányos jogszabályok a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és magyar állampolgárra hatályosak. Magyarország Alaptörvénye az állami szervek közül kiemeli a Kormány szerepét, amely köteles a végrehajtásáról gondoskodni és ennek keretében a szükséges törvényjavaslatokat az Országgyűlés elé terjeszteni.

Magyarország Alaptörvénye egyedi jelölésű és szerkezetű, rendelkezéseit a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott „cikk” jelöli. Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire **kötelezőek**. Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.

Jelölése: [Magyarország Alaptörvénye \(2011. április 25.\)](#)

Szerkezete:

Nemzeti Hitvallás

Alapvetés A) - U) cikk – Alapelvek

Szabadság és felelősség I.-XXXI. cikk – Alapvető jogok és kötelezettségek

Állam 1-54. cikk – **Állami szervek felépítése, működése, kapcsolataik.**

Záró és vegyes rendelkezések

„Az Alaptörvény a **Nemzeti Hitvallással** kezdődik, amely rögzíti Magyarország helyét a nyugati civilizációban, és felidézi azokat a szellemi értékeket és történelmi tényeket, amelyek hazánk történetében kiemelkedőek. Az alkotmány tagadja a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett emberiség elleni bűnök elévülését. A preambulum utal arra, hogy Magyarország mai szabadsága az 1956-os forradalmunkból eredeztethető. Kiemeli a szabadságáért és függetlenségért folytatott küzdelmek jelentőségét.”⁶

Az Alaptörvény alapvetései (néhány kiemelve)

A) cikk

HAZÁNK neve Magyarország.

B) cikk

(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

(2) Magyarország államformája köztársaság.

(3) A közhatalom forrása a nép.

(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.

⁶ Forrás: <http://2010-2014.kormany.hu/hu/mo/az-alaptorveny>

C) cikk

- (1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.
- (2) Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.
- (3) Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.

....

U) cikk:

- (1) Az 1990-ben lezajlott első szabad választások révén a nemzet akaratából létrehozott, a jog uralmán alapuló állami berendezkedés és a megelőző kommunista diktatúra összeegyeztethetetlenek.

Amikor az alapvető emberi, vagy alkotmányos jogainkról beszélünk, természetesnek vesszük, hogy azok megilletnek bennünket, hiszen polgári demokráciánk alapértékei. A kontinentális Európa történelmében azonban nem mindig érvényesültek e jogok. Magyarország Alaptörvénye a Szabadság és felelősség c. részben tárgyalja ezeket.

Szabadság és felelősség

(Magyarország Alaptörvénye – Szabadság és felelősség – I.-XXXI, cikkek alapján)

Az EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

Alapvető jogok és kötelezettségek

Magyarország Alaptörvénye rögzíti alapvető közös értékeinket, ezeknek egyik csoportja az alapvető emberi jogok területe. Minden ember egyenlő, mindenkinek joga van például az élethez, az emberi méltósághoz, a gyermekeknek joguk van arra, hogy tanulhassanak.

Az **alapvető jogok** a jog által előírt garantált cselekvési lehetőségek, amelyek konkrét megjelenési formájukat tekintve az állam Alaptörvényében jelennek meg.

Alapvető jogok:

- (1) az élethez való jog;
- (2) az emberi méltósághoz való jog;
- (3) a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog;
- (4) a jogorvoslati jog;
- (5) a tulajdonhoz való jog;
- (6) a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga;
- (7) a személyiséghez kapcsolódó jogok, röviden személyiségi jogok;
- (8) a gondolat, a lelkiismeret és a vallásszabadsághoz való jog;
- (9) az egyenjogúsághoz való jog;
- (10) a petíciós jog;
- (11) az egyesülési és a gyülekezési jog;
- (12) a szólás és sajtószabadság;
- (13) a választójog;

- (14) a helyi önkormányzás joga;
- (15) a munkához való jog;
- (16) a pihenéshez való jog;
- (17) az egészséghez való jog;
- (18) a szociális biztonsághoz való jog;
- (19) a művelődéshez való jog;
- (20) tisztességes eljáráshoz való jog

Az alapvető jogok csoportosítása

Az alapvető jogokat tartalmuk alapján **négy** nagy csoportba sorolhatjuk:

- I. Klasszikus szabadságjogok: az előző felsorolásból ide tartozik (1)-(8); (11); (12); és (20).
- II. Gazdasági, szociális és kulturális jogok: (15)-(19).
- III. Politikai életben való részvételt biztosító jogok: (13) és (14).
- IV. Egyenjogúságot biztosító jogok: (9) és (10).

Az alapvető jogok érvényesítésére széles **eszközrendszer** áll rendelkezésre. Ennek két alapvető formája; a **jogi eszközökkel megvalósuló állami jogérvényesítés és a civil társadalom rendelkezésére álló eszközrendszer.**

Az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos állami döntések elleni kifogások az Alkotmánybíróság vagy a bíróságok előtt érvényesíthetők.

Az **alapvető kötelezettségek** cselekvési korlátokat határoznak meg a társadalmi életviszonyok fenntartása érdekében.

Alapvető kötelezettségek:

- Hozzájárulás állami és közösségi feladatokhoz
- Természeti erőforrások megőrzésének kötelessége
- Jogszabályok betartásának kötelezettsége
- Közösség érdekében végzett munkavégzés
- Gondoskodási és tankötelezettség
- Rászoruló szülő ellátása
- Kárviselési és kártérítési kötelezettség a környezeti károkozásért
- Közteherviselés
- Honvédelmi kötelezettség
- Honvédelmi munkakötelezettség
- Polgári védelmi kötelezettség
- Anyagi szolgáltatási kötelezettség

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül az 5.-6. kérdések tartoznak.

2.5. Magyarország alkotmányjogi berendezkedése

Magyarország **alkotmányjogi berendezkedése** parlamentáris demokrácia. A legfőbb **törvényhozó** szerv az **országgyűlés**. A legfőbb **végrehajtó hatalom a kormány**, míg az **igazságszolgáltatást a bíróságok** gyakorolják.

Az államforma a hatalom eredetére utal. Magyarország államformáját tekintve köztársaság, amely azt jelenti, hogy a hatalom a néptől ered. Magyarország kormányformája pedig parlamentáris, vagyis a nép a hatalmat választott képviselők útján gyakorolja (ezt más néven **népszuverenitás** elvének hívjuk).⁷

Az állami szervek a **hatalommegosztás elve** alapján működnek. Magyarország demokratikus elvek mentén működik, és ez tükröződik a hatalmi ágak egymáshoz való viszonyában is: **a három legfőbb hatalmi ág** (a törvényhozó, a végrehajtó hatalom, valamint az igazságszolgáltatás) egymástól függetlenül működik. A felosztás nem engedi, hogy bármelyik ág magához ragadja a hatalmat, és önkényesen alakítsa az ország és a benne élő állampolgárok életét, hiszen a hatalmi ágak azon túl, hogy függetlenül működnek egymástól kölcsönösen ellenőrzik egymás működését. Ez a **fékek és egyensúlyok rendszere**.⁸

A választójoggal rendelkező polgárok az országos választások alkalmával dönthetnek arról, hogy ki kerüljön be az Országgyűlésbe. Magyarország fel van osztva választó kerületekre és az ott lakók négyévente választhatják meg, hogy az ő érdeküket ki képviselje az Országgyűlésben. Az így megválasztott képviselők az Országgyűlés megalakulása után négy évig együtt hozzák meg azokat a döntéseket, törvényeket, amelyek betartása mindannyiunk számára kötelező. Az Országgyűlés népképviselői szerv, hiszen a nép (a választók) döntik el, ki kerülhet oda.

Az Országgyűlés (Magyarország Alaptörvénye – Állam – 1-8. cikkek alapján)

Magyarország **legfőbb népképviselői** szerve. Az Országgyűlés **feladatai, hatáskörei**:

- (1) **megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;**
- (2) **törvényeket alkot;**
- (3) **elfogadja a központi költségvetést,** és jóváhagyja annak végrehajtását;
- (4) **felhatalmazást ad** a feladat- és hatáskörébe tartozó **nemzetközi szerződés kötelező hatályának** elismerésére;
- (5) megválasztja **a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság tagjait és elnökét, a Kúria elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, valamint az Állami Számvevőszék elnökét;**
- (6) megválasztja **a miniszterelnököt, dönt** a Kormánnyal kapcsolatos **bizalmi kérdésről;**
- (7) **felosztatja** az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületet;
- (8) **határoz** a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;
- (9) **különleges jogrendet érintő,** valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos **döntéseket hoz;**
- (10) **közkegyelmet gyakorol;**
- (11) az Alaptörvényben és törvényben meghatározott **további feladat- és hatásköröket** gyakorol.

Az **országgyűlési képviselőket** a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, **közvetlen és titkos** szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson, **sarkalatos törvényben meghatározott módon** választják.

7 Forrás: <http://2010-2014.kormany.hu/hu/mo/magyarorszag-alkotmanyjogi-berendezkedese>

8 Forrás: <http://2010-2014.kormany.hu/hu/mo/magyarorszag-alkotmanyjogi-berendezkedese>

Az országgyűlési képviselők általános választását – az Országgyűlés feloszlása vagy feloszlata miatti választás kivételével – az előző Országgyűlés megválasztását követő negyedik év április vagy május hónapjában kell megtartani.

Az **Országgyűlés megbízatása** az alakuló ülésével kezdődik, és a következő Országgyűlés alakuló üléséig tart. Az alakuló ülést **a köztársasági elnök hívja össze** a választást követő harminc napon belüli időpontra.

Az Országgyűlés feloszlására **kétféle módon** van lehetőség. **Egyrészt** az Országgyűlés saját hatáskörében kimondhatja feloszlását. **Másrészt** a köztársasági elnök a választások egyidejű kitűzésével feloszlathatja az Országgyűlést, ha a Kormány megbízatásának megszűnése esetén a köztársasági elnök által miniszterelnöknek javasolt személyt az Országgyűlés az első személyi javaslat megtételének napjától számított negyven napon belül nem választja meg, vagy az Országgyűlés az adott évre vonatkozó központi költségvetést (költségvetési törvény) március 31-ig nem fogadja el.

Az Országgyűlés feloszlásától vagy feloszlataától számított kilencven napon belül új Országgyűlést kell választani.

Az **országgyűlési képviselők jogai és kötelezettségei egyenlők**, tevékenységüket a köz érdekében végzik, e tekintetben nem utasíthatók. Az országgyűlési képviselőt **mentelmi jog** és a függetlenségét biztosító javadalmazás illeti meg.

Mentelmi jog: A **képviselő** bíróság vagy más hatóság előtt – megbízatásának ideje alatt és azt követően – **nem vonható felelősségre** leadott szavazata, továbbá a megbízatásának gyakorlása során általa közölt tény vagy vélemény miatt.

A **képviselőt csak tettenérés esetén lehet őrizetbe venni**, és ellene csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntető eljárást, valamint szabálysértési eljárást indítani, vagy folytatni, továbbá büntető eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni.

Az **Országgyűlés ülései nyilvánosak**, az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **zárt ülés tartásáról határozhat** a Kormány vagy bármely országgyűlési képviselő kérelmére.

Az Országgyűlés nem működik egész évben folyamatosan, hanem évente két – február 1-jétől június 15-ig és szeptember 1-jétől december 15-ig tartó – rendes ülésszakot tart. Rendkívüli helyzet (pl. katasztrófa) esetén lehetőség van az országgyűlés soron kívüli összehívására.

Az Országgyűlés tagjai sorából elnököt, alelnököket és jegyzőket választ, országgyűlési képviselők közül álló állandó bizottságokat alakít, jelenleg 16 állandó bizottság működik (www.parlament.hu).

A képviselők sokszor dolgoznak kisebb csoportokban, ezek a bizottságok. A parlamenti munka hatékonysága meg kívánja, hogy a plenáris tárgyalást, illetve az ott hozott döntéseket a kisebb létszámú, „szakmai” alapon szerveződő testületek, a bizottságok készítsék elő. Két fő típusa van: állandó és ideiglenes bizottságok.

A Házszabály szerint az országgyűlési bizottságoknak két fő típusa van: az állandó és az ideiglenes bizottságok. Az országgyűlési képviselők tevékenységük összehangolására a Házszabályban meghatározott feltételek szerint **országgyűlési képviselőcsoportot** (frakciót) **alakíthatnak**. Az Országgyűlés akkor **határozatképes, ha az ülésen az országgyűlési képviselőknek több mint a fele jelen van**. Az Országgyűlés létszáma 199 fő.

Ha az Alaptörvény eltérően nem rendelkezik, az Országgyűlés határozatait **a jelen lévő országgyűlési képviselők több mint a felének szavazatával hozza** meg.

A **Házzsabály** egyes döntések meghozatalát minősített többséghez kötheti. Az Országgyűlés a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott Házzsabályban állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét.

Független Diáksparlament – ahol a diákok döntenek

Mindig mindenről megvan a magad véleménye? Szokásod hangosan kimondani miről, mit gondolsz? Már-már kritikai érzékkel is rendelkezel? És gyakran vitába is szállsz az igazadért? Nem félsz ezt kiállni mások elé hallatni a hangod? Sőt, szereted, ha a középpontban vagy, ha mindenki téged figyel? Esetleg képviselnél is másokat a jó ügy érdekében? Akkor eljött a Te időd! Köztünk a helyed! Legyél te is diáksparlamenti képviselő!

<http://www.tanszabadsag.hu/blog/fuggetlen-diakparlament-ahol-a-diakok-dontenek/>

A Kormány (Magyarország Alaptörvénye – Állam – 15. - 22. cikkek alapján)

„A Kormány feladatait a miniszterelnök vezetésével testületként gyakorolja, mely érvényesül a döntési, irányítási és végrehajtási folyamatokban. A testület kezdeményezhet törvényalkotást, rendeletalkotást, és hozhat kormányhatározatokat, mely utóbbiak magasabb hierarchiai szinten állnak, mint a Kormány tagjai, így a miniszterelnök vagy a miniszterek által alkotott rendeletek.

A Kormány rendszeresen ülésezik, mely üléseket a kormányfő vezeti. A Kormány tagjai a testületi döntések meghozatalában egyenlő szavazati joggal rendelkeznek. Annak érdekében, hogy a testület megalapozott döntéseket hozzon, előzetesen egyeztetési eljáráson átesett előterjesztéseket nyújtanak be a miniszterek a testület számára. A megalapozott döntését a kormány törvényjavaslat formájában az Országgyűlés elé terjeszti, vagy saját hatáskörében rendeletet bocsát ki, illetve határozatot hoz. Ezek kihirdetéséről a Miniszterelnökség gondoskodik. A Kormány döntéseiről a sajtó képviselőt az üléseken résztvevő kormányszóvivő tájékoztatja.”⁹

A Kormány a **végrehajtó hatalom általános szerve**, amelynek feladat- és hatásköre kiterjed mindazokra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. A **Kormány az Országgyűlésnek felelős**.

A Kormány a **közigazgatás legfőbb szerve**, törvényben meghatározottak szerint államigazgatási szerveket hozhat létre. Feladatkörében eljárva a Kormány törvényben nem szabályozott tárgykörben, illetve törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet alkot, mely törvénnyel nem lehet ellentétes.

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek. A miniszterelnök **rendeletben a miniszterek közül egy vagy több miniszterelnök-helyettest jelöl ki**. A miniszterelnököt az Országgyűlés a köztársasági elnök javaslatára országgyűlési képviselők több mint a felének szavazatával választja meg, aki a megválasztásával lép hivatalba.

A minisztert a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki. A miniszter a kinevezésében megjelölt időpontban, ennek hiányában a kinevezésével hivatalba lép. A Kormány a miniszterek kinevezésével alakul meg. A Kormány tagja az Országgyűlés előtt esküt tesz. Tárcánélküli miniszter a Kormány által meghatározott feladatkör ellátására nevezhető ki.

A Kormányt a miniszterelnök vezeti, akinek legfőbb feladata, hogy meghatározza a kormány politikájának általános irányát. A miniszterek pedig egy-egy szakterületet irányításáért felelősek.

9 Forrás: Belügyi és Rendészeti Ismeretek, tansegédlet, Bp. 2011. 29. old. Szerző: dr. Pokker Zoltán

Magyarország minisztériumainak felsorolását [2022. évi II. törvény](#) tartalmazza, amely 2022. május 24. – én lépett hatályba.

- Agrárminisztérium,
- Belügyminisztérium,
- Építési és Beruházási Minisztérium,
- Honvédelmi Minisztérium,
- Igazságügyi Minisztérium,
- Kulturális és Innovációs Minisztérium
- Külgazdasági és Külügyminisztérium,
- Miniszterelnöki Kabinetiroda,
- Miniszterelnökség,
- Pénzügyminisztérium, és
- Technológiai és Ipari Minisztérium.

A miniszterelnök politikai munkaszervezeteként működik a Miniszterelnöki Kabinetiroda. A miniszterelnök kormányzati igazgatási munkaszervezeteként Miniszterelnöki Kormányiroda működik.

A Kormány tagja tevékenységéért felelős az Országgyűlésnek, valamint a miniszter a miniszterelnöknek. A Kormány tagja részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésén. Az Országgyűlés és az országgyűlési bizottság az ülésén való megjelenésre kötelezheti a Kormány tagját. **A miniszterelnök megbízatásának megszűnésével a Kormány megbízatása megszűnik.**

A miniszterelnök megbízatása megszűnik:

- az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával;
- ha az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, és új miniszterelnököt választ;
- ha az Országgyűlés a miniszterelnök által kezdeményezett bizalmi szavazáson a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki;
- lemondásával;
- halálával;
- összeférhetlenség kimondásával;
- ha a megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fenn.

A **miniszterelnök** megválasztásához szükséges feltételek hiányának megállapításáról és az összeférhetlenség kimondásáról az **Országgyűlés** a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **határoz**.

Az országgyűlési képviselők egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban – a miniszterelnöki tisztségre javasolt személy megjelölésével – **bizalmatlansági indítványt** nyújthat be. Ha az Országgyűlés a bizalmatlansági indítványt **támogatja**, ezzel **bizalmatlanságát fejezi ki** a miniszterelnökkel szemben, egyben miniszterelnöknek megválasztja a bizalmatlansági indítványban miniszterelnöki tisztségre javasolt személyt.

Az Országgyűlés döntéséhez az országgyűlési képviselők több mint a felének szavazata szükséges. A **miniszterelnök bizalmi szavazást indítványozhat**. Az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, ha a miniszterelnök javaslatára tartott bizalmi szavazáson az országgyűlési képviselők több mint a fele nem támogatja a miniszterelnököt.

A **Kormány** a megbízatása megszűnésétől az új Kormány megalakulásáig ügyvezető kormányként gyakorolja hatáskörét, nemzetközi szerződés kötelező hatályát azonban nem ismerheti el, rendeletet csak törvény felhatalmazása alapján, halaszthatatlan esetben alkothat.

A köztársasági elnök (Magyarország Alaptörvénye – Állam – 9 - 14. cikkek alapján)

Magyarország **államformája** köztársaság. A köztársasági elnök szerepe e kormányformában leginkább reprezentatív (minta) jellegű, politikai tekintetben pedig korlátozott hatáskört jelent. Ha a hatalommegosztásban betöltött szerepét vizsgáljuk, a többi hatalmi ágtól elkülönült, semleges hatalmi tényező, közöttük közvetítő, egyensúlyozó szerepet tölt be.

Magyarország Alaptörvénye a köztársasági elnök feladataként – mint legfőbb közjogi méltóságként –, a nemzet egységének kifejezését és az államszervezet demokratikus működése feletti őrködést jelöli meg. A köztársasági elnök a hadsereg főparancsnoka is egyben, és mint ilyen a fegyveres erőkn kívül áll, annak irányítója és nem vezetője.

Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és őrködik az államszervezet demokratikus működése felett. A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka.

A köztársasági elnök feladat- és hatáskörei:

- (1) **képviseli** Magyarországot;
- (2) **részt vehet és felszólalhat** az Országgyűlés ülésein;
- (3) **törvényt** kezdeményezhet;
- (4) **országos népszavazást** kezdeményezhet;
- (5) **kitűzi** az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választását, valamint az európai parlamenti **választás és az országos népszavazás időpontját**;
- (6) **különleges jogrendet érintő döntéseket hoz**;
- (7) összehívja az Országgyűlés alakuló ülését;
- (8) **feloszlathatja** az Országgyűlést;
- (9) az elfogadott törvényt **az Alaptörvénnyel való összhangjának vizsgálatára megküldheti** az Alkotmánybíróságnak, vagy megfontolásra visszaküldheti az Országgyűlésnek;
- (10) **javaslatot tesz a miniszterelnök, a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére**;
- (11) **kinevezi** a hivatásos bírákat és a Költségvetési Tanács elnökét;
- (12) megerősíti tisztségében a **Magyar Tudományos Akadémia elnökét, valamint a Magyar Művészeti Akadémia elnökét**;
- (13) **kialakítja hivatala szervezetét.**

A köztársasági elnök a kormány tagjának ellenjegyzésével:

- az Országgyűlés felhatalmazása alapján **elismeri** a nemzetközi szerződés kötelező hatályát;
- **megbízza és fogadja** a nagyköveteket és a követeket;
- **kinevezi a minisztereket, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit, az önálló szabályozó szerv vezetőjét és az egyetemi tanárokat**;
- **megbízza** az egyetemek rektorait;
- **kinevezi és elölépteti a tábornokokat**;
- **törvényben meghatározott kitüntetések, díjakat és címeket adományoz**, valamint engedélyezi külföldi állami kitüntetések viselését;
- gyakorolja az **egyéni kegyelmezés** jogát;
- **dönt** a feladat- és hatáskörébe tartozó **területszervezési** kérdésekben;
- **dönt** az állampolgárság megszerzésével és megszűnésével kapcsolatos ügyekben;
- **dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket törvény a hatáskörébe utal.**

Köztársasági elnökké megválasztható bármely magyar állampolgár, aki a harmincötödik életévét betöltötte. A köztársasági elnököt az Országgyűlés öt évre választja, e tisztségre legfeljebb egy alkalommal lehet újraválasztani. Az **Országgyűlés** a köztársasági elnököt **titkos szavazással** választja.

A **megválasztott köztársasági elnök** a korábbi köztársasági elnök megbízatásának lejáratakor, a megbízatás idő előtti megszűnése esetén a választás eredményének kihirdetését követő nyolcadik napon **lép hivatalba**, ezt megelőzően az **Országgyűlés előtt esküt tesz**.

A **köztársasági elnök személye sérthetetlen**, ellene büntetőeljárást csak megbízatásának megszűnése után lehet indítani. Az Alaptörvényt vagy tisztsége gyakorlásával összefüggésben valamely törvényt szándékosan megsértő, illetve szándékos bűncselekményt elkövető köztársasági elnökkel szemben **az országgyűlési képviselők egyötöde indítványozhatja a tisztségtől való megfosztást**.

A **megfosztási eljárás** megindításához az országgyűlési képviselők kétharmadának titkos szavazata szükséges. Az Országgyűlés határozatának meghozatalától kezdődően a megfosztási eljárás befejezéséig a köztársasági elnök nem gyakorolhatja hatásköreit. A megfosztási eljárás **lefolytatása az Alkotmánybíróság** hatáskörébe tartozik. Ha az Alkotmánybíróság az eljárás eredményeként a köztársasági elnök közjogi felelősségét megállapítja, a köztársasági elnököt tisztségétől megfoszthatja.

A **köztársasági elnöki tisztség összeegyeztethetetlen** minden más állami, társadalmi, gazdasági és politikai tisztséggel vagy megbízatással. Ezért más keresőfoglalkozást nem folytathat, és egyéb tevékenységéért – a szerzői jogi védelem alá eső tevékenység kivételével – díjazást nem fogadhat el.

A köztársasági elnök megbízatása megszűnik:

- megbízatási idejének lejártával;
- halálával;
- ha kilencven napot meghaladó időn át képtelen feladatköreinek ellátására;
- ha a megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fenn;
- összeférhetetlenség kimondásával;
- lemondásával;
- a köztársasági elnöki tisztségtől való megfosztással.

A köztársasági elnököt **feladatainak ellátásában a Hivatal** segíti. A **köztársasági elnök** feladatkörei ellátását kilencven napon túl lehetetlenné tevő állapotának és a megválasztásához szükséges feltételek hiányának megállapításáról, valamint az összeférhetetlenség kimondásáról **az Országgyűlés** a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **határoz**.

A köztársasági elnök átmeneti akadályoztatása esetén az akadályoztatás megszűnéséig vagy a köztársasági elnök megbízatásának megszűnése esetén az új köztársasági elnök hivatalba lépéséig **a köztársasági elnök feladat- és hatásköreit az Országgyűlés elnöke gyakorolja**.

A köztársasági elnök **helyettesítése idején az Országgyűlés elnöke** országgyűlési képviselői jogait nem gyakorolhatja, és helyette az Országgyűlés elnökének **feladatait az Országgyűlés által kijelölt alelnök** látja el.

Önálló szabályozó szervek (**Magyarország Alaptörvénye** – Állam – 23. cikk alapján)

Az **Országgyűlés sarkalatos törvényben** a végrehajtó hatalom körébe tartozó egyes feladat- és hatáskörök ellátására és gyakorlására önálló szabályozó szerveket hozhat létre.

Vezetőjét a miniszterelnök vagy – a miniszterelnök javaslatára – a köztársasági elnök nevezi ki sarkalatos törvényben meghatározott időtartamra. Az önálló szabályozó szerv vezetője kinevezi helyettesét vagy helyetteseit.

Az önálló szabályozó szerv vezetője az önálló szabályozó szerv tevékenységéről évente beszámol az Országgyűlésnek.

Az önálló szabályozó szerv vezetője törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel, kormányrendelettel, miniszterelnöki rendelettel, miniszteri rendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes. Az önálló szabályozó szerv vezetőjét rendelet kiadásában az általa rendeletben kijelölt helyettese helyettesítheti. Önálló szabályozó szerv a NMHH (Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság).

Alkotmánybíróság (Magyarország Alaptörvénye – Állam – 23. cikk alapján)

Magyarország Alaptörvénye biztosítja, hogy a nép által megválasztott politikai erő az országgyűlési többség, a kormány, vagy akár a települések önkormányzatai ne tehessenek meg bármit. Ha valamelyik szerv olyan jogszabályt alkot, ami ellentétes az Alaptörvényben foglaltakkal, az Alkotmánybíróság jogosult azt felülvizsgálni és megsemmisíteni. Az Alkotmánybíróság feladata tehát az alkotmányos rend, Magyarország Alaptörvényében rögzített alapjogok védelme, a hatalmi ágak elválasztásának és egyensúlyának biztosítása.

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény védelmének legfőbb szerve, székhelye Budapest.

A) Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörei:

- (1) az **Alaptörvénnyel való összhang** szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket;
- (2) bírói kezdeményezésre felülvizsgálja **az egyedi ügyben** alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (3) **alkotmányjogi panasz** alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (4) alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja **a bírói döntésnek** az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (5) a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa kezdeményezésére **felülvizsgálja** a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját;
- (6) vizsgálja **a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését**;
- (7) az Alaptörvényben, illetve sarkalatos törvényben meghatározott **további feladat- és hatásköröket gyakorol**.

B) Az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörébe tartozó eljárások:

- Az Alaptörvénnyel való összhang előzetes vizsgálata (**előzetes normakontroll eljárás**): Az Alkotmánybíróság az Alaptörvénnyel való összhang szempontjából megvizsgálja az elfogadott, de ki nem hirdetett törvényeket. Az Alaptörvényt, vagy az Alaptörvény módosítását csak a megalkotására, illetve kihirdetésére vonatkozó szabályok betartása szempontjából vizsgálhatja felül, tartalmilag nem (ez logikus is, hiszen az Alaptörvény megalkotása folytán a hierarchia csúcsára kerül)

- Az Alaptörvénnyel való összhang utólagos vizsgálata (**utólagos normakontroll eljárás**): A Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa **kezdeményezésére** az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- Bírói kezdeményezés **egyedi normakontroll** eljárás iránt: Bírói kezdeményezésre az Alkotmánybíróság felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- **Az alkotmányjogi panasz**: Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.
- **A nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata**: Az Alkotmánybíróság az indítványozók kezdeményezésére, illetve bármely eljárása során hivatalból végzi a jogszabályok nemzetközi szerződésbe ütközését.
- **Az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata**: Bárki indítványára felülvizsgálja az Alkotmánybíróság az Országgyűlés népszavazást elrendelő, valamint kötelezően elrendelendő népszavazás elrendelését elutasító határozatát az elrendelés vagy elutasítás Alaptörvénnyel való összhangja és törvényessége tekintetében.
- **Alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával összefüggő vélemény**: A Kormány indítványa alapján az Alkotmánybíróság a helyi önkormányzat és a nemzeti önkormányzat képviselő-testületének alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan elvi véleményt nyilvánít.
- Alaptörvény-ellenesen működő egyház elismerésének visszavonásával összefüggő vélemény: ez az AB tv. 12/A pontja szerinti vélemény „**A vallási közösség alaptörvény-ellenes működésével összefüggő vélemény**”. Az adott pontban keveredik az AB tv. 11/A pontja szerinti eljárással: **Az Országgyűlés vallási tevékenységet végző szervezet elismerésével összefüggő döntésének vizsgálata**. A Kormány indítványa alapján az Alkotmánybíróság elvi véleményt nyilvánít a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény alapján elismert egyház alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan.
- **A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása**: A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztására irányuló eljárásban az Alkotmánybíróság az Országgyűlés határozatában részletesen megindokolt, az Alaptörvény, illetve más törvény köztársasági elnöki tisztség gyakorlásával összefüggésben történő szándékos megsértésére, illetve szándékos bűncselekmény elkövetésére vonatkozó indítvány alapján jár el. Az Alkotmánybíróság az eljárást soron kívül folytatja le. Az eljárás során az Alkotmánybíróság megvizsgálja a megfosztási eljárás indítványozásának és megindításának jogszerűségét. Ennek hiányában az Alkotmánybíróság az eljárást érdemi vizsgálat nélkül megszünteti. Érdemi vizsgálat esetén az Alkotmánybíróság a megfosztási eljárásban a vizsgált törvénysértés jellegének megfelelően a büntetőeljárásról, illetve a polgári perrendtartásról szóló törvényben foglaltak szerint más bizonyítási eszközt is alkalmazhat. Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnököt meghallgatja. Az Alkotmánybíróság e jogkörében a teljes ülés jelenlévő tagjai kétharmadának egyetértésével hozza meg döntését.
- **A hatásköri összeütközés feloldása**: Ha az állami szervek, illetve állami és önkormányzati szervek között (a bíróságos és a közigazgatási hatóságok kivételével) hatásköri összeütközés merül fel, az érintett szerv az Alkotmánybíróságnál indítványozhatja a hatásköri összeütközés Alaptörvény értelmezése alapján történő megszüntetését. Az Alkotmánybíróság dönt arról, hogy a felmerült vitában mely szervnek van hatásköre, és kijelöli az eljárásra kötelezett szervet.

- **Az önkormányzati rendelet, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és jogegységi határozatok vizsgálata:** Az Alkotmánybíróság az önkormányzati rendelet Alaptörvénnyel való összhangját akkor vizsgálja, ha a vizsgálat tárgya kizárólag az Alaptörvénnyel való összhang megállapítása, az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközésének vizsgálata nélkül. Az Alkotmánybíróság – kezdeményezésre – felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek, valamint jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját.
- **Az Alaptörvény értelmezése:** Az Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, illetve a Kormány indítványára az Alkotmánybíróság az Alaptörvény rendelkezését konkrét alkotmányjogi problémával összefüggésben értelmezi, ha az értelmezés közvetlenül levezethető az Alaptörvényből.

Az **Alkotmánybíróság döntéseit** teljes ülésben, öttagú tanácsban vagy egyesbíróként eljárva hozza meg. A teljes ülés az Alkotmánybíróság legfőbb testületi szerve, mely az Alkotmánybíróság összes tagjából áll. A teljes ülésen az Alkotmánybíróság tagjai tanácskozási és szavazati joggal vesznek részt.

Főszabály szerint az Alkotmánybíróság **eljárása nem nyilvános**.

Az Alkotmánybíróság döntése **mindenkire nézve kötelező**, döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye, az alkalmazott jogkövetkezményeket az Alaptörvény és e törvény keretei között maga állapítja meg. Az Alkotmánybíróság döntését részletesen **indokolni köteles**.

Az **Alkotmánybíróság tizenöt tagból álló testület**, amelynek tagjait az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával **tizenkét évre** választja. Az Országgyűlés az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával az Alkotmánybíróság tagjai közül elnököt választ, az elnök megbízatása az alkotmánybírói hivatali ideje lejártáig tart.

Az **Alkotmánybíróság tagja független**, csak az Alaptörvénynek és a törvényeknek van alárendelve. Az Alkotmánybíróság tagjának **megbízatása összeegyeztethetetlen** minden más állami vagy önkormányzati, társadalmi, politikai, gazdasági tisztséggel, illetve megbízatással. Az Alkotmánybíróság tagja a tudományos, oktatói, művészeti, lektori, szerkesztői, valamint a jogi oltalom alá eső szellemi tevékenységen kívül **más kereső foglalkozást nem** folytathat.

Az Alkotmánybíróság tagját **mentelmi jog** illeti meg. Az Alkotmánybíróság tagját csak **tettenérés esetén lehet őrizetbe venni**, és ellene csak az Alkotmánybíróság előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást, valamint szabálysértési eljárást indítani vagy folytatni, továbbá büntető eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni.

Bíróságok, avagy akik az igazságot szolgáltatják

Magyarország 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvénye szabályozza a bíróságok jog- és hatáskörének, szervezetének, ítélkezésének, továbbá a bírák függetlenségének legfontosabb kérdéseit. A bíróságok igazgatásának és működésének, valamint a bírák jogállásának részletes szabályait sarkalatos törvények határozzák meg.

Az Alaptörvény szerint **a bíróságok feladata az igazságszolgáltatási tevékenység**, ennek megfelelően a büntetőügyekben és a magánjogi jogvitákban, továbbá **a közigazgatási határozatok és önkormányzati rendeletek más jogszabályba ütközéséről való döntés**, valamint a helyi önkormányzatok törvényen alapuló jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának megállapítása. Törvény más ügyekben való döntést is a bíróságra telepíthet.

A **többszintű bírósági rendszer** egyes szervezeti szintjeinek meghatározását a [2011. évi CLXI. törvény – a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról](#) (Bszi.) szabályozza. Az Alaptörvény a bírósági szervezetrendszer csúcsszerveként a **Kúriát** nevesíti, s ezzel egyben a bírói szervezet egységességét is deklarálja. Az Alaptörvény az általános igazságszolgáltatási tevékenységen túl különleges bírói feladatokat is ró a Kúriára: **a Kúria biztosítja a jogalkalmazás egységét, amelynek keretében a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.**

Az Alaptörvény rögzíti a bírói függetlenség garanciális elemeit: a bírák csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatók, tisztségükből csak a törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani őket. Nem lehetnek tagjai pártnak, nem folytathatnak politikai tevékenységet. A függetlenségüket biztosítja az is, hogy a hivatásos bírákat a köztársasági elnök nevezi ki. A Kúria elnökét – a stabilitás és a függetlenség fokozottabb érvényesítése érdekében – kilenc évre a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával választja meg.

Az ügyészség

„A 2000-es évek elején az ügyészségi reform a szervezet korszerűsítését, annak rugalmasabbá, hatékonyabbá tételét jelentette, s egyúttal szemléletváltást is kívánt; különösen arra is figyelemmel, hogy Magyarország 2004. május 1-jétől az Európai Unió tagjává vált. A megvalósult reformok következtében az ügyészi szervezet uniós ügyészségként is képes ellátni feladatait.

Magyarország Alaptörvénye szerint **a legfőbb ügyész és az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként az állam büntetőigényét érvényesíti.** Az ügyészség üldözi a bűncselekményeket, fellép más jogsértő cselekményekkel és mulasztásokkal szemben, valamint elősegíti a jogellenes cselekmények megelőzését. Szervezetét a [2011. évi CLXIII. törvény – az ügyészségről](#) mutatja be.

A legfőbb ügyész és az ügyészség törvényben meghatározottak szerint jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvédat a bírósági eljárásban, felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett, törvény által meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.”¹⁰

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül a 7.-15. kérdések tartoznak.

2.6. Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában.

Az állampolgári jog, az emberi jog és a nemzetiségi jog

Emberi jogainkat természetesnek vesszük, ám a világon sok olyan hely létezik, ahol az emberektől a mai napig több alapvető jogukat is megtagadják; például az otthonhoz, az oktatáshoz, az emberi méltósághoz, a szabad vallásgyakorláshoz és a politikai meggyőződés kifejezéséhez való jogot. Az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) 1948-ban megszövegezte az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Az emberi jogok eszméit azóta számos különböző módon támogatják.

¹⁰ Forrás: <http://ugyeszseg.hu>

Az emberi jogok érvényesülésének sajátosságai a fegyveres szervek munkájában:

I. A Rendőrség feladatrendszere az emberi jogok tükrében

A Rendőrség tevékenysége ellátása során, kétféle módon kapcsolódik az emberi jogok intézményéhez:

- 1) a Rendőrség feladata egyrészt a közrend és közbiztonság fenntartása másrészt az emberi jogok tiszteletben tartása
- 2) A rendőrök jogalkalmazói tevékenységük során, mint formailag, mind tartalmilag a törvényekben meghatározottak szerint kötelesek eljárni.

Jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.
- 1994. évi XXXIV. törvény – a Rendőrségről
- 30/2011. (IX.22.) BM rendelet – a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról

II. Az emberi jogok tiszteletben tartása és érvényesítése a rendőri intézkedések során

A rendőri szolgálatban az emberi jogok sérelmének megelőzését az alábbi elvek együttes érvényre juttatása biztosíthatja:

(1.) Törvényhez kötöttség elve: a rendőr köteles feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően ellátni, az állampolgárok jogait csak törvény alapján korlátozhatja, a törvényben meghatározott kényszerítő eszközöket alkalmazhatja, amennyiben az alkalmazás törvényi feltételei fennállnak.

(2.) Intézkedési kötelezettség elve: Officialitás – a hivatalból eljárás elve szorosan kapcsolódik az állampolgárok egyenjogúságának és a törvényi előtti egyenlőség alkotmányos elveihez. A rendőr minden olyan esetben köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tény vagy körülmény jut a tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel.

(3.) Arányosság elve: a rendőrnek a törvényes keretek határain belül mérlegelve a rendelkezésre álló eszközök, módszerek, lehetőségek közül azt kell választania, amely a legkisebb jogkorlátozással biztosítja az intézkedés eredményességét.

(4.) Humanitás és az emberi méltóság tiszteletben tartásának az elve: A bűnelkövető is ember. A 23/1990 (X.31) (Alkotmány Bíróság) határozata, amely kimondja: „az emberi élet, és ember méltóság oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog”.

(5.) Személyes szabadság biztosításának az elve: a személyes szabadság (mint alapvető emberi jog) csak kivételesen és törvényben meghatározott konkrét esetekben korlátozható.

(6.) Jó hírnév védelmének az elve: alapvető személyiségi jog, a rendőr köteles a tudomására jutott magán és egyéb titkot megőrizni.

(7.) Magántulajdon tiszteletben tartásának az elve: a rendőr intézkedése során köteles tiszteletben tartani a magántulajdont és a magánlakás sérthetetlenségéhez fűződő alapvető jogokat. Korlátozására csak (törvényen alapuló) hatósági határozat alapján van lehetőség. Kivétel van: halasztást nem tűrő esetekben, ennek okai:

- a) élet, testi épség védelme
- b) közveszély elhárítása
- c) bűnüldözéshez fűződő nyomatékos ok

(8.) Jogorvoslati jogosultság érvényre juttatásának az elve: a rendőri intézkedés és kényszerítő eszközök elleni jogorvoslati igény államigazgatási eljárásban, szabálysértési eljárásban, és büntetőeljárársban érvényesíthető.

(9.) Utasítás megtagadásának kötelezettsége: Meg kell tagadni, ha a parancs teljesítésével a végrehajtásért felelős bűncselekményt valósítana meg. A rendőr nem alkalmazhat kénzást, kényszer-vallatást, kegyetlen, megalázó bánásmódot. Az erre irányuló utasítást köteles megtagadni, az ilyen magatartást tanúsító személlyel szemben fel kell lépnie.

Az állampolgári jog fogalma és érvényesülése a fegyveres szervek munkájában

„Az állam területén tartózkodó emberek vagy az ország lakossága köréből egyeseket – az épp ott tartózkodó külföldiekkel és a hontalanokkal szemben – különleges kapcsolat fűz az adott államhoz. Ennek lényege, hogy ők nem csupán az államhatalom lehetséges tárgyai, hanem az államhatalom alanyai is, s mint ilyenek az állam tagjai. Az államhatalom lehetséges tárgyaiként kötelezettségek, alanyaiként jogok hordozói, azaz ők az állam polgárai **az állampolgárok**¹¹.”

Az állampolgárt az állam területén élő más személyekhez képest többletjogosultságok illetik meg, részt vehet a politikai-állami hatalomban, megilleti a választójog, a közhivatal viselésének joga; ha külföldön van, bármikor hazatérhet, megilleti a konzuli védelem joga stb., de köteles az állam törvényeit tiszteletben tartani, és olyan kötelezettségeknek is eleget tenni (pl. honvédelmi kötelezettség), ami a hontalanokra, külföldi állampolgárokra nem vonatkozik.

Az **állampolgárság** olyan **jogviszony**, amely egy fizikai személynek egy konkrét államhoz való tartozását fejezi ki,

- **alanyai:** az állampolgárok és az állam
- **tárgya:** az állampolgárság szabályozása
- **tartalma:** állampolgári jogok és kötelezettségek.

Az állampolgárság keletkezése, megszerzése és megszűnése csak konkrét, nevesített állammal összefüggésben értelmezhető. Annyi állampolgárság létezik, ahány szuverén állam. Minden állam önmaga határozza meg az állampolgárrá válás és az állampolgárság megszűnésének eseteit.

Állampolgári jogok

Az állampolgári jogok egy ország valamennyi állampolgárát megillető jogok, melyek az ember cselekvési szabadságát védik az állami beavatkozástól. Az állampolgári jogok között vannak kollektív és egyéni jogok. A kollektív jogokat a polgárok valamely közössége együttesen gyakorolhatja.

Magyarország állampolgárainak az Alaptörvény szerint további jogokat biztosít:

- 1) **Egyesülési jog:** lehetővé teszi, hogy a polgárok érdekeik, céljaik megvalósítása érdekében szervezeteket hozzanak létre, vagy a már létező szervezetek tevékenységében részt vegyenek. Ezek a társadalmi önszerveződés alapegységei, és az állami szervek kötelesek tudomásul venni a létezésüket. Az egyesülési jog viszont nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, ill. kizárólagos birtoklására.
- 2) **Gyülekezési jog:** azt jelenti, hogy a polgárok álláspontjuk kifejezésére békés gyűlést, felvonulást, menetet tarthatnak. Ezen jog gyakorlása nem valósíthat meg bűncse-

11 Forrás: https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_nagy_peter-az_europai_unio_allamisaga%5Bjogi_forum%5D.rtf

lekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével.

- 3) **Szólás- és sajtószabadság:** azt jelenti, hogy a polgárok a közügyekről, állapotokról szabadon elmondhatják a véleményüket, továbbá joguk van a közérdekű adatok megismeréséhez, hogy az őket érintő kérdésekben hiteles és pontos tájékoztatást kapjanak. Ennek a leggyakoribb formája a sajtó útján való véleménynyilvánítás, ezért a sajtószabadság kiemelten fontos eleme a demokráciának.
- 4) **Vallásszabadság:** az Alaptörvény elismeri mindenkinek a jogát a gondolati, lelkiismereti és a vallásszabadságra, valamint arra, hogy a meggyőződését, akár vallásos szertartások formájában vagy egyéb módon, egyénileg vagy közösségben kinyilváníthassa.
- 5) **Személyi szabadságjogok:** az Alaptörvény kinyilvánítja, hogy a Magyarországon mindenkinek veleszületett joga van az élethez, az emberi méltósághoz, és ettől senkit sem lehet önkényesen megfosztani. Tilott minden olyan elbánás, amely megalázó, embertelen vagy kegyetlen. A személyes szabadság és a személyi biztonság joga alapvető emberi jog, ezektől mindenkit csak a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján lehet megfosztani. Az Alaptörvényben foglaltak szerint a bíróság mindenkit egyenlőnek tekint, mindenkinek alapvető jogává teszi, hogy az ellene emelt vádakát bíróság bírálja el, hogy senki sem tekinthető bűnösnek, amíg bűnösségét jogerős bírósági határozat meg nem állapította (ez az ártatlanság vételeme), és minden gyanúsított személyt megillet a védelem.
- 6) **Személyiségi jogok:** A személyhez fűződő jogok, a személyt megillető jó hírnév, a levéltitok és a magánlak sérthetetlensége, a magántitok, és a személyes adatok védelme. Minden, törvényesen az ország területén tartózkodó személyt megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely megválasztásának joga.
- 7) **Gazdasági, szociális és kulturális jogok:** Mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához, egyenlő munkáért mindenkit egyenlő bér illet meg. Mindenkinek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz és a fizetett szabadsághoz is. A szociális biztonsághoz való jogot az állam biztosítja, éppúgy, mint a művelődéshez való jogot. Az állampolgároknak joguk van az egészséges környezethez, a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghöz.
- 8) **Választójog:** „Az országgyűlési képviselőket, az Európai Parlament képviselőit, valamint a helyi önkormányzati képviselőtestület tagjait, továbbá a polgármestert és a fővárosi főpolgármestert a 18 évet betöltött választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással választják. Két olyan ok van, amely kizárja ezt: a kóros elmeállapot és a bűncselekmény elkövetése miatt közügyektől való eltiltás.”¹² Az állampolgári kötelezettségek, megegyeznek az Alaptörvénybe foglalt alapvető kötelezettségekkel.

Az állampolgári (alapvető) köteleességek az Alaptörvényben:

- 1) Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához hozzájárulni. **(Hozzájárulás állami és közösségi feladatokhoz)**
- 2) A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. **(Természeti erőforrások megőrzésének kötelezettsége)**

¹² Forrás: http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_nagy_peter (Már nem elérhető.)

- 3) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkre kötelezőek. **(Jogszabályok betartásának kötelezettsége)**
- 4) Képességeinek és lehetőségeinek megfelelő munkavégzéssel mindenki köteles hozzájárulni a közösség gyarapodásához. **(Közösség érdekében végzett munkavégzés)**
- 5) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását. **(Gondoskodási és tankötelezettség)**
- 6) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni. **(Rászoruló szülő ellátása)**
- 7) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt – törvényben meghatározottak szerint – helyreállítani vagy a helyreállítás költségét viselni. **(Kárviselési és kártérítési kötelezettség a környezeti károkozásért)**
- 8) Teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez. **(Közteherviselés)**
- 9) Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére. Rendkívüli állapot idején, vagy ha arról megelőző védelmi helyzetben az Országgyűlés határoz, a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek. Ha a hadkötelezett lelkiismereti meggyőződésével a fegyveres szolgálat teljesítése összeegyeztethetetlen, fegyver nélküli szolgálatot teljesít. **(Honvédelmi kötelezettség)**
- 10) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára rendkívüli állapot idejére – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – honvédelmi munkakötelezettség írható elő. **(Honvédelmi munkakötelezettség)**
- 11) Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – polgári védelmi kötelezettség írható elő. **(Polgári védelmi kötelezettség)**
- 12) Honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében – sarkalatos törvényben meghatározottak szerint – mindenki gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére kötelezhető. **(Anyagi szolgáltatási kötelezettség).**

A magyar állampolgárságról szóló törvényi szabályozás áttekintése

A magyar **állampolgárság fogalmát** a magyar állampolgársági törvény ([1993. évi LV. tv. – a magyar állampolgárságról](#); Áptv.) formai értelemben az állampolgárok körébe való bekerülés módjának felsorolásával határozza meg:

2.§. (1) Magyar állampolgár az, aki e törvény hatálybalépésekor magyar állampolgár, továbbá az, aki e törvény erejénél fogva magyar állampolgárrá válik, vagy e törvény alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg.
(2) Azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más államnak is állampolgára — ha törvény másként nem rendelkezik —, a magyar jog alkalmazása szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni.

Az állampolgárság szabályozásának elvei

- **A leszármazás elve** – felmenők alapján: a konkrét állampolgárság utódokra történő átöröklhetőségének lehetősége a vérségi leszármazás alapján valósul meg, amely szerint a leszármazó gyermek a születés helyétől függetlenül, a megszületés tényével automatikusan megszerzi szülei állampolgárságát.
- **Egyenjogúság elve:** ne legyen különbség aszerint, hogy a gyerek házasságon belül, vagy kívül született, illetve az anya és apa jogállása között.
- **Család egységének elve:** Az állampolgársági jog klasszikus alapelve, amelynek jegyében a jogalkotó nem egyszer az érintettek akaratával ellentétben avatkozott bele a családtagok – többnyire a nők és a gyermekek – állampolgárságába. A XX. század végére ez már kívánatos cél, és szülők eltérő állampolgársága értéként jelenik meg a családban.
- **Diszkrecionalitás elve:** az állampolgár az állama főhatalma alatt áll, mely hatalom a jogszabályokon keresztül érvényesül.
- **Hontalanság kiküszöbölésének elve:** A hontalanság az a helyzet, amikor valaki nem tartozik egyetlen állam állampolgársági kötelékébe sem. A hontalan állapot megelőzésére és kiküszöbölésére irányul, de a hontalanság ténye senkit sem jogosít fel egy adott állam honosságának megszerzésére. A gyermekek hontalanságának megelőzését nemzetközi szerződések írják elő.
- **Visszaható hatály tilalma:** Minden új állampolgársági szabályozás csak az állampolgárság jövőbeli keletkezéséről és megszűnéséről rendelkezhet. (Kivétel, ha az új szabályozás kedvezőbb).

Az állampolgársági törvény alapelvei

- A magyar állampolgárok között az állampolgárság keletkezésének, illetve megszerzésének jogcíme alapján különbséget tenni nem lehet.
- Az állampolgárság megváltoztatásához fűződő jogot nem lehet önkényesen korlátozni.
- A törvénynek nincs visszaható hatálya. A magyar állampolgárságra azok a jogszabályok az irányadók, amelyek az állampolgárságra ható tények vagy események bekövetkezésekor hatályban voltak.

A magyar állampolgárság keletkezése

(1993. évi LV. tv – a magyar állampolgárságról 3.§. alapján)

- 1) **Családjogi tények alapján:** A nem magyar állampolgár szülő gyermekének magyar állampolgársága a születés napjára visszaható hatállyal keletkezik, ha másik szülője – teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, utólagos házasságkötés, továbbá az apaság vagy az anyaság bírói megállapítása alapján – magyar állampolgár.
- 2) Születéssel, ellenkező bizonyításig **magyar állampolgárnak kell** tekinteni:
 - a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan szülők Magyarországon született gyermekét;
 - az ismeretlen szülőktől származó, Magyarországon talált gyermeket.

A magyar állampolgárság megszerzése

1. Honosítással: nem magyar állampolgár kérheti, feltételei:

- a kérelem előterjesztését megelőző nyolc éven át folyamatosan Magyarországon lakott;
- a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban;
- megélhetése és lakhatása Magyarországon biztosított;
- honosítása Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát nem sérti;
- igazolja, hogy alkotmányos alapismeretekből magyar nyelven eredményes vizsgát tett, vagy ez alól a törvény alapján mentesül.

2. Visszahonosítással: csak volt magyar állampolgár kérheti.

Kérelmére **visszahonosítható** az a személy, akinek magyar állampolgársága megszűnt és magyar nyelvtudását igazolja, illetve

- a magyar jog szerint büntetlen előéletű és a kérelem elbírálásakor ellene magyar bíróság előtt büntetőeljárás nincs folyamatban;
- honosítása Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát nem sérti.

A törvény lehetőséget ad különböző tények **kedvezmény**ként történő figyelembe vételére egyszerűsített honosítási vagy visszahonosítási eljárás keretén belül.

A **magyar állampolgárság** honosítással, illetve visszahonosítással történő **megszerzésére irányuló kérelemről** — a miniszter előterjesztése alapján — a **köztársasági elnök** dönt.

3. Nyilatkozattétel alapján: A köztársasági elnökhöz címzett írásbeli nyilatkozatával – a nyilatkozattétel napjától – megszerzi a magyar állampolgárságot az a személy, akinek magyar állampolgársága 1947-1990 között elbocsátással vagy megfosztással szűnt meg. A nyilatkozat elfogadása esetén az állampolgársági ügyekben eljáró szerv bizonyítványban igazolja az állampolgárság megszerzését. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozatban állapítja meg, ha a nyilatkozat elfogadásának feltételei hiányoznak. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságtól kérhető.

4. Házasságkötéssel: Ez a legegyszerűbb és leggyorsabb módja az állampolgárság megszerzésének. A magyar állampolgárral történő házasságkötést, illetve családalapítást a jogalkotó pozitívan értékeli, és az állampolgárság megszerzésénél ezt kedvezményként veszi figyelembe.

A köztársasági elnök a magyar állampolgárság megszerzéséről honosítási-, illetve visszahonosítási okiratot (a továbbiakban: **honosítási okirat**) ad ki.

A magyar állampolgárság megszűnése

A magyar állampolgárság **lemondással** vagy **visszavonással** szűnhet meg.

1. Lemondás

A magyar állampolgár – a köztársasági elnökhöz címzett nyilatkozatában – **lemondhat** a magyar állampolgárságáról, ha

- külföldi állampolgársággal is rendelkezik vagy annak megszerzését valószínűsíteni tudja,
- a személyi adat- és lakcímnnyilvántartásban nem szerepel, vagy Magyarország területét külföldön történő letelepedés szándékával elhagyta vagy külföldön élő magyar állampolgárként nincs bejelentett, érvényes tartózkodási helye Magyarországon.

A feltételek fennállása esetén, az állampolgársági ügyekben eljáró szerv javaslatára a miniszter előterjesztést tesz a köztársasági elnöknek a lemondás elfogadására. A magyar állampolgárság lemondással való megszűnéséről a köztársasági elnök okiratot ad ki. A magyar állampolgárság az okirat kiállítása napján szűnik meg. Az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozatban állapítja meg, ha a lemondás elfogadásának feltételei hiányoznak. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságtól kérhető.

2. A magyar állampolgárság visszavonása

A magyar állampolgárság visszavonható attól a személytől, aki magyar állampolgárságát a jogszabályok megszegésével, így különösen valótlan adatok közlésével, illetve adatok vagy tények elhallgatásával a hatóságot félrevezetve szerezte meg. Nincs helye a visszavonásnak a magyar állampolgárság megszerzésétől számított tíz év elteltével. Az állampolgárság visszavonására okot adó tény fennállását az állampolgársági ügyekben eljáró szerv határozattal állapítja meg. A határozat felülvizsgálata a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságtól kérhető. A magyar állampolgárság visszavonással történő megszüntetéséről – a miniszter előterjesztése alapján – a köztársasági elnök dönt. A magyar állampolgárság visszavonásáról szóló határozatot a Magyar Közlönyben közzé kell tenni. A magyar állampolgárság a határozat közzététele napján szűnik meg.

A magyar állampolgárság igazolása

A magyar állampolgárság igazolható:

- a) érvényes magyar személyazonosító igazolvánnyal,
- b) érvényes magyar útlevelel,
- c) érvényes állampolgársági bizonyítvánnyal,
- d) – ellenkező bizonyításig – honosítási okirattal.

A nemzetiségek és jogaik

A nemzetiségi jog alapvető állampolgári jogként érvényesül.

Magyarország Alaptörvénye kimondja, hogy „a **nemzetiségek** a magyar politikai közösség részei, államalkotó tényezők”.

Törvényi szabályozás: [2011. évi CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól](#)

Fogalma: E törvény értelmében **nemzetiség** minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

E törvény értelmében nemzetiségnek minősül: **a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.**

Nemzetiségek alapvető jogai

(2011. évi CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 3-10.§-ok alapján):

- (1) Minden nemzetiség jogosult arra, hogy **nemzetiségi közösségként létezzen és fennmaradjon.**
- (2) Minden nemzetiségi közösségnek és nemzetiséghez tartozó személynek joga van
 - a) **szülőföldjén való zavartalan boldoguláshoz**, a saját, a szülők, ősök születési vagy lakhelyének kultúrájához, hagyományaihoz való kötődés szabadságához és oltalmához;
 - b) az óhazával való zavartalan **kapcsolattartáshoz**

- c) képviselője útján részt venni az Országgyűlés nemzetiségek érdekeit, jogait érintő törvényalkotási munkájában.
- (3) A nemzetiséghez tartozó személynek joga van mind **az őhaza és a nyelvnemzetek** állami és közösségi intézményeivel, mind **a más országokban élő nemzetiségekkel** való kapcsolattartásra.
 - (4) A nemzetiséghez tartozók **nyelvhasználatának feltételeit** – külön törvényben meghatározott esetekben – az állam biztosítani köteles. A polgári és büntetőeljárások során, valamint a közigazgatási eljárásokban **az anyanyelv használatát** a vonatkozó eljárásjogi törvények biztosítják. Az Országgyűlésben a nemzetiséghez tartozó képviselő az anyanyelvét is használhatja.
 - (5) Nemzetiséghez való tartozás miatt tilos az **egyenlő bánásmód követelményének** bármilyen megsértése. Az alapvető jogok biztosának **a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese** figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és megteszi a külön törvény szerinti szükséges intézkedéseket.
 - (6) A nemzetiségi önkormányzatok **alapvető feladata a nemzetiségi érdekek védelme** és képviselete a nemzetiségi önkormányzati feladat- és hatáskörének gyakorlásával.
 - (7) A **nemzetiségi önkormányzatok** által ellátott feladat- és hatáskörök jogszerű gyakorlása **alkotmánybírósági és bírósági védelemben** részesül.

Az egyenlő bánásmód

„Az **Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH)** az **emberi méltóság garanciális intézménye**, az egyenlő bánásmód követelményének megvalósulását ellenőrző autonóm (önálló, független) állami jogorvoslati fórum. Valódi pozitív hatások elérésére törekszik a diszkriminációs folyamatokban, azok felismerését, illetve megelőzését a jogalkalmazás mellett szakmai információkkal és kiadványokkal támogatja. Olyan panaszosok ügyében jár el, akiket diszkrimináció, azaz hátrányos megkülönböztetés ér.”¹³

Az **egyenlő bánásmód** követelményei alapján Magyarország tilalmaz minden olyan politikát, magatartást, amely

- a) a nemzetiségnek **a többségi nemzetbe való beolvasztását**, a többségi nemzetből történő **kirekesztését**, elkülönítését célozza, vagy ezt eredményezi,
- b) a nemzetiségek által lakott területek nemzeti vagy **etnikai viszonyainak megváltoztatására** irányul,
- c) a nemzetiséget vagy nemzetiséghez tartozó személyt **hovatartozása miatt üldözi**, megfélemlíti, életkörülményeit nehezíti, jogai gyakorlásában akadályozza, vagy
- d) a nemzetiség **erőszakos ki- vagy áttelepítésére** irányul.

Magyarország nemzetközi kapcsolataiban **fellép** minden olyan politikai törekvés ellen, amely a **felsorolt következményekhez** vezet. Az ilyen **politika elleni védelem nyújtására** a nemzetközi jog eszközeivel és nemzetközi szerződések révén is törekszik.

Egyéni nemzetiségi jogok

(2011. évi CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 11-16. §-ok alapján):

Valamely **nemzetiséghez való tartozás kinyilvánítása** az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A nemzetiséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra **senki sem kötelezhető**, azonban törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály egyes **nemzetiségi jogok gyakorlását az egyén nyilatkozatához kötheti**. A **nemzetiségi önazonossághoz való jog** és valamely nemzetiséghez való tartozás kinyilvánítása – az e törvényben meghatározott kivétellel – nem zárja ki a kettős vagy többes kötődés elismerését.

¹³ Forrás: <http://www.egyenlobanasmod.hu/article/view/a-hatosagrol>

- **A nemzetiséghez tartozó személynek joga van:**

- a) **anyanyelvének szabad használatához** szóban és írásban, történelmének, kultúrájának, hagyományainak megismeréséhez, ápolásához, gyarapításához, továbbadásához;
- b) megtanulni anyanyelvét, részt venni **anyanyelvű köznevelésben**, oktatásban és művelődésben;
- c) az **oktatási esélyegyenlőséghez és a kulturális szolgáltatásokhoz**, amelyet az állam hatékony intézkedésekkel elősegíteni köteles;
- d) **nemzetiségi voltával kapcsolatos személyes adatok védelméhez** külön törvényben meghatározottak szerint.

- A nemzetiséghez tartozó joga, hogy **nemzetiséghez tartozását** hivatalos statisztikai adatgyűjtés alkalmával önkéntesen és névtelenül megvallhassa. A nemzetiséghez tartozásra vonatkozó különleges adatok – **az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényben meghatározott rendben** – a nemzetiséghez tartozásra tekintettel nyújtott állami támogatás megállapításához, továbbá cél szerinti felhasználásának vizsgálata céljából kezelhetők.
- A nemzetiséghez tartozóknak a **közéletben való részvétele-e minőségükre tekintettel – nem korlátozható**. Érdekeik kifejezésére, védelmére – jogszabályi keretek között – egyesületeket, pártokat hozhatnak létre.
- A nemzetiséghez tartozó személyeknek **joguk van a családra vonatkozó nemzetiségi hagyományok tiszteletben tartására**, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó, vallási közösség által végzett szertartások anyanyelven való lebonyolításának igénylésére.
- A nemzetiséghez tartozó személynek joga, hogy **anyanyelvén használja a családi és utónevét**, és joga van családi és utónevének hivatalos elismeréséhez.

Közösségi nemzetiségi jogok

(2011. év CLXXIX. tv – a nemzetiségek jogairól 17-21.§-ok alapján):

- A nemzetiségek elidegeníthetetlen közösségi joga
 - a) önazonosságuk megőrzése, ápolása, erősítése és átörökítése,
 - b) **történelmi hagyományaik, nyelvük megőrzése** és fejlesztése, tárgyi és szellemi kultúrájuk ápolása és gyarapítása.
- A nemzetiségeknek **a közösségi névhasználathoz fűződő jogaik** gyakorlása során joguk van a történelmileg kialakult helységnevek, utcanevek és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelölések használatához.
- **A nemzetiségi közösségeknek joguk van:**
 - a) törvényi keretek között intézmények létrehozásához és működtetéséhez, más szervtől történő átvételéhez,
 - b) nemzetiséghez tartozók óvodai neveléséhez, általános iskolai neveléséhez-oktatásához, nemzetiségi kollégiumi ellátásához, gimnáziumi, szakközépiskolai, szakiskolai neveléséhez-oktatásához, felsőfokú képzéséhez, továbbá jogosultak
 - c) az országos önkormányzat útján a kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatás feltételeinek megteremtését kezdeményezni és kialakításában közreműködni.

- **Magyarország** – törvényei keretei között – **biztosítja a nemzetiségi közösségeknek** rendezvényeik és ünnepeik zavartalan megtartásához, építészeti, kulturális, kegyeleti és vallási emlékeik, **hagyományaik megőrzéséhez**, ápolásához és átörökléséhez, jelképeik használatához **fűződő jogait**.
- A nemzetiségi szervezeteket illeti a széles körű és közvetlen **nemzetközi kapcsolatok kiépítésének és fenntartásának** a joga.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül a 16.-22. kérdések tartoznak.

Az emberi jogok kialakulása

Az emberi jogok kialakulására nézve **két elméleti irányzat** alakult ki:

a) Az emberi jogok természetjogi felfogása

Az elmélet szerint az embernek vannak bizonyos veleszületett és elidegeníthetetlen jogai, melyek társadalmi helyzetétől és állampolgárságától függetlenül megilletik őt. (pl. élethez, személyi szabadsághoz való jog). Az irányzat legjelentősebb képviselői: Grotius, Spinoza, Locke, Rousseau, Montesquieu, Kant.

Az „emberi jogok” kifejezés természetjogi eredetű, azaz abban a felfogásban gyökerezik, hogy az emberi jogok az embert „öröktől fogva” államtól függetlenül illetik meg.

b) Az emberi jogok pozitivistá felfogása

Ez az irányzat szemben áll az előző felfogással. Ennél az irányzatnál az ember születésétől fogva keletkezett jogokkal nem rendelkezik, ezért az egyént megillető jogok az államhatalom által keletkeznek. Ezért az emberi jogok tartalma nem változatlan és örök, hanem az államhatalom rendszerének változásával együtt változnak az egyén jogai is.

Az **emberi jogok** tényleges joggá válása akként következett be, hogy e jogok az alkotmányok részévé váltak és a jogrendszerek egészébe beivódtak.

„Az alkotmányos és demokratikus államok jellemzője, hogy az emberi jogokat **elismerik és beemelik** a jogrendszerbe, s így azok a törvényes jogok közé tartoznak. Ennek megfelelően az alkotmányos demokráciák szinte kivétel nélkül az alkotmányukban sorolják fel a minden embert egyaránt megillető jogokat.”¹⁴

Emberi jog fogalma: a nemzetközi jogban, valamint az adott országban (annak alkotmányában) deklarált olyan jogintézmény, amelynek az a rendeltetése, hogy az egyént megvédje az állam túl hatalmával szemben, biztosítsa a személyiség jogi és állami korlátoktól mentes kibontakozásának lehetőségét. Osztályozása, csoportosítása több szempontból is történhet.

Az emberi jogok osztályozása

- a) **Tartalmi** szempontból: azt jelenti, hogy az adott jog mire vonatkozik, pl.: személyes szabadságjogok (élethez való jog, emberi méltósághoz való jog stb.), politikai jogok (választójog, népszavazás kezdeményezésére irányuló jog stb.), gazdasági jog (munkához való jog, munkabérhez való jog stb.)

¹⁴ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest 2003. 29. o.

b) Résztevők száma szerint:

- egyéni jogok pl. törvény előtti egyenlőség.
- kollektív jogok: emberek közösen gyakorolják, pl.: egyesülési jog, gyülekezési jog.

c) Generáció szerint:

- **első generációs jogok:** a legkorábban jelentek meg az egyes államok alkotmányaiban („klasszikus szabadságjogok” idetartozik pl. a gyülekezési jog, vallás- és lelkiismereti szabadság, a tulajdonhoz való jog).
- **második generációs jogok:** feltételeznek egy bizonyos állami fejlettséget, a biztosítja érvényesülésüket, ilyenek pl. a gazdasági, szociális, kulturális jogok (pl. munkabérhez, bizonyos életszínvonalhoz való jog).
- **harmadik generációs jogok:** államközi kollektív jogok, nem valósíthatók meg egy államon belül általában kollektív jogokat jelentenek (pl. békéhez való jog, fejlődéshez való jog, tiszta környezethez való jog).

A fentiek alapján a **munkához való jog**

- a) tartalom szerint: **gazdasági jog**
- b) részttevők száma szerint: **egyéni jog**
- c) generáció szerint: **második generációs jog**.

Az emberi jog megjelenése a nemzetközi jogrendszerben

„Az **emberi jog** – ami minden embert – e minőségénél fogva – egyenlően megillet, közös lehetőség, szabadság. Az elidegeníthetetlen jogokat **mindenekelőtt az államnak** kell tiszteletben tartania. Az emberi jogok veleszületett jogkénti megalapozása a **természetjogi** gondolkodás része. Locke szerint (1688) az emberek természettől fogva mindnyájan szabadok, egyenlők és függetlenek, joguk van tulajdonra. E jogok kikényszerítését átruházták a kormányzatra. A jogokat semmibe vevő zsarnoksággal szemben **ellenállásnak** van helye. Az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat (1776) az ember **elidegeníthetetlen jogait** magától értetődőnek tekinti. A kifejezés a XVIII. század második felében terjedt el Franciaországból. A Francia Nemzetgyűlés fogadta el **Az ember és polgár jogairól szóló Nyilatkozat-át** (1789)”¹⁵

A Nyilatkozatban az ember **kettős minőségben** jelenik meg – **természeti lényként**, aki jogait magától a természettől kapta, és **polgárként**, aki a társadalomban él, egy politikai közösséghez tartozik. Ez az első olyan dokumentum, amelynek szerzői úgy gondolták, hogy minden idők és valamennyi ország számára alkottak alaptörvényt. A Nyilatkozat az 1791-es francia alkotmány részévé vált.

„Az **emberi jog nemzetközi jogi elismerésére** csak a II. Világháború embertelenségeinek, a totalitárius barbarizmusnak az elutasítására, **az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában** került sor (ENSZ Közgyűlés, 1948), az emberi méltóság feltétlen tisztelete diktálta. A szabadságjogok listáját a gazdasági és szociális jogok egészítik ki.

Jogilag kötelezővé az 1966-os Politikai és Polgári Jogok, illetve a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Egyezségokmányai tették. További egyezmények konkretizálják – egyebek közt – a nők egyenlőségét, a faji megkülönböztetés, a tortúra tilalmát. Az **emberi jogi mozgalmak** hatékony jogérvényesítésre törekedve **a nemzeti és nemzetközi kapcsolatok tényezői**”¹⁶

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül a 16.-22. kérdések tartoznak.

15 Forrás: http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/emberi_meltosag.pdf (a forrás maga is továbbutal az enc.hu oldalra – amely már nem elérhető)

16 Forrás: http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/emberi_meltosag.pdf

2.7. A nemzetközi jog fogalma, alapelvei, szerepe

A modern társadalmak működése szinte elképzelhetetlen az országok együttműködése nélkül. Egymás elismerése, tiszteletben tartása, gazdasági-pénzügyi kapcsolatok érvényesülése szerződések formájában valósul meg. Az államok közötti szerződések a nemzetközi jog alapján jönnek létre. Azokat a szerződéseket, amelyek az egyes állampolgárok részére jogokat vagy kötelezettségeket állapítanak meg, törvénnyel vagy rendelettel ki kell hirdetni, ezáltal a belső jog forrását fogják képezni.

Nemzetközi jog fogalma: A nemzetközi közösség tagjai – elsődlegesen és döntő mértékben az államok – közötti kapcsolatokat, viszonyokat szabályozó jogi normák rendszere.

Tehát a **nemzetközi jog** (más néven: **nemzetközi közjog**) azon magatartási szabályok összessége, amelyek a nemzetközi jog alanyai, elsősorban az államok közötti kapcsolatokat rendezését szolgálják, és az államok megegyezésével jönnek létre.

A nemzetközi jog alanyai a nemzetközi jog által szabályozott jogok, kötelezettségek hordozói, az államok, a nemzetközi szervezetek, jogi személyek és ritkábban az egyének.

A nemzetközi jog **tárgyát** az államok közötti kapcsolatokat képezik. Nem minden államközi kapcsolat tartozik ide, csak azok, ahol az államok a **szuverenitás** hordozói. Két állam közötti **polgári jog** hatálya alá tartozó ügyletekhez nincs köze a nemzetközi közjognak.

Szuverenitás: az állam meghatározott terület és népesség fölött főhatalommal rendelkezik; az állami szuverenitás területi korlátja az országhatár.

Szabályait többnyire két vagy több állam akaratának találkozásából születnek. A nemzetközi jog saját **jogforrásokkal** bír.

A nemzetközi jog jogforrásai:

- a) **szokásjog:** a kapcsolattartás gyakorlata huzamosabb időn át, szubjektív eleme a meggyőződés.
- b) **nemzetközi szerződés:** a nemzetközi jogalanyok akaratnyilvánítása, amely nemzetközi jogok, kötelezettségek keletkezésére, módosítására, megszüntetésére vonatkozik.
- c) **egyoldalú jognyilatkozat:** pl. valamely állam egyoldalú kötelezettséget vállal, amelyre nem lenne köteles, csatlakozás, tiltakozás.
- d) **nemzetközi szervezetek határozatai:** általában ajánlás jellegűek, kötelező erejük nincs (kivételes esetben kötelező);
- e) a művelt nemzetek által elismert általános jogelvek (pl. a szerzett jogok tisztelete, vagy az ítélt dolog igazként történő elfogadásának elve).

Kiegészítő forrás: Nemzetközi Bíróság alapszabályzata

A nemzetközi jog fő **funkciója** napjainkban az államok közötti **békés és zavartalan** kapcsolat fenntartása. Az erőszak tilalma alapvető fontosságú. Ennek ellenére igencsak jellemzi a világpolitikát az agresszió alkalmazása. A fegyveres konfliktusok nem küszöbölhetők ki, ezért ezek jogát is szabályozza a nemzetközi jog.

Alanyainak **kötelezettségeit** a többi jogalany kérheti számon.

A nemzetközi jog alapelvei:

„A nemzetközi jog alapelvei a nemzetközi jog **szabályainak** részét képezik.

Az alapelveket sokszor a dokumentumok emelik ki, többek között az **ENSZ alapokmánya** (1. fejezet). Ez utóbbi arra utal, hogy az alapokmány többi rendelkezését az ENSZ céljainak és elveinek megfelelően kell érvényesíteni.

Az alapokmány 103. cikke arról rendelkezik, hogy amennyiben az ENSZ tagjainak bármiféle nemzetközi kötelezettsége **ellentétben áll** az **alapelvekkel**, akkor **ez utóbbiakat illeti elsőbbség**. Tehát a nemzetközi jog alapelvei egyetemes érvényűek, amit az is mutat, hogy nem ENSZ-tagállamok is kötelezőnek ismerik el őket.”¹⁷

A nemzetközi jog **alapelvei** – a közhasználatban – **a nemzetközi jog általános tartalmú és egyetemes érvényű szabályai**:

- (1) A népek **önrendelkezési joga**
- (2) Az államok **szuverén egyenlősége**
- (3) Az államok **területi épsége és politikai függetlensége**
- (4) Az államok belügyeibe való **beavatkozás tilalma**
- (5) Az erőszakkal való fenyegetés és az **erőszak alkalmazásának tilalma**
- (6) **A nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetésének tilalma**
- (7) Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok **tiszteletben tartása**
- (8) **A tagállamok együttműködési kötelezettsége**
- (9) **A vállalt kötelezettségek jóhiszemű teljesítése**

A (8) és (9) alapelvvel egészítette ki az ENSZ Alapokmányban foglaltakat az **ENSZ Közgyűlésének 1970-ben** meghozott 2625. (XXV.) sz. határozata az államok közötti baráti kapcsolatokról és az együttműködés nemzetközi jogi alapelveiről.

Tehát a **nemzetközi jog** kötelezőnek tekintett magatartási szabályok összessége, melyet a nemzetközi jog alanyai elsősorban az államok megegyezési útján hoznak létre, egymás közötti kapcsolataik rendezése érdekében.

A nemzetközi jog általános jellemzői:

- Az államok kapcsolatait rendező nemzetközi jog és a nemzetközi magánjog között különbséget kell tenni.
- Bővül a kettős jogágak köre, – pl. nemzetközi büntetőjog, nemzetközi pénzügyi jog.
- A nemzetközi jog önálló jogág, de elválaszthatatlan más jogágaktól.
- A nemzetközi jog belső jogi elemeket is tartalmaz.
- Olyan szabályok, melyek alapján, az adott állam bírósága eldönti, hogyha a jogviszony alanya vagy tárgya külföldi, akkor mely jogot kell alkalmazni.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.12 Felkészülési kérdések” közül a 23. kérdés tartozik.

¹⁷ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetk%C3%B6zi_jog

2.8. A diplomáciai mentesség fogalma, a diplomáciai és személyes mentességet élvező személyekre vonatkozó nemzetközi jogi rendelkezések

A diplomácia az államok nemzetközi kapcsolatainak ápolására irányuló szervezett tevékenység. Fő céljai: hivatalos kapcsolatok fenntartása más államokkal; az állam és polgárai érdekeinek képviselete, védelme; információszerzés; a saját országról szóló ismeretek terjesztése. Az államok ezt a tevékenységüket e célra kialakított szervezeteken és szakembereken (általában külügyminisztérium és külképviseletek, diplomaták) keresztül végzik, ezért annak kialakulása összefügg az államok létrejöttével.

„A **diplomácia** tehát az államok **külpolitikájának békés módon való megvalósításáért kifejtett tevékenysége**. Ugyanakkor azt az **intézményt is jelenti, amelynek révén az államok e sajátos tevékenységüket végzik**. Ez a szélesebb értelemben vett diplomácia magában foglalja a diplomáciát irányító-alakító államfőt, illetve kormányfőt, a külügyminisztert, a külügyminisztériumot, és a diplomáciai szolgálat szerteágazó külföldi szervezetét: az állandó diplomáciai, konzuli, valamint a nemzetközi szervezetek melletti állandó képviseleteket, a különleges missziókat, másképpen az eseti (ad hoc) diplomáciát.”¹⁸

A diplomácia az államok nemzetközi kapcsolatainak ápolására irányuló szervezett tevékenység. Fő céljai: hivatalos kapcsolatok fenntartása más államokkal; az állam és polgárai érdekeinek képviselete, védelme; információszerzés; a saját országról szóló ismeretek terjesztése. Az államok ezt a tevékenységüket e célra kialakított szervezeteken és szakembereken (általában külügyminisztérium és külképviseletek, diplomaták) keresztül végzik, ezért annak kialakulása összefügg az államok létrejöttével.

A nemzetközi kapcsolatok állami szervei: A külkapcsolatokat fenntartó állami szervek

- a) állam területén belül működők: Államfő, Országgyűlés, Kormány, Külügyminiszter
- b) **idegen állam területén** működők (külképviseletek).

Államfő: Külpolitikával, külkapcsolatok vitelével kapcsolatos jogkörét a nemzetközi jog nem szabályozza, hanem minden egyes állam alkotmánya rendezi azt. (Magyarország Alaptörvénye 2011. április 25.). Például az államfő nevezi ki a diplomáciai képviseletek vezetőit, írja alá megbízólevelüket.

Országgyűlés: dönt a kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződésekről.

Kormány: Feladata a külpolitika fő vonalainak kidolgozása és gyakorlati irányítása. A Kormányon belül külpolitikai tevékenységgel elsősorban a kormányfő, és a külügyminiszter foglalkozik.

Nemzetközi kapcsolatok államon kívüli szervei – Diplomáciai képviselet és a konzuli kapcsolat

A **diplomáciai képviselet** az állam legfontosabb államigazgatási szerve. A képviseletre vonatkozó szabályok összességét **követségi jog**nak nevezzük. A **követségi jog** tehát az államnak az a joga, hogy más államba diplomáciai képviselőt küldjön (aktív), illetve fogadja más állam hozzá küldött diplomáciai képviselőjét (passzív).

A **diplomáciai kapcsolatok** létesítésére **nem áll fenn** nemzetközi jogi kötelezettség. Az államok közötti sokoldalú, gyakori érintkezés miatt szükség van a diplomáciai kapcsolatok felvételére.

¹⁸ Forrás: Az 1999-ben kiadott JOGI LEXIKON alapján – Dr. Marton Gergely, Hideg Gabriella, Dr. Prisztóka Gyöngyvér: Sportdiplomácia, Pécs, 2015.

A kapcsolat felvétel és a képviselet létesítése **kölcsönös megegyezés** útján történik. A diplomáciai kapcsolatok létrehozására irányuló megegyezés mindig magában foglalja a konzuli kapcsolatok felvételét is.

A diplomáciai kapcsolat másik megfelelője a **konzuli kapcsolat** (mindenki megvédheti a saját állampolgárát a diplomáciai kapcsolattal rendelkező országban).

Ha két állam **diplomáciai** kapcsolatba lép egymással, az magával vonzza a **konzuli** kapcsolat létrejöttét is. A diplomáciai kapcsolat megszűnésekor a konzuli kapcsolat **nem szűnik meg**, az állampolgárok védelme akkor is működik.

A diplomáciai kapcsolat

- **kezdet:**

- a) fogadó állam előzetes hozzájárulása (agreement)
- b) megbízólevél kiállítása (államfő írja alá, a másik állam államfőjének címezi).

- **megszűnése:**

- a) Az államban rejlő okok miatt: küldő vagy fogadó állam megszűnése, diplomáciai kapcsolatok megszakadása, küldő vagy fogadó állam államfőjének halála
- b) A diplomata személyében rejlő okok: a diplomata halála, a diplomata végleges visszavonulása, „persona non grata”-nak való nyilvánítása (persona non grata – nemkívánatos személy, a küldő államnak haza kell hívni).

A **diplomáciai jog**nak hosszú ideig a **nemzetközi szokásjog** volt a jogforrása, napjainkban azonban a diplomáciai kapcsolatok joga szerződéses alapon nyugszik. 1961. évi Bécsi Egyezmény. Az egyezmény írásos formába foglalta a szokásjogot. Az, hogy az egyes államok belső jogában ez milyen formában jelenik meg az adott állam belső szabályaitól függ. Magyarországon pl. törvényerejű rendelet hirdette ki az egyezményt. **Diplomáciai jog** akkor lép be két állam kapcsolatába, ha diplomáciai kapcsolatba lépnek egymással.

A diplomaták rangsora

Diplomata: külügyi szolgálatot teljesítő különleges jogállású tisztviselő, politikus. Valamely állam külföldi képviseletének vezetésével megbízott, vagy abban dolgozó személy.

„A diplomáciai kapcsolatok mai rendjét az **1961. évi Bécsi Egyezmény** az államok a – hivatalos magyar neve szerint – „Bécsi szerződés a diplomáciai kapcsolatokról” nemzetközi szerződésben szabályozták, amelyet Bécsben 1961. április 18-án írtak alá és Magyarországon az 1965. évi 22. törvényerejű rendeletben hirdettek ki. Ez az **egyezmény** elsősorban a **diplomáciai képviselők mentességeivel és kiváltságaival** foglalkozik, de szerepelnek benne a képviseletvezetők lehetséges rangjai is. Ennek alapján elméletileg **három kategória** létezik, de közülük a gyakorlatban – az államok képviselletei közötti protokolláris versenyhelyzet miatt – csak az első kategóriát, a nagyköveti szintet alkalmazzák.”

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Diplomáciai_rangok

A beosztott diplomaták rangjaival az egyezmény sem foglalkozik, de a **nemzetközi szokásjog alapján kialakult** egy – államonként kisebb-nagyobb eltérésekkel alkalmazott – rendszer, amit a magyar gyakorlat is követ.

Eszerint a **diplomáciai rangok** emelkedő sorrendben a következők: segédattasé, attasé, III., II., I. osztályú titkár, (ezeket a rangokat megfelelő kivárási idő leteltével kapják a diplomaták) II., I. osztályú tanácsos (eze-

ket már egyéni értékelés alapján adják a **külgyminiszterek**). A követi és nagyköveti rangokat továbbra is **az államfő adományozza**.

A **katonai attasé** a protokoll-sorrendben a **tanácsosok közé** sorolandó, de természetesen megőrzi saját katonai rendfokozatát is.

A XX. század második felében a **diplomáciai tevékenység szakosodásával** elterjedt a szakattasék – kulturális attasé, mezőgazdasági attasé, tudományos attasé – rendszere. A szakattasé elnevezés beosztást, munkakört jelöl, a diplomáciai rangjuk (például első titkár, tanácsos) ettől független.

Az **ideiglenes ügyvivő** szintén beosztás, nem rang: a nagykövetet az ideiglenes, vagy akár állandó távollétében helyettesítő rangidős diplomata beosztása. Amikor a nagykövet az állomáshelyén van, akkor az őt rangban követő diplomatát „első beosztott”-nak nevezik.

A **konzulok** eredetileg különálló, kevesebb kiváltsággal és mentességgel rendelkező tiszteletet alkottak. Ma azonban a konzuli tevékenység túlnyomó részét diplomaták végzik.

A diplomáciai kiváltságok és mentessége

A diplomáciai képviselő lényege az, hogy **közfeladatokat lásson el** egy másik állam területén. Ez a különös helyzet kivételes garanciákat, biztosítékokat, könnyítéseket igényel. Ezeket szokás összefoglalóan **kiváltságoknak és mentességeknek** nevezni.

A kiváltságok és mentességek csoportosítása

„Az 1961. évi Bécsi Egyezmény mindig együttesen, párban használja e két kifejezést, mely – mint gyűjtőfogalom – felöleli a diplomáciai képviselők és tagjaik valamennyi különleges jogosítványát. A Bécsi Egyezmény megoldása kielégíti a gyakorlat követelményeit, mivel célja az egyes kiváltságok és mentességek meghatározása, érvényesülési körének kitűzése. Ennek ellenére számos elméleti kísérlet történt a kiváltságok és mentességek elhatárolására. Így utaltak arra, hogy a mentesség az általános szabály alóli kivételt, a kiváltság pedig többletjogokat jelentene, ami azonban két különböző megközelítés azonos eredményét mutatná.

Egy másik elhatárolás viszont nem minden alap nélküli: bár a kiváltságok és mentességek döntő többségét a nemzetközi jog hozta létre, de például a vámmentességet a nemzetközi jog csak általánosságban biztosítja, tartalmi kitöltése a fogadó állam belső jogától függ (Bécsi Egyezmény 36. cikk).¹⁹

A diplomáciai kiváltság – Többletjogot jelent. A diplomaták **kiváltsága**, hogy a képviselő épületére, lakására kiteheti a küldő állam címerét és lobogóját.

A diplomáciai mentesség – Szabály alóli kivételt jelent. Az 1961. évi Bécsi Egyezmény világosan különbséget tesz a **diplomáciai képviselő tagjainak** kiváltságai és mentességei (**személyes kiváltságok és mentességek**) és a diplomáciai képviselő, mint külföldön működő állami szerv sajátos státusa között. Ez utóbbit csak részlegesen szabályozza.

19 Forrás: <http://www.fajltube.com/gazdasag/jogi/A-DIPLOMACIAI-KIVALTSAGOK-ES-M24611.php>

A diplomáciai kiváltság és mentesség kiterjed:

- a) a diplomáciai személyzet **tagjaira** (személyes kiváltságok és mentességek);
- b) a diplomáciai képviselő épületeire, berendezésekre, **járművekre**;
- c) a diplomáciai képviselő és a küldő állam közti **kapcsolattartás** eszközeire is.

A diplomáciai kiváltság és mentesség területei

- a) **A diplomata személyéhez kapcsolódó (személyes) mentességek**
 - A diplomáciai képviselő (diplomata) **személye sérthetetlen** – ki van véve **a fogadó állam** büntető, polgári és államigazgatási **joghatósága alól** (tilos letartóztatni, őrizetbe venni, büntetőeljárást foganatosítani, stb.).
 - A diplomata eljárásjogi **mentességet** is élvez – pl. nem köteles tanúvallomást tenni. A diplomata mentes a polgári joghatóság alól is, kivétel: pl. fogadó állam területén fekvő magáningatlanra vonatkozó per (diplomata ellen per nem indítható).
 - A **mentességről le lehet mondani** (de csak az állam jogosult, az ítélet végrehajtásához külön lemondás szükséges), a lemondás visszavonható, a mentesség helyreáll.
 - A diplomaták általában **mentesek a fogadó államban kivethető adók és illetékek alól** (kivéve általános forgalmi adó (áfa), háború esetén a közmunka és beszállásolás alól).
- b) A mentességet a **diplomata és a vele együtt élő** családtagok is élvezik. Lakásába a fogadó állam hatóságai nem léphetnek be, ez a szállodai szobáját is megilleti.
- c) **Diplomáciai épületek és közlekedési eszközök mentessége**
Követségi épületek: A képviselő hivatalos helyiségei, irodái, berendezései, a telek, amelyen az épület áll, egyéb vagyontárgyak, építmények (fővároson kívül csak a fogadó állam beleegyezésével lehet bármiféle épülete a követségnek). A diplomáciai képviselő épületeibe a hatósági közegnek belépniük tilos. A mentesség kiterjed a **járművekre** is (hatósági cselekmény nem foganatosítható).
- d) **A kapcsolattartás eszközeinek mentessége**

A diplomáciai képviselőt megilleti a küldő állammal való szabad érintkezés joga. A képviselőnek a feladata elvégzéséhez elengedhetetlenül szüksége van arra is, hogy szabadon és akadálytalanul érintkezzen a küldő állammal. Az érintkezés minden módját használhatja, diplomáciai futárokat, rejtjeles vagy számjeles üzeneteket, illetve rádióállomást, amit a fogadó állam hozzájárulásával rendezhet be és használhat (Ez elavult szabályozás a mai technikai megoldások miatt).

A 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet – a rendőrség szolgálati szabályzatáról az alábbiakat határozza meg.

Eljárás diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező személyekkel vagy közjogi tisztséget betöltő személlyel szemben:

35. § (1) Ha a rendőr az **igazoltatás során** észleli, hogy az igazoltatott diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személy, vagy közjogi tisztséget betöltő személy, akkor rögzíti a tényállást, és a továbbiakban a mentességet élvező személlyel szemben a mentességet megállapító jogszabályban meghatározottak szerint jár el.

(2) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személy, illetve a közjogi tisztséget betöltő személy által elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés gyanúja esetén a rendőr – az (1) bekezdésben meghatározottakra figyelemmel – **foganatosítja a szükséges helyszíni intézkedést**, feljelentést tesz, és végzi a szükséges büntető- vagy szabálysértési eljárási cselekményeket.

(3) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személlyel szembeni (1)-(2) bekezdés szerinti **intézkedésről – a szolgálati út** betartása mellett –
 a) munkanapokon, illetve munkaidőben a Külügyminisztérium Protokoll Főosztályát, vagy
 b) munkaszüneti napon, hétvégén, illetve munkaidőn túl a Külügyminisztérium Ügyeletét soron kívül értesíteni kell.

(4) A diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló más mentességet élvező, nem magyar állampolgárságú személyek által kezdeményezett rendőrségi eljárások során a döntés előtt be kell szerezni **a Külügyminisztérium állásfoglalását** is.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.12 Felkészülési kérdések” közül a 24.-26. kérdések tartoznak.

2.9. Magyarország és az Európai Unió

A második világháború után Európa vezetői elhatározták, hogy a problémákat közös összefogással oldják meg. Céljuk a fegyveres konfliktusok végleges elkerülése volt. Arra törekedtek, hogy olyan „új” Európában éljenek az emberek, ahol az egyes országok békében és egymást segítve, egymással kereskedve élnek egymás mellett. Kezdetben ellenőrzés alá vonták a szén- és acélkészleteket, annak biztosítékaként, hogy egyik ország se tehesen háborús előkészületeket a többiek tudta nélkül. Remélték, hogy a régió gazdasági erősödése okafogyottá teszi a háborús célokat. Az Európai Unió hosszú utat tett meg napjainkig.

„Az **Európai Unió** (röviden EU), egy túlnyomórészt Európában található 27 tagállamból álló gazdasági és politikai unió. A regionális integráció iránt elkötelezett szervezetet 1993. november 1-jei hatállyal hozta létre az 1992. február 7-én aláírt Maastrichti szerződés az Európai Gazdasági Közösség alapjain. A csaknem 500 milliós népességű unió a világ nominális GDP-jének mintegy 30%-át állítja elő.”²⁰

Maga az EU a [tagállamok](#) által létesített szervezet, gazdasági és politikai közösség. Az un. exklávék (tengeren túli területek, vagy pl. Spanyolország marokkói területe) speciális szabályok alá tartoznak.

Az EU egységes piacot hozott létre egy **egységesített jogrendszer** révén, így biztosítva a személyek, áruk, szolgáltatások és tőke szabad áramlását. Közös politikát folytat a kereskedelem, mezőgazdaság, halászat, valamint a regionális fejlesztésterületén. Tizenkilenc tagállamban közös fizetőeszközt is bevezettek, az eurót; ezek az országok alkotják az euró zónát.

Nemzetközi szervezetként az unió működésében a **nemzetek-fölöttiség** és a **kormány-köziség** jegyei keverednek. A döntéseket egyes területeken a tagállamok közötti tárgyalások alapján hozzák, míg más terüle-

²⁰ Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Eur%C3%B3pai_Uni%C3%B3

tek független, nemzetek feletti intézmények felelősségi körébe tartoznak, ahol nem szükséges a tagállamok teljes egyetértése.

AZ EU fontos intézményei és szervei között található az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa, az Európai Tanács, az Európai Bíróság és az Európai Központi Bank, Az Európai Parlament tagjait öt évre választják a tagállamok állampolgárai, akik egyben európai uniós állampolgárok is.

Az Európai Unió gyökerei a hat állam által 1951-ben létrehozott Európai Szén- és Acélközösségig, illetve az 1957-es Római szerződésig nyúlnak vissza. Azóta területileg jelentősen kibővült, és intézményeinek hatáskörét is fokozatosan kiterjesztették. **Magyarország 2004. május 1-jén** vált az Unió tagjává.

A nemzetközi szerződések a jogforrások rendszerében

A nemzetközi jog szabályai szerint az államok között szerződésben foglalt megállapodások jöhetnek létre.

A magyar jogforrási rendszer a nemzetközi jog, a nemzetközi szerződések elsőbbségéből indul ki. A nemzetközi jog legfontosabb szabályai akkor is kötelezik az államokat, ha ezt ők nem ismerik el magukra nézve kötelezőnek.

Magyarország Alaptörvénye [2011. április 25.] (a továbbiakban: Alaptörvény) szerint **Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében** biztosítja a **nemzetközi jog és a magyar jog összhangját**. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére adott felhatalmazást a nemzetközi szerződést kihirdető jogi aktus tartalmazza.

A nemzetközi jog és az EU joga

Az európai jog, mind a belső jogtól, mind pedig a nemzetközi jogtól különböző autonóm jogrendszer, mely nem része a nemzetközi jognak. A tagállamok belső jogához képes **elsőbbségi joga** van.

Az uniós jog (közösségi jog) elsőbbsége

Az uniós jog mind a korábban, mind a később keletkezett nemzeti jogszabállyal szemben **elsőbbséget** élvez. Az uniós jog elsőbbsége a nemzeti jogszabállyal szemben attól függetlenül érvényesül, hogy a nemzeti jogszabály milyen szinten helyezkedik el a belső jogrendben. Ez egyben azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy az uniós jog – legalábbis az Európai Bíróság joggyakorlata szerint – még a tagállamok alkotmánya felett is áll. Általában véve a tagállami bíróságok elfogadták az uniós jog elsőbbségének elvét, azonban e kérdés az egyes tagállamok speciális alkotmányos követelményei kapcsán időről-időre vitatottá válik, ami számos **jogvitára** adott alkalmat.

Az uniós jog elsőbbségéhez kapcsolódik az **előfoglalás elve** is. E szerint egyes jogterületeken, ahol az uniós jog már kimerítően szabályoz, illetve ahol kizárólagos az Unió hatásköre, ott a továbbiakban **már nincs lehetőség** nemzeti jogalkotásra. A nemzeti jogalkotó az **uniós jogszabályt egyoldalúan nem változtathatja meg, és nem érvénytelenítheti**.

A közösségi jog forrásai

Elsődleges jogforrások

Az alapszerződések, ezek módosításai, illetve az ezekre épülő, egyéb kiegészítő szerződések. Az elsődleges jogforrások közül kiemelt jelentősége van az Európai Közösséget létrehozó szerződésnek. Az **alapszerződések** hazánk csatlakozásakor belső jogforrással való kihirdetéssel váltak a hazai jog részévé.

Másodlagos jogforrások

A Bíróság ítélezésének nincs precedens jellege (a korábban meghozott ítéletek nem kötik a Bíróságot), azonban az ítéletekben kialakított jogelvek kötelező erejűvé váltak és beépültek a közösségi jogforrási rendszerbe, annak kiemelkedően fontos részét alkotják.

- **Rendeletek** (regulation), melyekkel a közösségi célok tekintetében alapvető fontosságú tárgykörök kerülnek szabályozásra. A rendelet közvetlenül alkalmazandó (külön nemzeti jogi átültetés nélkül válnak az egyes nemzeti jogrendszerek részévé), illetve általános hatályú (minden részletében minden tagállamban kötelező).
- **Irányelv** (directive) célkitűzéseket és elérendő eredményeket, nem pedig részletes, követendő szabályozást irányoz elő a jogalkalmazóknak, amelyek végrehajtására általában határidőt jelöl meg. Az irányelvek átvétele a nemzeti jogba adaptációt igényel (új jogszabály alkotása vagy a már meglévő módosítása), így nemzeti jogszabály születik, amelyben meghatározásra kerülnek a cél leghatékonyabb eléréséhez szükséges részletszabályok.
- **Határozat** (decision) meghatározott címzetteknek (tagállamok, egyes állampolgári csoportok, vállalkozások) szól, kötelező erővel is csak e címzettek vonatkozásában rendelkezik. A rendelethez hasonlóan közvetlenül alkalmazható, vagyis nincs szükség külön jogi intézkedésre az átvételéhez.
- **Ajánlás** (recommendation) és **vélemény** (opinion) nem minősül jogi normának, nincs kötelező ereje. Szükséges azonban, hogy a tagállamok figyelemmel kísérjék ezen jogforrások tartalmát. Az ajánlás általában a címzettől bizonyos magatartást, intézkedést vár el, míg a vélemény egy-egy témával kapcsolatos álláspontot fejt ki, általában felkérésre.
- **Az Európai Bíróság esetjoga.** A Bíróság ítélezésének nincs precedens jellege (a korábban meghozott ítéletek nem kötik a Bíróságot), azonban az ítéletekben kialakított jogelvek kötelező erejűvé váltak és beépültek a közösségi jogforrási rendszerbe, annak kiemelkedően fontos részét alkotják.

...és akkor egy tagországgal kevesebb....

Az Egyesült Királyság (Nagy-Britannia (Anglia, Wales és Skócia) és Észak-Írország Egyesült Királysága nyugat-európai szigetország, mely a Brit-sziget teljes területét és az Ír-sziget északkeleti részét, valamint több kisebb szigetet foglal magába.

„2016. június 23-án vélemény-nyilvánító **népszavazást** tartottak az **Egyesült Királyság** és Gibraltár területén az ország **európai uniós** (EU) **tagságáról**. A szavazók 51,9 százaléka az Unióból való kilépésre, azaz a BREXIT (**British Exit**) –re szavazott.”

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/2016-os_népszavazás_az_Egyesült_Királyság_EU-tagságáról

Ezzel szemben:

Az Egyesült Királyság kormányának hivatalos honlapja szerint a népszavazás döntéshozó (azaz referendum) volt ld.: Forrás: <https://www.gov.uk/government/topical-events/eu-referendum>

Az elszakadás nem megy egyik napról a másikra, sok mindenben meg kell állapodni pl. a piaci hozzáférésről, a munkaerő áramlásról stb. Az elszakadási tárgyalások körülbelül 2 évet vesznek igénybe, onnantól számol-

va, hogy az Egyesült Királyság hivatalosan is elküldi a kilépési értesítést. Brit jogászok arra hívták fel a figyelmet, hogy a népszavazás nem kötelező érvényű, mert a brit alkotmányos berendezkedés alapján **a kilépési folyamat elindításáról szóló döntés a parlament hatáskörébe tartozik**, tehát parlamenti jóváhagyás nélkül a hivatalos kilépési értesítés kiküldése törvénytört lenne.

„Az Egyesült Királyság 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból, ugyanakkor a kilépést az Európai Unió és az Egyesült Királyság által elfogadott megállapodás alapján egy 2020. december 31-ig tartó átmeneti időszak követte. Ebben az átmeneti időszakban az Egyesült Királyságban továbbra is az uniós jogot kellett alkalmazni, az uniós jogban a tagállamok körébe az Egyesült Királyságot továbbra is bele kellett érteni.”

Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Brexit>

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.12 Felkészülési kérdések” közül a 27.-30. kérdések tartoznak.

2.10. A humanitárius jog alapvető rendelkezései

„A nemzetközi **humanitárius jog** tág értelemben a nemzetközi jognak az a területe, amelyik a fegyveres konfliktusok, az azok során tanúsított magatartások szabályozásával foglalkozik. **Szabályozási célja** a fegyveres ellenségeskedések káros hatásainak csökkentése, elsődlegesen a nem harcolók, a sebesültek, a polgári személyek, a hadifoglyok védelme, illetve az okozott károknak az éppen még szükséges szintre szorítása”²¹

A humanitárius jog alapvető forrásai

„A nemzetközi joghoz hasonlóan a **nemzetközi humanitárius jog két fő forrásból** ered: nemzetközi egyezmények (szerződések) és a nemzetközi szokásjog. A nemzetközi szokásjogot az államok gyakorlata formálja, amelyet azok kötelező erejűnek fogadnak el magukra nézve.

A **bírósági határozatok** és vezető/kiemelkedő szerzők írásai **kiegészítő eszközökként** játszanak közre a jog meghatározásában.”²²

A nemzetközi humanitárius jog fő egyezményei

A nemzetközi humanitárius jog alapvető forrásai az 1949-ben elfogadott Genfi Egyezmények (1864, 1906, 1929, 1949) és történelmileg az 1864-ben, illetve 1907-ben elfogadott Hágai Egyezmények.

A szokásjog általában elismeri a hágai szabályzatot és a genfi egyezmények legtöbb rendelkezését és az 1977-es kiegészítő-jegyzőkönyveit. Ezek mellett még jóval több nemzetközi szerződés is hatályban van, amelyek egy-egy részterülettel foglalkoznak (pl. kulturális javak vagy a környezet védelme, egyes fegyvertípusok tiltása vagy korlátozása), illetve kiemelten jelentős szereppel bírnak a nemzetközi szokásjog által megteremtett kötelező jogi normák.

A humanitárius jog alapelvei, alkalmazási területei

A legelterjedtebb szakirodalmi álláspont négy alapelvet azonosít a nemzetközi humanitárius jog területén:

- Emberiesség elve
- Katonai szükségesség elve
- Megkülönböztetés elve
- Arányosság elve

²¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzetk%C3%B6zi_humanit%C3%A1rius_jog

²² Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52009XG1215\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52009XG1215(01))

A jogi elvek tiszteletben tartásának célja a népesség azon részének védelme, amely egyáltalán nem, vagy már nem vesz részt a konfliktusban.

A védett személyek

- szárazföldi háború sebesültjei, betegei
- tengeri háború sebesültjei, betegei, hajótöröttei
- hadifoglyok, **hadifogoly**: aki a fegyveres erők tagja és az ellenség hatalmába kerül.
- polgári lakosság, **polgári személy**: aki nem tagja a fegyveres erőknek.

Kapcsolódó fogalmak

- **Humanitárius jog**: Azoknak a szabályoknak az összessége, amelyek a háború áldozatainak a védelmére szolgálnak (Genfi jog).
- **Szokásjog**: Olyan magtartás szabály, amely a társadalom tagjai – emberek, népek – között kialakult, és az ismétlődések folytán meggyökeresedett, az állam elismeri és kikényszerítését állami eszközökkel biztosítja.
- **Védőhatalom**: olyan semleges vagy az összeütközésben részt nem vevő állam, amely elvállalja a rábízott humanitárius feladatokat.

A nemzetközi humanitárius jog alkalmazási területei

A nemzetközi humanitárius jog az alábbiakra alkalmazandó: azokra a **fegyveres konfliktusokra**, amelyek több ország között vagy országon belül zajlanak, függetlenül a konfliktus eredetétől.

Ugyanakkor eltérő jogi rendszerek alkalmazandók a nemzetközi fegyveres konfliktusra, valamint a belső fegyveres konfliktusra; fegyveres konfliktusokhoz kötött **terület foglalásokra**.

Egyéni felelősség konfliktushelyzetben

„A nemzetközi humanitárius jog súlyos megsértésének meghatározott esetei háborús bűncselekményeknek minősülnek. A háborús bűncselekményeket a népiertással és az emberiség elleni bűncselekményekkel azonos körülmények között követik el. Az EU országai felügyelik, hogy a háborús bűncselekmények felelősei saját nemzeti bíróságuk vagy egy másik állam bírósága, illetve az NBB előtt feleljenek.”²³

NBB=Nemzetközi Büntetőbíróság

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.12 Felkészülési kérdések” közül a 31. kérdés tartozik.

23 Forrás: EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:ah0004>

2.11. A Munkavédelmi törvény alapvető szabályai

A munkavédelem olyan tevékenységek sorozata, amelynek eredményeként az ember – a környezet – és a munkaszervezet egyensúlyba kerül. Magyarországon a hatályos szabályozás: [1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről](#) (más néven a Munkavédelmi törvény), amely „az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés személyi, tárgyi és szervezeti feltételeit a szervezeten munkát végzők egészségének, munkavégző képességének megóvása és a munkakörülmények humanizálása érdekében, megelőzve ezzel a munkabaleseteket és a foglalkozással összefüggő megbetegedéseket, az állam, a munkáltatók és a munkavállalók feladatait, jogait és kötelességeit” határozza meg.

I. FEJEZET ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. § (1) *E törvény alkalmazásában munkavédelem: a szervezett munkavégzésre vonatkozó munkabiztonsági és munkaegészségügyi követelmények, továbbá e törvény céljának megvalósítására szolgáló törvénykezési, szervezési, intézményi előírások rendszere, valamint mindezek végrehajtása. A munkaegészségügy a munkahigiéne és a foglalkozás-egészségügy szakterületeit foglalja magában.*
(2) *A Magyarországon munkát végzőknek joguk van a biztonságos és egészséges munkafeltételekhez.*

Alapelvek

2. § (1)⁵ *Az állam – a munkavállalók és a munkáltatók érdekképviselői szerveivel egyeztetve – meghatározza az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés alapvető követelményeit, irányítási és ellenőrzési intézményeit, valamint kialakítja az egészség, a munkavégző képesség megóvására, a munkabiztonságra és a munkakörnyezetre vonatkozó nemzeti politikáját, amelynek megvalósulását időszakonként felülvizsgálja.*
(2) *A munkáltató felelős az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek megvalósításáért. A munkavállalók munkavédelmi kötelezettségei nem érintik a munkáltató felelősségét. A munkáltatói feladatok teljesítésével összefüggésben keletkező költségeket és egyéb terheket nem szabad a munkavállalóra hárítani.*
(3) *Az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményei megvalósításának módját – a jogszabályok és a szabványok keretein belül – a munkáltató határozza meg.*
(4) *A munkáltató felelős azért, hogy minden munkavállaló az általa értett nyelven ismerhesse meg az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályait.*
3. § *Az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályok megtartását az állam az erre a célra létrehozott felügyeleti szerveivel segíti és ellenőrzi.*
4. § *Az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályokat úgy kell meghatározni, hogy végrehajtásuk megfelelő védelmet nyújtson a munkavállalókon túlmenően a munkavégzés hatókörében tartózkodónak és a szolgáltatást igénybe vevőnek is. A munkaeszközöket úgy kell kialakítani, hogy lehetőleg zárják ki a nem szervezett munkavégzés keretében történő rendeltetésszerű használat esetén is a balesetet, az egészségkárosodást.*
5. § *E törvény biztosítja a munkavédelemmel kapcsolatos érdekegyeztetést, valamint a munkavállalók munkavédelmi érdekvédelmét, meghatározva a munkavédelmi képviselők jogait és kötelezettségeit, nem érintve a munkavállalói érdekképviselőknek más jogszabályban – így különösen a munka törvénykönyvről szóló 2012. évi I. törvényben (a továbbiakban: Mt.), a közszolgálati tisztviselőkről, az állami tisztviselőkről, illetve a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvényekben – szabályozott, munkavédelemmel kapcsolatos jogait.*
6. § *A munkáltatóknak és a munkavállalóknak, valamint az állami szerveknek e törvényben és a munkavédelemre vonatkozó más szabályokban meghatározott jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során együtt kell működniük.*

7. § A munkavédelemmel kapcsolatos minden eljárás során az adatok (személyes, különleges és közérdekű adatok, minősített adat, üzemi és üzleti titkok) védelmét a vonatkozó jogszabályok szerint kell biztosítani. Az adatok statisztikai célra felhasználhatók és statisztikai felhasználás céljára – a 83/B. §-ban megállapított kivétellel – személyazonosításra alkalmatlan módon átadhatók.

8. § Jogszabály egyes feladatokat munkabiztonsági szaktevékenységnek, illetve munkaegészségügyi szaktevékenységnek minősíthet. A munkáltató a munkabiztonsági szaktevékenységnek minősített feladatokat csak külön jogszabályban meghatározott munkavédelmi – a bányászat területén bányászati –, a munkaegészségügyi szaktevékenységnek minősített feladatokat pedig munkaegészségügyi [foglalkozás- orvostan (üzemorvostan), munkahigiéne, közegészség-tan-járványtan, megelőző orvostan és népegészség-tan] szakképesítéssel rendelkező személlyel végeztetheti.

Más szavakkal a munkavédelem akkor hatékony, ha a veszélyes helyzeteket felismerik és megfelelően kezelik. Ehhez néhány kifejezés jelentését ismerni kell.

Veszély: minden lehetséges sérülést vagy károsodást okozó hatás.

Veszélyhelyzet: minden olyan helyzet, amikor egy vagy több személy veszélynek van kitéve.

Kockázat: veszélyhelyzetben a sérülés vagy az egészségkárosodás valószínűségének és súlyosságának együttes hatása.

A törvényi szabályozás nagy hangsúlyt fektet a megelőzésre. A megelőzés fontos eleme az **előrelátás** (a veszélyes események valószínűségének kiszámítása) és a **megelőzés** (megtervezni, kialakítani a megfelelő magatartást a balesetek megelőzése érdekében).

A munkavédelmi szabályszegés büntetőjogi felelősségre vonással is járhat, ha a szabályszegéssel bűncselekmény is megvalósul. pl. orvosi műhiba, a betegben a műtét során orvosi eszközt felejtenek, ami később a halálát okozza.

„A munkáltató feladatai:

- felelős az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek megvalósításáért, amely teljesítésével összefüggésben keletkező költségeket és egyéb terheket nem háríthatja a munkavállalóra;
- meghatározza az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményei megvalósításának módját;
- felelős azért, hogy minden munkavállaló az általa értett nyelven ismerhesse meg az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzésre vonatkozó szabályait.

A munkáltatóknak és a munkavállalóknak, valamint az állami szerveknek e törvényben és a munkavédelemre vonatkozó más szabályokban meghatározott jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során együtt kell működniük.

A munkavállaló feladatai:

- A munkavállaló csak olyan munkára és akkor alkalmazható, ha annak ellátásához megfelelő élettani adottságokkal rendelkezik
- foglalkoztatása az egészségét, testi épségét, illetve a fiatalok egészséges fejlődését károsan nem befolyásolja,

- foglalkoztatása nem jelent veszélyt a munkavállaló reprodukciós képességére, Ø magzatára,
- mások egészségét, testi épségét nem veszélyezteti és a munkára – külön Ø jogszabályokban meghatározottak szerint – alkalmasnak bizonyult.

A munkára való alkalmasságról külön jogszabályban meghatározott orvosi vizsgálat alapján kell dönteni. A munkavállaló csak a biztonságos munkavégzésre alkalmas állapotban, a munkavédelemre vonatkozó szabályok, utasítások megtartásával, a munkavédelmi oktatásnak megfelelően végezhet munkát.

A munkabalesetek és a foglalkozási megbetegedések bejelentése, kivizsgálása és nyilvántartása:

A **munkabaleset** az a baleset, amely a munkavállalót a szervezett munkavégzés során vagy azzal összefüggésben éri, annak helyétől és időpontjától és a munkavállaló (sérült) közrehatásának mértékétől függetlenül. Nem tekinthető munkabalesetnek az a baleset, amely a sérültet a lakásáról (szállásáról) a munkahelyére, illetve a munkahelyéről a lakására (szállására) menet közben éri, kivéve, ha a baleset a munkáltató saját vagy bérelt járművével történt.

Foglalkozási megbetegedés: a munkavégzés, a foglalkozás gyakorlása közben bekövetkezett olyan heveny és idült, valamint a foglalkozás gyakorlását követően megjelenő vagy kialakuló idült egészségkárosodás, amely a munkavégzéssel, a foglalkozással kapcsolatos, a munkavégzés, a munkafolyamat során előforduló fizikai, kémiai, biológiai, pszichoszociális és ergonómiai kóroki tényezőkre vezethető vissza, illetve a munkavállaló az optimálisnál nagyobb vagy kisebb igénybevételének a következménye.

A munkabaleset, a foglalkozási megbetegedés és a fokozott expozíció kivizsgálása során fel kell tárni a kiváltó és közreható tárgyi, szervezési és személyi okokat, és ennek alapján a munkáltatónak intézkedéseket kell tenni a munkabalesetek, a foglalkozási megbetegedések és fokozott expozíciók megelőzésére. A sérült, illetőleg a balesetet észlelő személy köteles a balesetet a munkát közvetlenül irányító személynek haladéktalanul jelenteni.²⁴

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „2.13. Felkészülési kérdések” közül a 32.-35. kérdések tartoznak.

24 Forrás: http://www.neak.gov.hu/data/cms1012223/Jogi_osszefoglalo_Munkavedelem.pdf

A fejezet fogalmai

Fogalomsorsoló
(Fontosabb fogalmak)

Összefoglalás:
(Milliomos játék)

2.13. Ellenőrző kérdések

1. Mit értünk az állam fogalma alatt? Milyen fogalmi elemei vannak? Ismertesd részletesen az állam rendeltetését!
2. Sorold fel az állam kialakulásának főbb elméleteit! Ismertesd az állam funkcióit! Mit értünk az állam fejlődésén?
3. Definiáld az alkotmányjog fogalmát! Sorold fel a sajátosságait és jogforrásait! Ismertesd az alkotmány, mint jogforrás fogalmát!
4. Ismertesd az alkotmányosság fogalmát és sorolja fel a követelményeit!
5. Ismertesd Magyarország Alaptörvényének hatályait és szerkezetét! Sorolj fel néhányat Magyarország Alaptörvényének Alapvetései közül!
6. Ismertesd az alapvető jog fogalmát! Sorold fel az Alaptörvényben meghatározott jogokat! Ismertesd az alapvető kötelezettség fogalmát! Sorold fel az Alaptörvényben meghatározott kötelezettségeket!
7. Ismertesd Magyarország állami berendezkedésének főbb jellemzőit!
8. Ismertesd az Országgyűlés, a kormány, a köztársasági elnök, az önálló szabályozó szerv, és Alkotmánybíróság Alaptörvény szerinti meghatározását! Sorold fel az Országgyűlés feladat és hatásköreit!
9. Hogyan és mi alapján választjuk az országgyűlési képviselőket? Mikor kezdődik és meddig tart az országgyűlés megbízatása? Mit jelent a mentelmi jog?
10. Kik a kormány tagjai? Mikor kezdődik és meddig tart a kormány megbízatása? Mikor szűnhet meg a miniszterelnök megbízatása?
11. Sorold fel Magyarország minisztériumait!
12. Sorold fel a köztársasági elnök feladat- és hatásköreit! Sorold fel azokat a tevékenységeket, amelyeket a köztársasági elnök csak a kormány tagja ellenjegyzésével gyakorolhat! Ki, mennyi időre és hogyan választható meg köztársasági elnökké?
13. Sorold fel azokat az eseteket, amikor a köztársasági elnök megbízatása megszűnik! Ki helyettesítheti a köztársasági elnököt akadályoztatása esetén?
14. Határozd meg az önálló szabályozó szerv fogalmát!
15. Sorold fel az Alkotmánybíróság feladat- és hatásköreit! Ismertesd az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozó eljárásokat! Mi jellemzi az Alkotmánybíróság döntéseit? Jellemezd az Alkotmánybíróság tagjait (a testület létszáma, függetlensége, mentelmi jog stb.) az Alaptörvényben foglaltak alapján!
16. Ismertesd azokat az elveket, melyek a rendőri intézkedés során biztosítják az emberi jogok érvényesülését! Melyek ezek jogforrásai?
17. Mit értünk állampolgárság alatt? Ismertesd az állampolgári jog fogalmát! Sorold fel az állampolgári jogokat! Ismertesd az állampolgári kötelezettségeket!
18. Általában milyen elvek érvényesülnek az állampolgárság szabályozásánál? Melyik törvény szabályozza a magyar állampolgárságot? Ki magyar állampolgár? Sorold fel és értelmezd az állampolgársági törvény alapelveit!
19. Mit jelent a hontalanság? Ismertesd az állampolgárság keletkezésének módjait! Ismertesd az állampolgárság megszerzésének módjait! Sorold fel a honosítás feltételeit!
20. Definiáld a nemzetiség fogalmát! Melyik törvény határozza meg? Sorold fel a Magyarországon – törvény szerint – elismert nemzetiségeket! Sorolj fel a nemzetiségek alapvető, egyéni és közösségi jogai közül néhányat!
21. Ismertesd az emberi és nemzetiségi jogok védelmének eszközeit a nemzetközi jogban, a belső jogban és a civil társadalomban!
22. Határozd meg az emberi jog fogalmát! Röviden foglald össze fejlődésének magyarországi történetét és kialakulásának elméleteit! Példán keresztül ismertesd az emberi jogok osztályozásának szempontjait! Ismertesd az emberi jogok szabályozásának nemzetközi jogban való megjelenését!
23. Ismertesd az emberi jogok szabályozásának nemzetközi jogban való megjelenését!

24. *Ismertesd a nemzetközi jog fogalmát és általános jellemzőit, sorold fel alapelveit! Ismertesd a nemzetközi jog tárgyát, alanyait és funkcióját! Ismertesd a nemzetközi jog jogforrásait!*
25. *Mit értünk diplomácia alatt? Jellemezd a nemzetközi kapcsolatok államon belüli és államon kívüli szerveit! Hogyan jöhet létre és szűnhet meg diplomáciai kapcsolat?*
26. *Határozd meg a diplomáciai jog és a követségi jog fogalmát! Ismertesd a diplomaták rangsorát az 1961. évi Bécsi Egyezmény alapján!*
27. *Mit jelent a diplomáciai mentesség és kiváltság? Mire terjed ki? Ismertesd a diplomatákra vonatkozó – a rendőrség szolgálati szabályzata szerinti – eljárást!*
28. *Jellemezd az Európai Uniót!*
29. *Hogyan biztosítja Magyarország Alaptörvénye a nemzetközi jog és a nemzeti jog összhangját?*
30. *Mit jelent az uniós jog elsőbbsége és az előfoglalás elve? Ismertesd a közösségi jog elsődleges és másodlagos jogforrásait!*
31. *Ismertesd a nemzetközi humanitárius jog fogalmát, jogforrásait, alkalmazási területeit!*
32. *Melyik törvény szabályozza a munkavédelmet?*
33. *Ismertesd a következő fogalmakat: veszély, veszélyhelyzet, kockázat, munkabaleset, előrelátás, megelőzés, foglalkozási megbetegedés!*
34. *Sorold fel a munkavállaló és a munkáltató fontosabb feladatait!*
35. *Mi a különbség a munkabaleset és a foglalkozási megbetegedés között?*

III. POLGÁRI JOG ALAPJAI

3.1. A polgári jog fogalma, a Ptk. szerkezete

A polgári jog egy nagyon összetett jogterület, a cselekvőképességet (személyi jog), az egyes személyek egymás közötti ügyleteit (kötelmi jog), a tulajdonlás és a birtoklás (dologi jog) kérdéseit, a családi viszonyokon (családi jog) **át, az öröklést (öröklési jog)**, a gyermekek családon belüli helyzetét, sőt a szülők válása utáni viszonyait is részletesen szabályozza.

Fogalma: **A polgári jog** a jogrendszer egyik ága, mely alapvetően a személyek vagyoni és személyi jellegű viszonyait szabályozó funkciókat tölt be, szabályozásának központi elemei az egyenrangúság és a mellérendeltség.

Jogforrásai:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

2013. évi V. törvény – a polgári Törvénykönyvről (Ptk.)

Másfél évtized előkészítés után, 2014. március 15-én (a polgári forradalom ünnepén) lépett hatályba a Polgári Törvénykönyvről szóló *2013. évi V. törvény*, amely több szabályozási területet is felölel.

A Ptk. szerkezete

A törvénykönyvben elhelyezett rendelkezések számának jelentős növekedését ellensúlyozza a törvény belső szerkezetének logikusabb felépítése. Az új Ptk. a jogrendszerben egyedülálló **szerkezeti egység**ként alkalmazza a „**Könyvet**”, amellyel a polgári jog nagyobb részterületeit választja el egymástól. A Könyvek természetesen nem jelentenek éles határvonalat, nem függetlenek egymástól, de kifejezik a polgári jog belső tagolódását.

Első Könyv – Bevezető rendelkezések (összesen 6 paragrafus)
Második Könyv – Az ember, mint jogalany (összesen 55 paragrafus)
Harmadik Könyv – A jogi személy (összesen 404 paragrafus)
Negyedik Könyv – Családjog (összesen 244 paragrafus)
Ötödik Könyv – Dologi jog (összesen 187 paragrafus)
Hatodik Könyv – Kötelmi jog (összesen 592 paragrafus)
Hetedik Könyv – Öröklési jog (összesen 100 paragrafus)
Nyolcadik Könyv – Záró rendelkezések (összesen 8 paragrafus)

A kódexjellegű jogalkotás és a magánjogi jogviszonyok átfogó szabályozása egyúttal a **jogrendszert kímélő hatású is**. Egyes – eddig Ptk.-n kívül elhelyezett (pl. a családjog szabályozása) – rendelkezések beillesztése az új kódexbe **elkerülhetővé teszi** ugyanazon kérdések **párhuzamos szabályozását**, ilyen módon a jogrendszer egésze tehermentesíthető.

A kódexen belüli utalások és összefüggések egyszerűbben követhetők és kezelhetők a terminológia és a szabályozási logika egységes jellege miatt.

A könyvek **részekre**, a részek pedig **címekre** tagolódnak. A címeken belül **fejezetek** találhatóak. A címek és fejezetek jelölése római számmal történik, számozása egy Könyvön belül folytonos, függetlenül a részekre tagolódástól.

Például:

ÖTÖDIK KÖNYV DOLOGI JOG

ELSŐ RÉSZ – A BIRTOK

- I. CÍM: A BIRTOK ÉS A BIRTOKVÉDELEM
- I. Fejezet – A birtok. A birtok megszerzése és elvesztése
- II. Fejezet – A birtokvédelem
- II. CÍM: JOGALAP NÉLKÜLI BIRTOKLÁS

MÁSODIK RÉSZ – A TULAJDONJOG

- III. CÍM: A TULAJDONJOG ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI
- III. Fejezet – A tulajdonjog általában
- IV. Fejezet – A tulajdonjog tárgyai
- IV. CÍM: A TULAJDONJOG TARTALMA ÉS VÉDELME
- V. Fejezet – A birtokláshoz való jog

A fejezeteken belül találhatóak az egyes **paragrafusok**, melyeknek megjelölése két számmal történik: az első a könyv száma, melyben az adott szakasz található, a második szám pedig az adott paragrafus sorszáma a könyvön belül. Így például a családjogi könyvben lévő 31. szakasz megjelölése: 4:31. §.

A törvény alkalmazását jelentősen megkönnyítő újítás az ún. **paragrafuscímek** bevezetése. A paragrafuscímekkel a jogalkotó egyes külföldi kódexekben és nemzetközi modellszabályozásokban már bevált, jogrendszerünkben ugyanakkor idáig ismeretlen megoldást honosít meg. A paragrafusok címei ugyan **nem tekinthetők külön szerkezeti egységnek**, de megkönnyítik a törvényen belüli tájékozódást és hivatkozást. Minden egyes paragrafus saját címmel rendelkezik, amely a jelölése után szögletes zárójelben található. pl.: 4:31.§. [A tartási képesség].

A törvénykönyv összesen tehát 1596 szakaszból áll, ami mutatja a szabályozási hatókör kiterjedtségét. A kódex ennél természetesen jóval több normát tartalmaz, mivel az egyes paragrafusokon belül **bekezdések** találhatóak.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül az 1.-2. kérdések tartoznak.

3.2. A polgári jog alapelvei

Az alapelvek olyan szabályok, melyet mindenki elfogad és igaznak tart, egy alapvető megegyezés, amely szerint mindenki cselekszik.

„A jogelmélet szerint az alapelvek értelmező és hézagpótló szerepet töltenek be. Az értelmező szerepkör alkalmazására akkor kerülhet sor, ha egy jogszabályi rendelkezés meghatározása különféle megközelítésekben is lehetséges, ilyenkor az alapelvnek megfelelő értelmezést kell igénybe venni. A **hézagpótló** szerep akkor kerül előtérbe, ha egy adott jogviszonyra konkrét jogszabályi rendelkezés nem alkalmazható, és ilyenkor a vitatott kérdést az alapelv alapján kell eldönteni. Az alapelvek többsége a Bevezető rendelkezések között található, de vannak a törvény többi részében elhelyezett alapelvek is”

Forrás: <http://allamesjogtudomanyialapok.blogspot.hu/2012/12/>

A polgári jog alapelvei a 2013. évi V. törvény (Ptk.) alapján

- a) Értelmezési alapelv: a törvény rendelkezéseit Magyarország alkotmányos rendjével összhangban kell értelmezni. [Ptk. 1:2.§. (1) bek.]
- b) **A jóhiszeműség és tisztesség elve:** A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megfelelően kötelesek eljárni. [Ptk. 1:3.§. (1) bek.] A jóhiszeműség többször nevesítve is megjelenik a törvényben, és eltérő jogkövetkezményeket állapít meg attól függően, hogy a magatartás jóhiszemű vagy rosszhiszemű volt (pl. a túlépítés és a birtoklás szabályai).

Jóhiszemű: aki a látszattól eltérő valós tényekről nem tud, és kellő gondosság tanúsítása mellett nem is tudhat róla.

Rosszhiszemű: aki a látszattól eltérő valós tényekről tud, vagy kellő gondosság tanúsítása mellett tudhatna róla.

Azt, hogy mi minősül **tisztességes eljárásnak** a törvény nem határozza meg, azt minden esetben a **társadalmi erkölcsi normák alapján** lehet meghatározni. Az adott magatartásnak a jogszerűsége túlmenően, tisztességesnek (erkölcsösnek) is kell lennie. A törvény több esetben külön jogkövetkezményt is fűz a nem tisztességes magatartáshoz, így például a nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütköző szerződés semmis.

- c) **Az elvárható magatartás elve:** Ha a törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ez azt jelenti, hogy amennyiben nincs előírás egy élethelyzetre, mindenkinek olyan magatartást kell tanúsítani, amely személy szerint tőle, az adott viszonyok között elvárható. Aki nem úgy járt el, ahogy az, az adott helyzetben általában elvárható, annak a magatartása felróható lesz, és főszabály szerint felelősségre vonást von maga után. [Ptk. 1:4.§. (1) bek.].
- d) **Felróhatóság elve: Felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.** [Ptk. 1:4.§. (2), (3) bek.]. Szándékos, sőt célzatos a felróható magatartás, ha kifejezetten olyan előnyök szerzésére irányul, amelyek a magatartás hiányában nem volnának elérhetőek. Ide sorolható, ha valaki tudatosan azzal a céllal köt érvénytelen szerződést, hogy azt utóbb megtámadja, és az abból folyó előnyöket mégis élvezze.

e) **Joggal való visszaélés tilalma:** A törvény tiltja a joggal való visszaélést. [Ptk. 1:5.§.].

A joggal való visszaélés tilalmába ütközik **egy nyilatkozat megtagadása is**, és a bíróság ítéletével pótolhatja ezt a nyilatkozatot, ha

- (1) jogszabály által megkívánt nyilatkozatról van szó,
- (2) a megtagadás nyomós közérdeket vagy különös méltánylást érdemlő magánérdeket sért,
- (3) az érdeksérelem másként nem hárítható el.

A jognyilatkozatnak **bírószági határozattal való pótlásához** a törvényben meghatározott **valamennyi feltétel** [(1)-(3)] együttes megléte **szükséges**.

A nyilatkozat megtagadása joggal való **visszaélésnek minősül** abban az esetben, ha a jognyilatkozat megtételét illetéktelen előny juttatásától tették függővé.

Fontos kiemelni, hogy **a szerződéskötés megtagadása nem minősül joggal való visszaélésnek** – mindenki maga döntheti el, hogy kíván-e szerződést kötni –, ezért nincs jogszabályi lehetőség arra, hogy a bíróság szerződési nyilatkozatot ítélettel pótoljon.

A joggal való visszaélés tilalmába ütközik például az a célzatos előnyszerzés, amikor a bérbeadó a hozzájárulásával felszerelt új berendezéseket a bérlő tiltakozása ellenére leszerelteti, helyükbe azonos rendeltetésű készüléket szereltet fel, hogy a bérlő bérbeszámítási jogának érvényesülését megghiúsítsa.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül a 3.-8. kérdések tartoznak.

3.3. A személy fogalma. Jogképesség és cselekvőképesség

A személyekről szóló jogi, elsősorban polgárjogi szabályozás bármely jogrendszer és a létező jogviszonyok alapját, és egyben ezek stabilitását képezi.

„A polgári jogi szakirodalomban, és értelemszerűen a szabályozásokból kiindulva, a személy fogalma a jogalany, a jogalanyiség és a jogképesség kifejezésekhez, jogintézményekhez kötődik. **A személy polgári jogi megjelölése tehát azt fejezi ki, hogy a polgári jogi jogviszonyoknak kik lehetnek az alanyai.** Azt is mondhatnánk, hogy a személy egy háromdimenziós „térnek”, nevezetesen a jogviszony, jogalany és jogképesség által meghatározott háromdimenziós jogi térnek a központi eleme.”²⁵

A személy jogalanyiségének alapvető feltétele, hogy jogképességgel rendelkezzen. Vagyis a jogképesség teremti meg azt a lehetőséget, hogy polgári jogi viszony alanya lehessen. A személy legáltalánosabban a polgári jogban az, akinek jogai lehetnek, illetve kötelezettségek terhelhetik (a jogalany).

25 Forrás: <http://allamesjogtudomanyialapok.blogspot.hu/2012/12/>

A jogképesség

A **jogképesség** azt jelenti, hogy a jogviszony alanyát jogok illethetik meg és kötelezettségek terhelhetik (pl. az ember, a jogi személy, az állam stb.).

A **természetes személy** jogképessége egy elvont képesség, ami alapján elvileg bárkinek bármilyen joga és kötelessége lehet. A jogképesség az emberrel vele születik, el nem idegeníthető, nincs fejlettségi fokhoz, értelmi képességhez kötve. A törvény a jogképességet az adott emberrel szemben is megvédi, tehát senki sem nyilatkozhat úgy, hogy jogképességéről részben vagy egészben lemond. Az ember jogképessége tehát a **halállal** szűnik meg.

A **jogi személy** jogképessége – főszabály szerint – megegyezik a természetes személy jogképességével, azzal a megszorítással, hogy azon jogokra és kötelezettségekre nem terjed ki, amelyek a jellegüknél fogva csak az **emberhez** fűződhetnek.

A **jogi személy** egy jogi szakkifejezés. A személyek egyik fajtája az ember (a jogi nyelvben: természetes személy) mellett. **Olyan társadalmi szervezetet jelent, amely jogképes, azaz a saját nevében jogokat szerezhetsz és kötelezettségeket vállalhat.**

„A hatályos magyar jogszabályok értelmében tehát az ember jogképessége általános, egyenlő és feltétlen. Ez az **Alaptörvényből** kiinduló, elvi jellegű rendelkezés.

Általános, mert minden egyes embert ember mivoltánál fogva megillet, születésétől a haláláig.

Egyenlő, mert a jogképesség terjedelme tekintetében ember és ember között semmiféle különbség nincs. Ennek minden más – az életkoron, nemen, fajon, nemzetiségen és felekezeti hovatartozáson kívüli – vonatkozásban is érvényesülnie kell.

Feltétlen, mert közvetlenül a törvényből folyik, megszerzése semmiféle feltételhez nem köthető. Minden embert megillet.”²⁶

A cselekvőképesség

„Az embernek ahhoz, hogy részese legyen **polgári jogi viszonyoknak**, azokban aktívan közreműködjön, bizonyos fokú szellemi érettségre, szellemi épségre, megfontolási és döntési készségre van szüksége, azaz ésszerű akarat-elhatározás szükséges. Ezt az ember ügyeinek viteléhez való belátási képességet nevezzük **cselekvőképességnek**. **A cselekvőképesség az ember biológiai és jogi adottsága.**

Biológiai adottság:

- **szellemi érettség**, azaz bizonyos életkor elérése, mindennapi életvitelben való jártasság,
- **szellemi épség**, azaz, hogy nem szenved veleszületett szellemi fogyatkozásban, vagy később bekövetkezett pszichés betegségben,
- **ésszerű akarat-elhatározásra való képesség**, azaz alternatívák mérlegelése, választása, következmények számbavétele és mindezekben alapuló felelős magatartás.”²⁷

Jogi adottság:

- jognyilatkozati képesség²⁸, mely szerint „az ember képes arra, hogy saját akarat-elhatározásával, saját nevében jogokat szerezhetsz és kötelezettségeket vállalhat, tehát szerződést köthet, jognyilatkozatot tehet”.

26 Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Jogk%C3%A9pess%C3%A9g>

27 Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0046_altalanos_es_gazdasagi_jog/SCO1/en-us/Content/10_%20tmakr.scorml#_ftn20 (Már nem elérhető.)

28 Forrás: Kecskés László: Polgári jog, A személyek joga, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 52.o

Megkülönböztetünk **aktív** jognyilatkozási képességet (az ember maga tesz jognyilatkozatot), és **passzív jognyilatkozási képességet** (az ember elfogadja a jognyilatkozatot). Mivel a mindennapi életben a **szerződések** a legtipikusabb jognyilatkozatok így ezek vonatkozásában a cselekvőképességet **szerződképességnek** nevezzük. Az ember halála esetén beszélhetünk végintézkedési képességről (végrendelkezés) illetve ha egy károkozó magatartásra vonatkoztatva vizsgáljuk az ember belátási képességét, akkor **vétőképességről** beszélünk.

Különbséget kell tenni a **cselekvőképesség** és a **jogképesség** között: míg jogképessége minden személynek van, addig cselekvőképessége csak az embernek, mint természetes személynek lehet. Ugyanakkor, viszont amíg minden ember jogképes, ezzel szemben nem minden ember cselekvőképes. A belátási képességtől függően lehet korlátozott vagy akár teljesen kizárt is. Ki kell emelni azonban, hogy cselekvőképességet kizárni, korlátozni csak törvény alapján lehet.

A cselekvőképesség fokozatai:

A belátási képességtől függően a cselekvőképességnek három fokozata van:

- cselekvőképesség
- korlátozott cselekvőképesség
- cselekvőképtelenség

A főszabály szerint minden ember cselekvőképes, kivéve, ha a cselekvőképességet törvény korlátozza vagy kizárja.

„Cselekvőképes: Aki cselekvőképes, az maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot, nem áll senkinek a felügyelete alatt, döntéseit maga hozza meg, saját ügyeiben megfontolásra képes. Cselekvőképes minden nagykorú, feltéve, hogy a cselekvőképességét a törvény nem korlátozza, vagy nem zárja ki.

Hazánkban (valamint az Európai Unió többi államában és világszerte sok más országban) **nagykorú az, aki a 18. életévét már betöltötte**. Továbbá nagykorú kivételesen az is, aki ennél előbb házasságkötése révén nagykorúvá vált. Az ember a 18. születésnapja 0 órájától válik nagykorúvá. **Házasságot** 18 éven aluli csak engedéllyel köthet és feltétel még, hogy 16. életévét betöltse. Az ily módon szerzett nagykorúság – cselekvőképesség – akkor is fennmarad, ha a házasság a 18. életéve előtt megszűnik. Ez alól a szabály alól azonban kivétel, ha a **bíróság** a házasságot éppen a cselekvőképesség hiánya miatt vagy a szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánítja érvénytelennek.”²⁹

Korlátozottan cselekvőképes: Korlátozottan cselekvőképes minden olyan személy, aki 14. életévét már betöltötte, de a 18. életévét még nem (azaz fiataalkorú), és nem cselekvőképtelen, továbbá az a nagykorú is, akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett. A gondnokság alá helyezés okai lehetnek a szellemi fogyatkozás, az elmebeli állapot vagy kóros szenvedély.

Cselekvőképtelen: Cselekvőképtelenek a 14. életévüket még be nem töltött kiskorúak, és azok a már 14. életévüket betöltött kiskorú és 18. életévüket betöltött nagykorú személyek, akiket a bíróság cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett. Gyermekekori vagy cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az a nagykorú vagy korlátozottan cselekvőképes személy, aki olyan állapotban van (például kábítószer, alkohol hatása alatt, műtét utáni állapot), hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége – tartósan vagy a jognyilatkozata megtételekor átmenetileg – teljesen hiányzik. Az ilyen tudatállapot önmagában elegendő jogi tényként idézi elő a cselekvőképtelenséget, elmúltával pedig a megelőző cselekvőképességi állapot automatikusan visszaáll.”³⁰

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül a 9.-11. kérdések tartoznak.

29 Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Cselekv%C5%91k%C3%A9pess%C3%A9g>

30 Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Cselekv%C5%91k%C3%A9pess%C3%A9g>

3.4. A személyhez fűződő jogok sérelmének esetei és védelmének polgári jogi eszközei

A **személyhez fűződő jogok** az embernek – mint természetes személynek – és más jogi személyeknek biztosítja azt a háborítatlanságot, integritást, beavatkozás-mentességet, mely a személy társadalmi rendeltetésének, társadalmi szerepének betöltéséhez szükséges.

„Védi a személyt a szükségtelen, illetéktelen beavatkozásoktól, mely a környezete felől érkezik, és amik veszélyeztetik, sértik a személy integritását. A személy integritása a jogképességéből ered, és mivel minden ember jogképes, így minden embernek van személyi integritása, **személyisége**. Ez megdönthetetlen vélelem, tehát nem szükséges, nem kell bizonyítani bárkinek a személyiségének létét, személyi létét.”³¹

A **személyhez fűződő jogok** a személy ezen integritását, magát a személyiséget védik, és szankcionálják a megsértőit. Ki kell emelni, hogy a személyhez fűződő jogok csak élő emberhez kapcsolódhatnak, tehát a halottnak nincsenek személyhez fűződő jogai.

A Ptk. általános elvként rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy a törvény és más személy jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesítse és abban más ne gátolja. Ez a hangzatos rendelkezés tulajdonképpen azt fogalmazza meg, hogy a személyiségi jogok gyakorlását csak törvény és más személy jogai korlátozhatják.

A **személyiségi jogok sérelmét jelenti** különösen az élet, a testi épség és az egészség megsértése, a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése, a hátrányos megkülönböztetés, a becsület és a jó hírnév megsértése, de ide tartozik a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog, vagy a névviseléshez való jog és a képmáshoz, a hangfelvételhez való jog megsértése is.

A **károsultat**, azaz az igényt érvényesítő felet terheli a kötelezettség annak vonatkozásában, hogy bizonyítsa, hogy valamely személyiségi jogában őt megsértették. Ez tanúkkal, okirati és egyéb bizonyítási eszközökkel lehetséges.

Azonban végső soron milyen igényeket támaszthat a jogsértő személlyel szemben a károsult?

„Ilyen igény lehet annak **bírószági megállapítása, hogy az érintett jogsértés megtörtént**, vagy az, hogy a **károkozó hagyja abba a jogsértést, és a jövőben tartózkodjon annak gyakorlásától**. Ezen felül követelhető, hogy a jogsértő **adjon megfelelő elégtételt** a károsult számára, és ennek **biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot**. Ez tipikusan a sajtó helyreigazítással kapcsolatos ügyekben lehet megfelelő igény. Továbbá az is kérhető, hogy a **károkozó szüntesse meg a sérelmes helyzetet**, állítsa helyre a jogsértést megelőző állapotot.

A legismertebb és egyben legújabb jogintézmény azonban a **sérelem díj** érvényesítése. Ez utóbbi tulajdonképpen egyfajta kompenzációt jelenthet a károsult számára.

A **sérelem díj** esetében amennyiben a károsult bizonyítja a személyiségi jogának a megsértését, akkor már nem szükséges azt is bizonyítania, hogy őt a jogsértés tényén kívül további sérelem, azaz kár érte. Tehát ez azt jelenti, hogy a jogsértés megállapítása esetén a sérelemdíj jár.

Az, hogy mekkora összegben, az továbbra is az eset összes körülményei alapján dönthető majd el. A magasabb sérelemdíj követelése a bírósági mérlegeléstől fog függeni, és nagy a valószínűsége annak, hogy minél súlyosabb a jogsértés, annál magasabb összeg terjeszthető elő.”³²

31 Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Szem%C3%A9lyhez_f%C5%B1z%C5%91d%C5%91_jogok

32 Forrás: <https://das.hu/jogi-esetek-es-hirek/szemelyhez-fuzodo-jogok-megsertese/>

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül a 13.-14. kérdések tartoznak.

3.5. A tulajdonjog és a szerződés

„A tulajdonhoz való viszonyt először csecsemőkorodban sejtet meg, amikor szembesülsz a kellemetlen ténnyel: az organikus kajacsomagolásként szolgáló cicit csak lízingeled. Aztán jön a tesó, ha van, s a többi rokon gyerek. Végül a bölcsiben meg az oviban a kis gengszterek, akik kisajátítják a legmenőbb játékokat, így úrrá lesz rajtad a „neki van, nekem nincs” érzése. Innentől kezdve teljesen logikus, hogy megvéded, amire ráteszed a kezéd. Sőt, az is egyértelmű, hogy akinek valamiből nem jutott, szeretné megkaparintani a tiédet. Vagy mégsem?” (<https://tempty.hu/2013/07/06/enyem-tied-mindenkie-a-tulajdonrol-maskepp/>).

A dologi jogot a 2013. évi. V. törvény **Ötödik Könyve** szabályozza. Ide tartozó jogviszonyok: a tulajdonjog, a korlátolt dologi jogok és a birtokjogok.

A **dologi jog** az ingókra, ingatlanokra és más dolognak minősülő fogalmakra vonatkozó jog, a jogosultnak minden mással szembeni jogát fejezi ki, így emberek közötti viszony. A **tulajdonjog** a dolog feletti uralom teljességét jelenti, míg a **korlátolt dologi jogok** jogosultnak a dolog feletti részleges hatalmát fejezik ki. A **birtokjog védelmet nyújt annak, aki a dolgot valamely jog vagy tény alapján hatalmában tartja.**

A tulajdonjog – alapvető **emberi** és állampolgári jog, azt az Alaptörvény elismeri és védi. A polgárok sértetlen magántulajdona a hatalom legfőbb korlátja és egyben a demokratikus társadalmi berendezkedés záloga.

A köztulajdon és a magántulajdon a **rendszerváltás** óta egyenjogú, és egyenlő védelemben részesül, megszűnt az állami vagyon kivételezett szerepe. Ugyanakkor **főszabályként** ma is kizárólag az állam tulajdonában lehetnek például a föld méhének kincsei, az országos közutak, vasutak, vízi utak, vagy a távközlésre felhasználható frekvenciák.

A tulajdont **kisajátítani** csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

A dolog tulajdonának átruházására a leggyakrabban **szerződés** alapján kerül sor.

Fogalma: A tulajdonjog az a dologra vonatkozó legfőbb jog, amelynek alapján a tulajdonos mindenkit, – akinek nincs a dologra vonatkozó joga –, a dologra való behatástól eltiltani jogosult.

A tulajdonjog előbbi (magánjog szerinti klasszikus) meghatározása a tulajdonjog másokat kizáró jellegére helyezi a hangsúlyt.

Ha a barátaiddal összedobjátok a pénzt és vesztek egy labdát, akkor az a közös tulajdonotok lesz. Tehát közösen játszotok vele, és senki sem sajátíthatja ki. De megegyezhettek például abban, ha valaki elutazik a hétvégére, akkor magával viheti, de ennek közös döntésnek kell lennie. Ha játék közben kárt okoztok a labdával, pl. betörtök egy ablakot, akkor közösen kell a kárt is megtéríteni.

A **tulajdonost** illeti a birtoklás, a használat, a hasznok szedése és a rendelkezés joga, ugyanakkor köteles viselni a dologgal járó terheket és azt a dologban beállott kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.

A tulajdonosnak **bármely magatartást jogában áll** a dologával kapcsolatban tanúsítani, feltéve, hogy tiszteltetben tartja a polgári jog alapelveit, a konkrét törvényi tilalmakat és kötelezettségeket, illetve mások alapvető jogait.

Jellemzői: A tulajdon jogviszony

- **alanyai:** természetes személyek, jogi személyek, az állam;
- **tárgya:** minden birtokba vehető dolog. (Fizikai fogalom: az ember hatalmában, uralma alatt tarthat bizonyos dolgokat. Jogi fogalom: jogi értelemben birtokba vehető mindaz, amit jogszabály nem tilt.)
- **tartalmát** az abból fakadó alanyi jogok (jogosítványok) és kötelezettségek képezik.

A tulajdonos jogai és kötelezettségei

A tulajdonjogi jogviszony tartalma a jogalanyokat illető jogok, illetve terhelő kötelezettségek.

Az **alanyi jogosultság három csoportját különböztetjük meg:**

- **birtoklás és birtokvédelemhez való jog:** a birtoklás a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlását jelenti.
- **használat, hasznok szedésének a joga;** a **használat** a tulajdonos szükségleteinek kielégítését szolgálja; a **haszon** olyan előny, ami a dologból (rendeltetésszerűen) származik.
- **rendelkezési jog:** alapján a birtoklás és a használat jogát másnak át lehet engedni, továbbá a tulajdonos jogosult e jogok gyakorlásával felhagyni, a tulajdonáról lemondani.

A tulajdonos jogait jogszabály, illetve mások jogai korlátozhatják. A tulajdonost – e jogból fakadó – kötelezettségek is terhelik, másként fogalmazva a tulajdon felelősség-keletkeztető hatású. Lényeges továbbá, hogy a tulajdon (mint jog) nem évül el, azaz időbeli korlátok nélkül gyakorolható, és nem szűnik meg attól, hogy a dolog más birtokába kerül, (a tulajdon ugyanis jogkérdés, nem ténykérdés).

A tulajdonjogból fakadó **kötelezettségek:**

- **teher és kárveszély viselése:** a tulajdonos köteles viselni a dologgal járó terheket (fenntartási költségek, közterhek stb.), a dolog működésével járó veszteséget, valamint a dologban beállott olyan kárt, amelynek megtérítésére senkit sem lehet kötelezni.
- a tulajdonlás **másokat nem zavarhat**, mások jogainak gyakorlását nem veszélyeztetheti.
A tulajdonost **korlátozzák** jogaiban a **szomszédok jogai**. A tulajdonos az ingatlan használata során köteles tartózkodni minden olyan magatartástól, amellyel másokat, különösen a szomszédokat szükségtelenül zavarná, vagy amellyel jogaik gyakorlását veszélyeztetné.
A tulajdonjog egyik legkomolyabb **korlátja a haszonélvezeti jog**, amelynél fogva a jogosult (a haszonélvező) birtokában tarthatja, használhatja és hasznait szedheti a más személy tulajdonában álló ingatlannak. A haszonélvezeti jog fennállása alatt a tulajdonos a birtoklás, a használat és a hasznok szedésének jogát csak annyiban gyakorolhatja, amennyiben a haszonélvező e jogokkal nem él. A haszonélvezeti jog a tulajdonos személyében beállott változásra tekintet nélkül fennmarad.

• **szükséghelyzetben okozott kár tűrése.**

A másnak életét, testi épségét vagy vagyonát közvetlenül fenyegető és más módon el nem hárítható veszély esetében ugyanis **a tulajdonos köteles tűrni**, hogy a szükséghelyzet megszüntetése végett a szükséges mértékben igénybe vegyék, felhasználják az ingatlanát, illetőleg abban kárt okozzanak.

A **tulajdonjog megszerzése** a dologra vonatkozó **dologi** (tulajdoni) **jogviszony létrejöttét** jelenti, általában szerződéssel történik. (pl. adás-vételi szerződés). A tulajdonost a megszerzés időpontjától kezdődően illetik meg a tulajdonjogból adódó jogosítványok és terhelik őt a dolog fenntartásával, használatával stb. járó kötelezettségek.

A szerződés

A bizalom nagyon fontos szerepet játszik bármilyen kapcsolatban. Normális esetben alaptól adott a kölcsönös bizalom. De mi van akkor, ha az egyik fél visszaél a bizalommal? Egy írott, szerződésjellegű paktum segíthet, hogy jobban bízzunk partnereinkben.

Például el szeretném adni az autómat. Akkor a leendő vevővel adás-vételi szerződést kötök, melyben én (őszintén!) leírom az autóm állapotát, mennyi km-t futott, volt-e törés, illetve komolyabb sérülés, hogyan és milyen időközönként volt szervizelve, illetve meghatározzuk azt az összeget, amiért a szóban forgó jármű tulajdonáról a másik javára lemondok. A szabályos szerződés egy fontos okmány. Az új tulajdonosnak a törvény szerint a szerződés aláírásától számítva 15 napáll rendelkezésére, hogy a járművel kapcsolatos papírmunkát elvégezze, azaz a jármű a nevére kerüljön. A szerződés aláírásától és – benne foglalt vételár kiegyenlítésétől – az új tulajdonos viseli a „terheket” is, fizeti a kötelezőbiztosítást, a baleseti adót, a súlyadót stb.

Fogalma: A **szerződés** két vagy több személy kölcsönös és egybehangzó, joghatás kiváltására irányuló akaratnyilatkozata; olyan ígéret vagy megállapodás, amit a jog elismer és akár kényszerítheti is a betartását. A szerződések alapvető feltételei a fejlett gazdasági életnek.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül a 15.-19. kérdések tartoznak.

3.6. A birtokos, a birtok fajtái és a birtokvédelem

Birtokos [5:1.§]

(1) **Birtokos** az, aki a dolgot sajátjaként vagy a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja.

(2) Olyan birtokos mellett, aki a dolog időleges birtokára jogosító jogviszony alapján tényleges hatalmában tartja a dolgot (**albirtokos**), birtokosnak kell tekinteni azt is, akitől a tényleges hatalmat gyakorló a birtokát származtatja (**főbirtokos**).

(3) **Birtokos az is**, akitől a dolog jogalap nélkül időlegesen más személy tényleges hatalmába került.

A **törvényi szabályozás** az (1) bekezdés szerint azt tekinti birtokosnak, aki **sajátjaként vagy időleges birtokra jogosító jogviszony alapján hatalmában tartja** a dolgot, vagyis túlmegy azon, hogy a dolog feletti tényleges hatalom gyakorlója a birtokos.

A (2) bekezdés szerint a dolgot időleges birtokára jogosító jogviszony alapján ténylegesen hatalomban tartó **albirtokos** mellett birtokosnak – főbirtokosnak – tekinti azt is, akitől az albirtokos birtoka származik. A **származtatott birtok elismerése alapján** a dolgot ténylegesen hatalmában tartón túl **birtokosnak** minősül az is, akitől valakinek a birtoka közvetve vagy közvetlenül származik. Ezért a tulajdonoson túl birtokos a bérlet akkora is, ha a dolgot albérletbe adja, és az albérlet is, ha a dolgon másnak időlegesen használatot enged.

A (3) bekezdés azokra az esetekre is vonatkozik, amelyekben **a birtokos birtoklásra jogosító jogviszony hiányában tartja a dolgot tényleges hatalmában**. E rendelkezés alapján a dolgot jogalap nélkül tényleges hatalmában tartó személy is jogosult mindazokkal szemben birtokvédelemre, akiknek tényleges hatalmába a dolog szintén jogalap nélkül került. Például a tolvaj a tőle jogalap nélkül a dolgot elvevő másik tolvajjal szemben, ugyanakkor nem jogosult birtokvédelemre a birtoklásra jogosultakkal szemben.

„A fentiek alapján a törvény a következő személyeket minősíti **birtokosnak**:

- a) **Birtokos**, akinek a dolog **tényleges** hatalmába jut. A törvény szövege nem a birtokos fogalmát, hanem a birtok megszerzését szabályozza. Ugyanakkor értelmetlen lenne nem tekinteni birtokosnak azt, akinek a dolog tényleges hatalmában van.
- b) **Birtokos**, aki a dolgot sajátjaként, vagy erre jogosító **jogviszony** (bérleti jog, használati jog stb.) alapján időlegesen tartja hatalmában.
- c) **Birtokosnak** kell tekinteni azt a személyt, akitől a dolog más személy tényleges hatalmába került, úgy azonban, hogy e személynek a birtoklásra jogosító jogviszonya nincs.
- d) **Birtokos** továbbá a jogalap nélküli birtokos, aki lehet jóhiszemű vagy rosszhiszemű birtokos, illetve a dolgot bűncselekménnyel vagy egyébként erőszakos vagy alattomos úton megszerző birtokos.”³³

A birtok fajtái

A jogkövetkezmények szempontjából a birtok fajtái közötti megkülönböztetésnél figyelembe vesszük, hogy a birtoklás jogcíme a birtokost saját vagy más jogán illeti meg, illetőleg, hogy a birtoklást a maga vagy más nevében gyakorolja. Ennek megfelelően a birtok lehet:

- a) **Saját birtok**: A saját birtok esetén a birtokos a maga részére és a maga nevében gyakorol a dolog felett hatalmat. (pl. Enyém a lakás és én is lakok benne. – Ebben az esetben a lakás saját birtok, én pedig saját birtokos vagyok).
- b) **Használati birtok**: Amikor a birtokos a dolgot – annak használatára vonatkozó – jogcímen (bérlet, hasznélvező, hasznóbérlet, zálogjog tulajdonosa stb.) tartja hatalmában. (pl. Enyém a lakás, de kiadom albérletbe, hogy ne álljon üresen, mert én más városban tanulok. – Ebben az esetben a lakás használati birtok, az albérlet pedig használati birtokos vagy albirtokos, én pedig főbirtokos vagyok.).

A birtokos fajtái

A saját birtokost a Ptk. **főbirtokosnak** nevezi, ez abban az esetben indokolt, ha a dolognak ugyanakkor van **albirtokosa** is, aki használati birtokosnak tekinthető (például a lakás tulajdonosa és az albérlet, aki benne lakik), azaz a birtokban tartásra, birtokra jogosító jogviszony (pl. bérleti szerződés) alapján kerül sor.

33 Források: Polgári Jog /Dologi Jog/ második átdolgozott, bővített kiadás 29-30. o., HVG Orac, szerkesztő:Wellmann György;
https://issuu.com/hvg-orac/docs/polgarij_dologi

Birtokvédelem – A birtokost megillető birtokvédelem [5:5.§]

- (1) A birtokost **birtokvédelem** illeti meg, ha birtokától jogalap nélkül megfosztják vagy birtoklásában jogalap nélkül háborítják (a továbbiakban: **tilos önhatalom**).
- (2) A birtokost a birtokvédelem **mindenkivel szemben megilleti, annak kivételével, akitől a birtokot tilos önhatalommal** szerezte meg.
- (3) Az albirtokos jogcíme szerint **részesül birtokvédelemben a főbirtokossal szemben**.
- (4) Közös birtok esetén a **birtokvédelem mindegyik birtokost önállóan megilleti**, és bármelyik birtokos követelheti a dolog közös birtokba bocsátását.
- (5) A közös birtokosok **egymással szemben a jogcímük szerint jogosultak birtokvédelemre**.

A **birtokviszony**, mint jogviszony alapján az, aki **birtokosnak minősül**, mindenki mástól követelheti, hogy tartózkodjék a **birtokállapot önhatalmú megzavarásától**. Ez alapján, ha a **birtokost birtoklásában**, azaz a dolog feletti hatalom békés gyakorlásában zavarják, vagy a dolog birtokától jogalap nélkül megfosztják, **birtokvédelem illeti meg**.

A birtokhoz fűződő egyik **legjelentősebb joghatás** a birtokvédelem iránti igény. Nemcsak a birtoktól való **megfosztás**, de a zavartalan birtoklásban való **akadályozás is megalapozza** a birtokvédelmet. A **birtokos a jogcímre tekintet nélkül kap védelmet**, a birtoklás jogcímes vagy jogcím nélküli volta, a birtokos jóhiszeműségéhez vagy rosszhiszeműségéhez pedig egyéb, **külön szabályozott jogkövetkezmények** fűződnek.

A birtoklást zavaró vagy ellehetetlenítő magatartást **tilos önhatalomnak** nevezzük. A **birtokvédelem szabályai mindenkivel szemben érvényesíthető** védelmet biztosítanak a birtokos számára, kivétel a birtokot tilos önhatalommal megszerző személy, aki nem részesíthető védelemben azzal szemben, akitől a dolog tilos önhatalommal megszerezte. Például a tolvajt is megilleti a birtokvédelem mindenkivel szemben, kivéve azt, akitől lopta a dolog (a birtok ugyanis ténykérdés, és nem jogkérdés.)

Ha egyazon dologra nézve **több személy is birtokosnak** minősül, egymással szemben a jogcímük szerint részesülhetnek védelemben (albirtokos a főbirtokossal – pl. bérlő a bérbeadóval – szemben, és megfordítva).

Ha azonos pozícióban van több személy (közös birtok, pl. tulajdonostársak, bérlőtársak esetén), **mindegyik birtokost önállóan megilleti** a birtokvédelem és követelheti a dolognak a közös birtokba bocsátását. Az ilyen **közös birtokosok** – egymás közötti viszonyuk alapján – **egymással szemben** is jogosultak birtokvédelemre. A vonatkozó szabályozás a két törvényben tartamilag megegyezik.

Közös birtok: ugyanazt a dologt azonos tartalommal két vagy több birtokos tarja hatalmában. A közös birtok leggyakrabban közös tulajdon, illetőleg bérlőtársaság esetében áll fenn, de előfordulhat jogcím nélkül is (például a más tulajdonában lévő dologt több személy együtt veszi birtokba).

Birtokvédelmi eszközök:

- **Önhatalom:** A tilos önhatalom ellen a birtokos – a birtok megszerzéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is felléphet. [2013. évi V. törvény **5:6.§**]. De nem valósíthat meg Önbíráskodást (Btk. 368.§).
- **Birtokper:** Tilos önhatalom esetén a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését kérheti a bíróságtól. A birtokperben a békés birtoklásban megzavart fél birtoklásához való jogosultságát vélelmezni kell, az ellenbizonyítás a másik felet terheli, aki saját jogosultságára hivatkozik. A bíróság a birtoklásához való jogosultság alapján dönt. [2013. évi V. törvény **5:7.§**].

A **birtokvédelemre irányuló eljárás (a birtokper) a bíróság előtt** indulhat meg:

- a) ha a jegyző határozatát sérelmesnek tartó fél a határozat megváltoztatását kéri;
- b) a közigazgatási szerv előzetes eljárása nélkül, közvetlenül a bírósághoz benyújtott keresettel, ha a birtokos az eredeti birtokállapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését közvetlenül a bíróságtól kéri;

• **Birtokvédelem a tényleges birtoklási helyzet alapján** (közigazgatási úton való igényérvényesítés), alapja az önkényesség, az önbíráskodás kizárása. [2013. évi V. törvény **5:8.§**].

Önhatalom [5:6.§]

(1) **A tilos önhatalom ellen a birtokos – a birtok megvédéséhez szükséges mértékben – önhatalommal is felléphet.**

(2) **Az elvesztett birtok visszaszerzése érdekében önhatalommal akkor lehet fellépni, ha a más birtokvédelmi eszköz igénybevételével járó idővesztés a birtokvédelmet megghiúsítaná.**

„A birtoksértő magatartás elhárítása érdekében az erőszak alkalmazását is magában foglaló önhatalom gyakorlását – a szükséges mértéket meg nem haladó mértékben – mindkét szabályozás egyezően **jogosnak** fogadja el, és jogszerűnek tekinti a birtok visszaszerzése érdekében az önhatalmat is, de csak abban az esetben és annyiban, amikor és amennyiben az állami birtokvédelmi eszközök igénybevételével járó **idővesztés a birtokvédelem megghiúsulását** eredményezné.

Ennél szélesebb körben az önhatalom jogosságának elismerése azért nem indokolt, mert a jogsértések következményének meghatározására és végrehajtására kiterjedő állami monopólium – amely a jogállamiság egyik kritériuma – csak kivételes esetekben engedhető át másoknak. A **jogsértések** orvoslásának elsődleges útja az állami eszközök igénybevétele kell, hogy legyen.

Az önhatalom nem feltétlenül jelenti a dolog visszavételét, állhat a birtoksértő feltartóztatásában, vagy a birtoksértés bármely eszközzel való megakadályozásában is.”³⁴

A jogos önhatalom általában a birtoksértés idejére korlátozódik. A **jogos önhatalom gyakorlásával** a birtokos **ingó dolog esetén** (ingó: állagsérelem nélkül mozdítható) megakadályozhatja a dolog elvételét, továbbá azt, aki a dolgot elvette, vagy akinek a dolgot a birtoksértő átadta üldözőbe veheti, és ha az üldözés során nincs mód állami eszköz igénybevételére, a dolgot maga is visszaveheti.

Ingatlan birtokának megsértése esetén, a birtokos önhatalommal elháríthatja a birtoksértő magatartást, illetve azt, aki őt a birtokától tilos önhatalommal megfosztotta, a megfosztás után azonnal kivetheti a birtokból, és visszafoglalhatja a birtokát. Mindeközben azonban **nem lépheti túl a birtoksértés megszüntetéséhez szükséges mértéket.**

A **tilos önhatalommal** szerzett birtok **törvénytelenisége** már az önhatalom tilos voltából fakad. A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik.

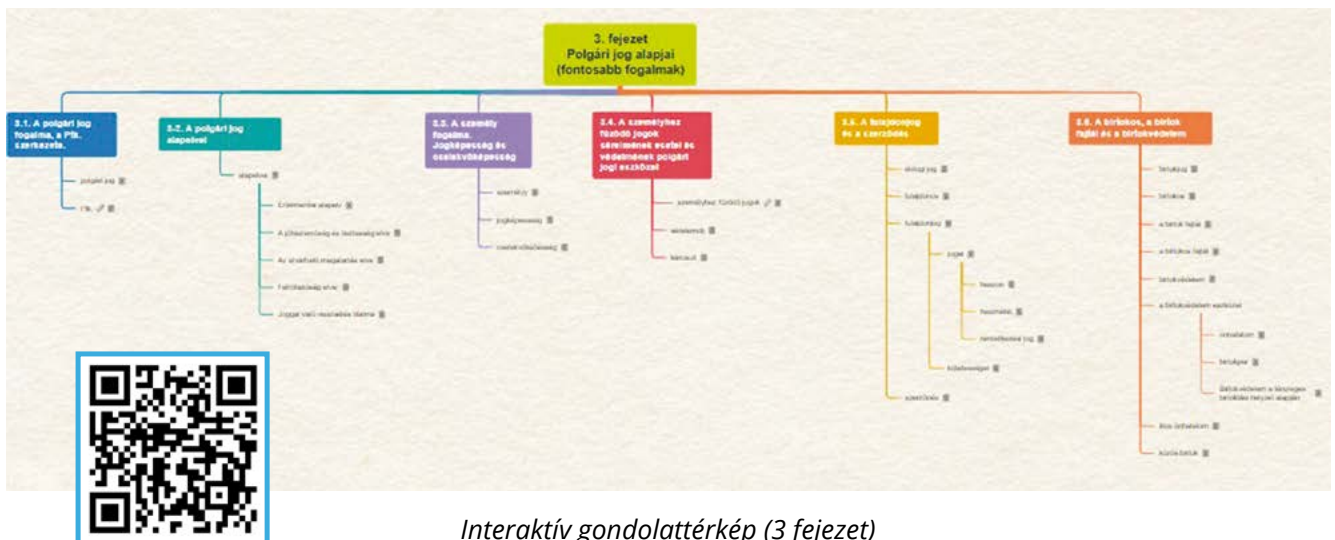
Ehhez a témához a „3.8 Felkészülési kérdések” közül a 20.-30. kérdések tartoznak.

³⁴ Forrás: Dologi jog – Menyhárd Attila (2014) ELTE Eötvös Kiadó

A fejezet fogalmai

A fejezet fogalmai (szófelhő)

Interaktív gondolattérkép (3 fejezet)

Fogalomsorsoló
(Fontosabb fogalmak)

3.8. Ellenőrző kérdések

1. *Ismertesd a polgári jog fogalmát, és sorold fel a jogforrásait!*
2. *Ismertesd a Ptk. szerkezeti felépítését!*
3. *Milyen szerepe lehet a polgári jog alapelveinek? Sorold fel a polgári jog alapelveit!*
4. *Ismertesd a polgári jog értelmezési alapelvét!*
5. *Ismertesd a jóhiszeműség és a tisztesség elvét! Mit jelent a jó-, illetve rosszhiszemű?*
6. *Ismertesd az elvárható magatartás elvét!*
7. *Ismertesd a felróhatóság elvét!*
8. *Ismertesd a joggal való visszaélés tilalmát!*
9. *Mit értünk személy alatt? Milyen fajtái vannak a polgári jogban?*
10. *Mit jelent a jogi személy? Mit jelent a jogképesség?*
11. *Mit jelent a cselekvőképesség? Ismertesse feltételeit és fokozatait!*
12. *Mit értünk személyhez fűződő jogok alatt?*
13. *Mit kérhet a bíróságtól, kinek személyhez fűződő jogai sérülnek?*
14. *Mit jelent a sérelem díj, és mitől függhet a nagysága?*
15. *Definiáld a tulajdonjog fogalmát, és jellemezze a tulajdonjogi jogviszonyt!*
16. *Ismertesd a tulajdonos jogait!*
17. *Ismertesd a tulajdonos kötelezettségeit!*
18. *Mit jelent a tulajdonjog megszerzése? Mi a szerződés?*
19. *Ismertesd a tulajdonos jogait és kötelességeit!*
20. *Ismertesd a birtokos fogalmát, a birtok fajtáit!*
21. *Mit jelent az albirtokos és a főbirtokos? Milyen kapcsolat van közöttük?*
22. *Ismertesd azokat az eseteket, amikor egy dologra nézve több személy is birtokosnak minősülhet!*
23. *Mit jelent a közös birtok?*
24. *Ismertesd a birtokvédelem fogalmát és szabályozásának alapjait!*
25. *Sorold fel és jellemezze a birtokvédelem eszközeit!*
26. *Mit értünk birtokper alatt? Sorold fel a birtokvita bíróság elé kerülésének eseteit!*
27. *Mit nevezünk tilos önhatalomnak?*
28. *Mit jelent az önhatalom? Mikor és milyen mértékben alkalmazható?*
29. *Mit jelent az önhatalom gyakorlása ingó dolog esetén?*
30. *Mit jelent az önhatalom gyakorlása ingatlan birtok megsértése esetén?*

IV. BÜNTETŐJOG - ÁLTALÁNOS RÉSZ

Az emberek együttélése különböző szabályok, normák megalkotását és követését feltételezi, amelyek összességükben **a társadalmi rendet** képezik. A társadalmi rendet a **jogrend** biztosítja és erősíti. A büntetőjog biztosítja a jogrend parancsainak és tilalmainak kikényszeríthetőségét. A büntetőjog legfontosabb feladata az emberek közösségi együttélésének a védelme. A büntetőjog a társadalmi együttélést meghatározó normákkal szembeni ellenszegülést tilalmazza, tehát megerősíti a társadalmi együttélést.

4.1. A büntetőjog fogalma, meghatározása tágabb és szűkebb értelemben

„A **büntetőjog** a jog azon ága, amely meghatározza azokat a közösségellenes, nem kívánatos magatartásokat – bűncselekményeket – amelyek tanúsítása esetén az elkövetőt büntetőjogi felelősségre vonják és megbüntetik. A jogalkotó megalkotja a törvényi tényállást, melyhez büntetési tételeket kapcsol. A törvényi tényállást kimerítő cselekmény a bűncselekmény, a törvényi büntetési tétel keretei között kiszabásra kerülő jogkövetkezmény pedig a büntetés.”

Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Jog>

Fogalma tágabb értelemben: A **büntetőjog** azoknak a jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, mely cselekmények minősülnek bűncselekményeknek (büntető anyagi jog), ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni (büntetőeljárás jog) és velük szemben milyen szankciókat és hogyan kell alkalmazni (büntetés-végrehajtási jog).

Szűkebb értelemben büntetőjog alatt a büntető anyagi jogot értjük, azaz azt a jogszabályt, ami meghatározza, hogy mely cselekmény minősül bűncselekménynek. Ezt a szabályozást a Büntető Törvénykönyv tartalmazza.

A büntetőjog tehát formailag a **büntető jogszabályok összessége**. A jogilag jelentős társadalmi viszonyokat oltalmazza: védi azt az államot, amely létrehozta, azt a gazdasági rendet, amelyre az állam épül, azt a társadalmi rendet, amely az államot kialakította. Védi a jogrendszer más ágai által szabályozott viszonyokat (pl. tulajdon, élet, testi épség).

A büntető jogszabályok **nem rendezik, hanem védik az életviszonyokat**. Például nem azt határozzák meg, hogyan kell védeni az értékeinket, hanem azt, hogy milyen büntetésre számíthat az, aki más értékeihez hozzányúl.

Minden más jogszabály akkor tekinthető megvalósultnak, ha címzettjei a benne írt magatartást tanúsítják; ezzel szemben, a büntető jogszabályok megalkotásának az a célja, hogy a bennük **körülírt magatartást senki ne tanúsítsa**, a jogszabályban írt következményt senki ne idézze elő.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül az 1. kérdés tartozik.

4.2. A büntetőjog felosztása (részei)

A büntetőjog három nagy területre bontható: **büntető anyagi jog**, **büntető eljárási jog** és **büntetés-végrehajtási jog**.

„Az **anyagi jog** és az **eljárási jog** különválása a XVIII. század végén kezdődött meg, és lett két külön jogterület. A **büntetés-végrehajtási jog** a XX. században jelent meg, mint önálló jogterület. A büntetőjog alkalmazásának színtere a törvény által szintén szabályozott büntetőeljárás. Az eljárás résztvevői az ügyész, aki a vádat képviseli; a védőügyvéd, aki a felelősségre vont személyt védi; a vádlott, akit a bűncselekmény elkövetéséért felelősségre vonnak és a bíró, aki az igazságszolgáltatás képviselőjeként dönt az ügyben.

A három jogterület elkülönült ugyan egymástól, de vannak közöttük lényeges kölcsönhatások és összefüggések:

- az anyagi büntetőjog az eljárási jog nélkül nem létezhet – és viszont –, hiszen az eljárás során kell az anyagi jogot alkalmazni, illetve az anyagi jog eljárás nélkül csupán papíron létezik, vagyis a jogalkalmazó szerveknek a közös cél érdekében egyidejűleg és egyszerre kell alkalmazni a két jogterületet.
- vannak olyan jogintézmények, amelyek átmeneti jellegűek, tehát részint anyagi jogi, részint eljárási természetűek. Ilyen például a magánindítvány vagy az elévülés;
- a büntetés-végrehajtási jog legalapvetőbb szabályai hozzá tartoznak az anyagi büntetőjoghoz is, így például a Btk. rendelkezik arról, hogy a szabadságvesztés-büntetés három végrehajtási fokozatába (fegyház, börtön, fogház) kik és milyen feltételek mellett kerülhetnek.”³⁵

A büntetőjog részei

1. Az **anyagi büntetőjog** azokat a jogszabályokat foglalja magában, amelyek meghatározzák a bűncselekménynek minősülő cselekményeket, az elkövetőkkel szemben alkalmazható szankciókat, a szankciók alkalmazásának feltételeit.

Az anyagi büntetőjog is **két fő részből áll**: az *általános részből* és a *különös részből*.

a) **Az általános rész** három központi jelensége a *bűncselekmény*, a *bűnelkövető* és a *büntetés* (vagy tágabb értelemben a szankció). Minden bűncselekményre vonatkozó általános rendelkezéseket tartalmaz.

b) **A különös rész** az egyes bűncselekmények részletes körülírását foglalja magában.

2. „**A büntetőeljárási jog** a bűncselekményt elkövető személyek felelősségre vonásának rendjét szabályozza. Megszabja, milyen szervek, milyen cselekmények útján járhatnak el a bűnelkövetőkkel szemben, továbbá, hogy a felelősségre vonás folyamatában kinek milyen magatartást kell tanúsítania (pl. tanúk, szakértők). Szabályai tehát tulajdonképpen a bűnelkövetőket felelősségre vonó szervekhez szólnak.

3. A **büntetés-végrehajtási jog** szabályai szorosan kapcsolódnak az előbbi két részhez: a bűnelkövetők felelősségre vonása során kiszabott büntetések végrehajtásának módját, körülményeit szabályozzák.”³⁶

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 2. kérdés tartozik.

35 Forrás: Büntetőjog I. Általános rész A 2012. évi C. törvény alapján 10-11. old.HVG. Orac Lapkiadó 2104. Szerzők: Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, és Tóth Mihály

36 Forrás: <http://www.jegyzetportal.hu/download/buntetojog/bunteto1uj.doc>

4.3. A büntetőjog alapelvei

„A büntetőjog egészét átható elvi tételeket nevezzük a **büntetőjog alapelveinek**. A magyar büntetőjogi kódexben – a törvényszöveg szintjén – ezek az elvek általában nem találhatók meg, de a jogszabályanyag teljes egészére jelentős hatással vannak, mivel mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás során lényegi jelentőséghez jutnak. A büntetőjog alapelveinek történeti kialakulása nem a büntetőjogi szakirodalomhoz kötődik, mert azok az elvek, amelyek ma már a büntetőjoghoz kapcsolódnak, legelső megjelenési formájukban filozófiai, társadalmi, illetve politikai töltésűek voltak.

Az alapelvek csoportosításánál többféle szempont alkalmazható. Általában két fő csoportra osztjuk a büntetőjog alapelveit: egyrészt a **jogrendszer egészére** vagy legalábbis több jogterületre **ható alapelvek**, másrészt a **büntetőjog specifikus alapelvei** csoportokra. Ez a különbségtétel inkább elvi-formai jelentőségű, hiszen a jogrendszer egészére ható elvekből általában levezethetőek a büntetőjog specifikus alapelvei.

A jogrendszer egészére ható elvek közé soroljuk:

- a **jogállamiság eszméjét és ezzel összefüggésben az emberi méltóság és jogegyenlőség elvét**; (A büntetőjogra vetítve ez azt jelenti, hogy a büntetőjog csak a szükséges mértékben avatkozhat be az emberek „jogaiba”, a büntetőjogi jogelvek szintjén ezt a szubszidiaritás elve és az arányosság követelménye testesíti meg. Az emberi méltóság tiszteletéből adódik továbbá, hogy tilalmazott az embertelen, lealacsonyító, kegyetlen büntetés és bánásmód.)
- valamint a **humanitás elvét**; (azt jelenti, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás során nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a bűnelkövető is ember.)

A speciális büntetőjogi alapelvek másik nagy csoportjába tartoznak:

- a **törvényesség** (vagy más elnevezéssel az anyagi jogi legalitás) **elve**; (Ez a jogállamiság (2.3 fejezet) formai követelményének, a jogbiztonságnak (1.2 fejezet) a megtestesülése. Ezeket a fogalmakat a hivatkozott fejezetekben már tárgyaltuk).
- a **tettfelelősség elve**; (A büntetőjogi felelősség megállapításánál az elkövetett cselekményt kell figyelembe venni, a felelősség a tethoz kapcsolódik.)
- a **bűnösségen alapuló felelősség elve**; (Hazánkban a bűnösség, mint a büntetőjogi felelősségre vonás előfeltétele. A bűnösség a bűncselekmény fogalom nélkülözhetetlen eleme, ez igazolja és alapozza meg a büntetést. A bűnösség foka, mint büntetéskiszabási elv viszont – más körülményekkel együtt – befolyásolja a konkrét ügyben kiszabandó büntetés mértékét, súlyát.)
- az **arányosság elve**; (Az arányosság elve, mint a törvényhozói mozgástér korlátja elemi jelentőségű. Azt jelenti, hogy a szankciók súlya és szigora arányban álljon az elkövetett bűncselekménnyel, annak súlyával, ez az igazságszolgáltatás általános elvárásának tekinthető.)
- a **kétszeres értékelés tilalma**; (amelynek értelmében az egy vagy több bűncselekmény megállapítása során egy körülmény sem értékelhető kétszeresen, de semmi sem maradhat értékelés nélkül.)

- **a büntetőjog szubszidiaritása;** (Ez az elv megköveteli, hogy a társadalmi problémák elleni küzdelmet elsősorban ne büntetőjogi eszközökkel kezeljék).³⁷

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 3. kérdés tartozik.

4.4. A büntetőjog jogforrásai

A jogforrás a törvényhozó akaratának meghatározott módon és formában való kifejezése. (Részletelesen az 1.2 fejezetben tárgyaltuk.) Hazánkban csak törvény nyilváníthat meghatározott cselekményeket büncselekménnyé és helyezheti valamilyen büntetés alkalmazását kilátásba **csak törvény lehet jogforrás.**

Ugyanakkor: Alaptörvény XXVIII cikk.

(4) Senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.

(5) A (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt.

- A büntetőjognak alapvető jogforrása a **2012. évi C. törvény (Btk.)**
- Korábban az (azóta már megszűnt) **Elnöki Tanács** is alkotott törvényerejű rendeletet (tvr.).

A Büntető Törvénykönyvön kívül a büntetőjogra **Alaptörvény**ünk is alapvetően vonatkozik. Minden hatályos büntetőjogi szabálynak az Alaptörvénynek kell megfelelnie.

- A büntetőjog mindhárom jogterületét külön törvény szabályozza.
- Az új Btk. hatálybalépése előtt elkövetett cselekmények tekintetében az egyébként **hatályon kívül került törvények** továbbra is jogforrási jelentőségük lehet.
- **Keretdiszpozíciók** viszonylatában jogforrási szerepük lehet olyan nem büntetőjogi normáknak is, amelyek alacsonyabb rendű jogforrás tartalmaz.
- Egyes büntetőjogi intézkedések végrehajtásának a részletszabályait **miniszteri rendelet** állapítja meg.

A büntetőjog jogforrásainak csoportosítása

- Büntetőjogon kívüli jogforrások (A büntetőjogon kívüli jogforrások sorában nemcsak törvényeket, hanem alacsonyabb szintű jogforrásokat is találunk.).
- Büntetőjogon belüli jogforrások (csak törvény lehet).

37 Forrás: Büntetőjog I. Általános rész A 2012. évi C. törvény alapján 61. old. HVG. Orac Lapkiadó 2104. Szerzők: Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, és Tóth Mihály

Az alábbi táblázat rendszerezi a büntetőjog jogforrásait:

Külső jogforrások (Büntetőjogon kívüli jogforrások)	Belső jogforrások Büntetőjogon belüli jogforrások
– Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) → valamennyi jogág, így a büntetőjog vonatkozásában is jogforrásnak tekintendő. – 2013. évi V. tv. – a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) → A kiskorú fogalmát pl. a Ptk. határozza meg. – Alkotmánybírósági határozatok pl.:23/1990. AB határozat a halálbüntetés alkotmányellenességéről – 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet – a közúti közlekedés szabályairól (a KRESZ szabályai)	– 2012. évi C. tv. – a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) – 2017. évi XC. tv. – a büntetőeljárásról (Be.) → A sértett fogalmát pl. a Be. határozza meg. Folyamatban van újragondolása, hamarosan változni fog. – 2013. évi CCXL. tv. -a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 4. kérdés tartozik.

4.5. A büntetőjogi norma

A jogalkotónak az emberi magatartások szabályozását célzó parancsai, tilalmi meghatározott formában ún. „jogi normákban” jelennek meg. (Részletesen az 1.3 fejezetben tárgyaltuk). A jogi norma három szerkezeti elemből áll: hipotézis, diszpozíció, és jogkövetkezmény (ami lehet joghatás vagy szankció).

A büntetőjogi norma jellegzetessége, hogy feltétele egybeolvad a rendelkezéssel. A szabályozás jellege miatt a jogkövetkezmény pedig csak negatív, azaz szankció lehet. Ezek alapján a büntetőjogi norma két szerkezeti egységének neve: **rendelkezés (diszpozíció)** és **szankció**.

A **diszpozíció** nyilvánítja tehát bűncselekménnyé az egyes súlyos, a társadalomra káros magatartásokat, de csak ha tanúsították a magatartást, ha a feltételezés megvalósult, ha elkövették a bűncselekményt, azaz, ha a hipotézis él. A jogalkotó mellőzi a törvényi tényállások szövegében a hipotézist jelentő kifejezések használatát. A szankció a tanúsított magatartás büntetési tétellel való fenyegetettségét írja le. A büntetési tétel a bűncselekmény elkövetésért kiszabható büntetés mértékét (pl. „2-5 évig terjedő”) és a büntetés nemét (pl. szabadságvesztés, közérdekű munka, pénzbüntetés stb.) tartalmazza.

A diszpozíciókat két nagy csoportba sorolhatjuk a) megfogalmazás, illetve b) büntetési tétellel való fenyegetettség alapján.

a) Megfogalmazás alapján:

1. egyszerű diszpozíció: a törvényhozó nem írja körül a tiltott magatartást vagy annak eredményét, hanem köznap, egyszerű jelentéstartalmi értelmezést nem kívánó kifejezéseket használ. (Pl. Btk.160.§. Emberölés: Aki mást megöl...)

2. leíró diszpozíció: a Btk. legtöbb diszpozíciója ilyen, legtöbbször tehát arra van szükség, hogy a jogalkotó **pontosan és részletesen körülírja** a tiltott magatartást, méghozzá olyan kifejezések használatával, melyek köznap, értelmezése nem feltétlenül esik egybe a büntetőjogi értelmű jelentéstartalommal. (Pl. Btk.370.§. Lopás: Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa.)

3. hivatkozó vagy utaló diszpozíció: a tömör törvényszerkesztés elvét szem előtt tartva lehetőség nyílik arra is, hogy a jogalkotó pusztán csak utaljon a Btk.-ban egyszer már meghatározott fogalomra, bűncselekményre. Elegendő, ha a jogalkotó csak egy helyen ad pontos meghatározást. (Pl. Btk.311.§ Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak: A 310.§ rendelkezései szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt...)

4. keretdiszpozíció: olyan diszpozíciót jelent, amely nem rögzíti pontosan a tiltott magatartást, hanem csak a kereteket határozza meg, amelyeket egyéb jogszabályok (nemcsak törvények) töltenek meg tartalommal. Így akár félévente változhatnak a KRESZ szabályok, a büntető jogszabályt nem kell minduntalan módosítani, illetve nem kell részletezni, hogy elsőbbségi szabály, kanyarodási szabály stb. megszegése esetén valósulhat meg a bűncselekmény.(Pl. Btk. 324.§., Közúti veszélyeztetés: Aki közúti közlekedés szabályainak megszegésével...)

b) A büntetési tétellel való fenyegetettség, azaz a diszpozíciók egymáshoz való viszonya alapján:

Újabb felosztás eredményez, ha megvizsgáljuk a **diszpozíciók egymáshoz való viszonyát**. Ez tulajdonképpen a **büntetési tétellel fenyegetettség mértéke szerinti csoportosítás**, mely alapján ismerünk **alapeseti tényállást, minősített tényállást és privilegizált tényállást**.

Az **alapeseti tényállásban** a jogalkotó a szóban-forgó bűncselekménynek azt a változatát írja le, amely az életben a leggyakrabban fordul elő, tehát tipikusnak tekinthető.

Mindazon körülmények, amelyek egy adott bűncselekménynél jelentkezve fokozzák a bűncselekmény társadalomra való veszélyességét, a **minősített esetekben** nyertek megfogalmazást, s ilyenkor a büntetési tétel súlyosabb, mint az alapeseté.

Azok a körülmények, amelyeknek a jelentkezése a jogalkotó szerint enyhébb büntetés kiszabását igénylik, a **privilegizált (kedvezményezett) esetekben** nyernek megfogalmazást.

(Pl.Btk. 160.§. Emberölés, alapeseti tényállás: Aki mást megöl, büntetett követ el, és öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Minősített esetei pl. előre kitervelten, nyereségvágyból vagy más aljas indokból, illetőleg célból, stb., ekkor a büntetés tíz évtől húszévig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés lehet. Míg enyhébben minősül, privilegizált formát ölt, ha az emberölést gondatlanságból követik el, vétség miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.)

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül az 5-6. kérdés tartozik.

4.6. A Büntető Törvénykönyv (Btk.) szerkezete

Indokolt, hogy adott államban, adott időben rendelkezésre álljon az anyagi büntetőjogi szabályokat egységes szerkezetbe, rendszerbe foglaló törvény, a **büntető törvénykönyv**. Minden ország büntető törvénykönyve részletesen szabályozza, hogy ki, pontosan milyen feltételek fennállása esetén vonható e bűncselekmények miatt büntetőjogi felelősségre. Magyarországon a hatályos szabályozást a 2012. évi C. tv – a Büntető Törvénykönyvről (röviden: Btk.) tartalmazza.

A **Btk. szerkezetileg** két részből, összesen **45 fejezetből** áll. Két fő részének neve: általános rész és különös rész. **Az általános rész** azokat a rendelkezéseket tartalmazza, amelyek bármelyik bűncselekmény értékelésénél szóba jöhetnek (I-XII. fejezet). **A különös részben** (XIII.-XLV. fejezet) az egyes bűncselekmények különös törvényi tényállásai találhatók meg. A fejezeteket római számokkal szokás jelölni.

Általános rész

- I. Fejezet – Alapvető rendelkezések
- II. Fejezet – A magyar büntető joghatóság
- III. Fejezet – A büntetőjogi felelősség
- IV. Fejezet – A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok
- V. Fejezet – A büntethetőséget megszüntető okok
- VI. Fejezet – A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai
- VII. Fejezet – A büntetések
- VIII. Fejezet – Az intézkedések
- IX. Fejezet – A büntetés kiszabása
- X. Fejezet – Az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények és a mentesítés
- XI. Fejezet – A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések
- XII. Fejezet – A katonákra vonatkozó rendelkezések

Különös rész

- XIII. Fejezet – Az emberiség elleni bűncselekmények
- XIV. Fejezet – Háborús bűncselekmények
- XV. Fejezet – Az élet a testi épség és az egészsége elleni bűncselekmények
- XVI. Fejezet – Egészségügyi beavatkozás és kutatás rendje elleni bűncselekmények
- XVII. Fejezet – Az egészséget veszélyeztető bűncselekmények
- XVIII. Fejezet – Az emberi szabadság elleni bűncselekmények
- XIX. Fejezet – A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények
- XX. Fejezet – A gyermekek érdekét sértő és család elleni bűncselekmények
- XXI. Fejezet – Az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények
- XXII. Fejezet – A közlekedési bűncselekmények
- XXIII. Fejezet – A környezet és a természet elleni bűncselekmények
- XXIV. Fejezet – Az állam elleni bűncselekmények
- XXV. Fejezet – A minősített adat és a nemzeti adatvagyon elleni bűncselekmények
- XXVI. Fejezet – Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények
- XXVII. Fejezet – A korrupciós bűncselekmények
- XXVIII. Fejezet – A hivatali bűncselekmények
- XXIX. Fejezet – A hivatalos személy elleni bűncselekmények
- XXX. Fejezet – A közbiztonság elleni bűncselekmények
- XXXI. Fejezet – A nemzetközi kötelezettségen alapuló közbiztonsági célú előírások elleni bűncselekmények

- XXXII. Fejezet – A köznyugalom elleni bűncselekmények
- XXXIII. Fejezet – A közbizalom elleni bűncselekmények
- XXXIV. Fejezet – A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények
- XXXV. Fejezet – A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények
- XXXVI. Fejezet – A vagyon elleni bűncselekmények
- XXXVII. Fejezet – A szellemi tulajdon elleni bűncselekmények
- XXXVIII. Fejezet – A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények
- XXXIX. Fejezet – A költségvetést károsító bűncselekmények
- XL. Fejezet – Pénzmosás
- XLI. Fejezet – A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények
- XLII. Fejezet – A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények
- XLIII. Fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények
- XLIV. Fejezet – A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények
- XLV. Fejezet – A katonai bűncselekmények

A törvény a hasonló bűncselekményeket egy-egy önálló fejezetbe foglalja.

A fejezeteken belüli kisebb egységeket **szakasznak** nevezzük, arab sorszámmal és § jellel jelöljük. (pl. 160. §. Emberölés)

A szakaszon belüli, még kisebb szerkezeti egységek a **bekezdések** (1) – arab számmal jelölve, gömbölyű zárójelbe helyezve, illetve a **pontok(a) és alpontok** (ba, bb, bc...) – az ábécé kisbetűi jelölik ezeket. Például:

XXXVI. FEJEZET (fejezet)

A VAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Lopás	(szakasz)
370. § (1) Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.	
(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha	(bekezdés)
a) a lopást kisebb értékre vagy	(pont)
b) a szabálysértési értékre elkövetett lopást	
ba) bünszövetségben,	(alpont)
bb) üzletszerűen,	
... stb.	

Meg kell említenünk a **fordulatokat** is – melyek ugyan a törvényi tényállásban nincsenek jelölve, de a diszpozícióból kiolvashatók, írásban római számokkal jelöljük őket, ha hivatkozunk rájuk. A fordulatok a több elkövetési magatartással megvalósítható bűncselekmények elemzésénél nagy segítséget jelentenek. Például:

- Közveszély okozása**
- 322. §** (1) Aki anyag vagy energia pusztító hatásának kiváltásával **közveszélyt idéz elő**, vagy **a közveszély elhárítását**, illetve **következményeinek enyhítését akadályozza**, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

(I. fordulat)

(III. fordulat)
- (II. fordulat)

Részlet az elemzésből: „Az I. fordulat alanya bárki lehet, míg a II. és III. fordulatot csak az követheti el, aki az I. fordulat elkövetésében nem vesz részt; ha az elkövető az I. fordulat miatt felelősségre vonható, akkor a II. és a III. fordulat büntetlen utócselkményként minősül.”

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 7. kérdés tartozik.

4.7. A Btk. időbeli, területi és személyi hatálya

A hatály **alkalmazhatóság**ot jelent. Egy jogszabálynak négyféle hatálya van: területi, személyi, tárgyi és időbeli. A területi hatály határozza meg, hogy az adott jogszabály mely területen szabályozza az emberi magatartást, a személyi hatály azt mondja ki, hogy kiknek a magatartását rendezi a jogszabály, a tárgyi hatály definiálja azokat a viszonyokat, amelyeket a jogszabály szabályozni kíván. Végül az időbeli hatály azt az időtartamot határozza meg, amely alatt a jogszabály a jogviszonyokat szabályozza. A hatályokkal már az 1.6 fejezetben részletesen foglalkoztunk.

A büntetőtörvények esetében általában maga a törvény a kihirdetéshez képest későbbi időpontra teszi a hatálybalépés idejét. A Btk.-t 2012. július 13-án hirdették ki a Magyar Közlönyben, de 463. §-a szerint 2013. július 1-jén lépett hatályba.

Időbeli hatály

2. § (1) A bűncselekményt – a (2)–(3) bekezdésben foglalt kivételekkel – az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

(2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.

(3) Az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő.

„A bűncselekmény **elkövetési idejének** tehát különös jelentősége van, hiszen **főszabályként az ekkor hatályban lévő törvényt kell alkalmazni**. A bűncselekmény elkövetési idejének meghatározása az egymozzanatú bűncselekményeknél nem okoz problémát, mert ez esetekben a törvényi tényállás elemei egyszerre valósulnak meg (például egy lövéssel megölt ember, aki a sérülésbe azonnal belehal).”³⁸

Tehát az „**elkövetés ideje**”, azaz időpont, amikor a bűncselekmény megtörtént, amikor pedig az elkövetőt már a bűncselekmény elkövetése miatt felelősségre vonják, azaz bíróság előtt áll, az „**elbírálás ideje**”. **A bűncselekmény elbírálásának ideje a jogerős ügydöntő határozat meghozatalának időpontja.** Az elkövetés ideje időrendben mindig megelőzi az elbírálás idejét!

A törvényi kivételek szerint, ha az **elkövetés ideje és az elbírálás ideje** között törvényi változás történik, akkor kell az új szabályozást alkalmazni, ha az, az elkövetőnek kedvezőbb, azaz a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el.

38 Forrás: Büntetőjog I. Általános rész A 2012. évi C. törvény alapján, HVG. Orac Lapkiadó 2104. Szerzők: Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, és Tóth Mihály

Például a rendszerváltás előtt a testüket pénzért áruló személyek (prostituáltak) büntetőjogilag felelősségre vonhatók voltak. A rendszerváltás után ez a cselekmény már minősült bűncselekménynek a törvényi változás miatt. Ha valaki még a régi törvény hatálya alatt árulta a testét (prostituáció), de cselekményének elbírálása már az új szabályozás hatályba lépése után történt, akkor már az új szabályozást kellett alkalmazni, ezért felmentették a prostituáció vádjától és tetteért nem szabtak rá ki büntetést.

Vagy az elkövetés idején a hatályos törvényi szabályozás szerint halálbüntetéssel is sújtható bűncselekmény elkövetője elkerülte a halálos ítéletet, ha az elbírálás idején hatályban lévő törvényben az már nem szerepelt lehetséges szankcióként.

Összefoglalva: Az enyhébb megítélést eredményező új büntetőtörvény rendelkezései kizárólag a hatálybalépés idején **jogerősen el nem bírált cselekményekre alkalmazhatók**, egyébként az új büntetőtörvénynek nincs visszaható ereje. Annak az elkövetőnek a javára, akinek a cselekményét már jogerősen elbírálták, nem lehet az enyhébb törvényt alkalmazni.

A Btk. is halad a korrallal. Magyarországon a Btk. szerint még nem büntetendő, de a nemzetközi jog alapján már bűncselekménynek számító cselekmény is büntetendő, ha a cselekmény elbírálási idejére megszületik a törvényi szabályozás és az már bűncselekménynek minősül, azaz az új szabályozást kell visszaható hatállyal alkalmazni.

Területi és személyi hatály

3. § (1) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni

- a) a belföldön elkövetett bűncselekményre,
- b) a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett bűncselekményre,
- c) a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.

(2) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni

- a) a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az
 - aa) a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
 - ab) állam elleni bűncselekmény, – kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen – tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
 - ac) a XIII. vagy a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő,
- b) a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott esetekben a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el.

A hatályos Btk. megfogalmazásában egyes elvek átfedik egymást, így például „a belföldön magyar állampolgár által elkövetett cselekmény” a területi hatály és a személyi hatálya alá is tartozik, ezért célszerű ezeket egységben, egy tényálláson belül tárgyalni.

„A Btk. területi és személyi hatálya arra a kérdésre ad választ, hogy mely területen és kik által elkövetett cselekményekre alkalmazható a törvény. A büntetőjogban a kettő összefonódik: az elkövetett bűncselekménynek van elkövetője, és az elkövető a bűncselekményt nyilvánvalóan mindig valamilyen területen követi el.

A területi és a személyi hatályra vonatkozó szabályok az állam büntető hatalmának, joghatóságának körét határozzák meg, szabályozására hat elv ismeretes. A Btk. rendelkezései a területi és személyi hatályt az elvek egyes elemeinek összehangolásával szabályozzák.

- **A területiség elve:** valamely állam büntetőjogának hatálya a saját területén elkövetett bűncselekményekre terjed ki, tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára és arra, hogy mi ellen irányul a cselekmény. Azaz állampolgárságtól függetlenül a büntető rendelkezések alkalmazhatósága kiterjed minden olyan bűncselekményre, amelyet az állam területén követtek el. Alapja az állam területi szuverenitása.

- **A quasi területi elv** (ejtsd: kvázi) az állam büntetőjogának hatályát terjeszti ki, tulajdonképpen az államterület fogalmának kiterjesztő értelmezésével, pl. állam lobogója alatt hajózó vízi járműre, vagy repülő légi járműre.
- **A személyi vagy honossági elv:** az állam büntetőjogának hatálya alá a saját állampolgárai által elkövetett bűncselekmények tartoznak, tekintet nélkül viszont arra, hogy hol és mi ellen követtek el a cselekményt.
 - **aktív személyi elv** alapján a hazatérő belföldi bűnelkövetőt a külföldön elkövetett büntetendő cselekményért lehet megbüntetni, ha külföldön nem hoztak ítéletet.
 - **passzív személyi elv** a belföldi állampolgárok külföldi védelmét szolgálja.

Tehát a büntető rendelkezések hatálya az elkövetés helyétől függetlenül az állam saját állampolgáira terjed ki.

Ide soroljuk még az alábbi elveket is, melyeket későbbi tanulmányaink során fogunk részletesen megismerni:

- a **képviselési elv**.
- az állami önvédelem elve,
- a **feltétlen büntetőhatalom elve**.³⁹

Összefoglalva tehát a Btk. hatálya kiterjed a magyar állampolgár által belföldön, külföldön, továbbá a külföldi állampolgár által belföldön – illetve bizonyos esetekben külföldön – elkövetett cselekményekre is. Így a személyi és területi hatály egymással szoros összefüggésben áll.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 8. kérdés tartozik.

4.8. A bűncselekmény fogalma, súly szerinti felosztása

„A büntetőjog-tudomány egyik alapfogalma a bűncselekmény. Jelentőségét az adja, hogy szinte valamennyi egyéb büntetőjogi fogalom a bűncselekmény fogalmához való viszonyától függően foglalja el helyét a tudományág rendszerében.”⁴⁰

A fogalom meghatározásnak egyben garanciát is kell biztosítania minden állampolgár számára, aki nem követett el bűncselekményt, hogy büntetőeljárást nem folytatnak ellene, a bűncselekményt elkövetők számára pedig, hogy eljárás lefolytatására velük szemben csak a törvényben meghatározott keretek között kerülhet sor.

³⁹ Források: Büntetőjog I. Általános rész A 2012. évi C. törvény alapján 61. old. HVG. Orac Lapkiadó 2104. Szerzők: Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, és Tóth Mihály

⁴⁰ Forrás: Közhalmi László: Nekrológ a társadalomra veszélyességről. Rendészeti Szemle 2007. 7–8.

Dr. Közhalmi László A társadalomra veszélyesség fogalma a büntető anyagi kódexekben, Büntető Jogi Szemle 2012/2., 15. o.

Bűncselekménynek azokat a súlyos jogsértéseket tekintjük, amelyeket az Országgyűlés által alkotott fontos törvényünk a Büntető Törvénykönyv (Btk.) annak minősít. Mindenki csak olyan jogellenes magatartásért vonható felelősségre, amelyet ez a törvény már a tett elkövetése előtt valamilyen büntetéssel fenyegetett, és csak azt a büntetést lehet tettért kiszabni, ami már az elkövetés előtt e törvényben meg lett határozva.

A bűncselekmény

4. § (1) Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.

(2) Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.

A bűncselekmény ismérvei (fogalmi elemei)

- 1. Emberi magatartás/cselekmény:** cselekmény, más szóval magatartás nélkül nincs bűncselekmény. Ez azt jelenti, hogy cselekmény nélkül senki ellen nem lehet büntetőjogi eszközöket alkalmazni. Bűncselekményt a fentiekből következően csak ember követhet el. A cselekmény a Különös Részben írt törvényi tényállásba beilleszthető magatartás, megvalósulhat tevéssel (aktív magatartással) és nem tevéssel (mulasztással) is. Mulasztással valósít meg például bűncselekményt az a vasutas, aki nem állítja át a váltót és ezzel vonatszerencsétlenséget idéz elő.
- 2. Társadalomra veszélyesség:** objektív jellegű ismérv, a törvényalkotó ennek a fogalmát is meghatározta (Btk. 4.§. (2) bek.). Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.
A meghatározásból kiderül, hogy a magatartás soha nem önmagában veszélyes a társadalomra, önmagában nem értékelhető. Mindig figyelemmel kell arra lenni, hogy milyen következményeket idézett elő. A jogalkotó felsorolja azokat a társadalmi viszonyokat, életjelenségeket, amelyek hátrányos következményekkel járó megváltoztatása – vagy ennek a változásnak a lehetővé tétele – esetében bizonyos tevékenység vagy mulasztás társadalomra veszélyesnek minősül. Ezek, az állami rend, a társadalmi rend, a gazdasági rend, az állampolgárok személye, az állampolgárok jogai. Ezek a büntetőjog által oltalmazott viszonyok!
A társadalomra veszélyesség kétféleképpen valósulhat meg: az egyik, ha a cselekmény sérti a felsorolt viszonyokat, a másik, hogy veszélyezteti ezeket. Az első esetben a hátrányos változás bekövetkezett, a második esetben a hátrányos változások lehetősége teremtődött meg. A társadalomra veszélyes cselekmény (általában) jogellenes is. Jogellenes az a cselekmény, amely úgy valósítja meg a különös rész valamelyik rendelkezését, hogy megfelel az általános rész rendelkezéseinek is.
- 3. Büntetendőség (büntetni rendeltség):** bűncselekménynek csak olyan cselekmény minősül, amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.

És hogy hogyan rendeli a törvény az egyes cselekményekre a büntetés kiszabását? Törvényi tényállás alkotásával, amely diszpozíciórészében körülírja azt a magatartást, amely büntetni rendelt. Ezeket a Btk. különös része tartalmazza. Az elmondottakból az is kiderül, hogy a büntetni rendeltség azt jelenti, hogy egy cselekmény megfelel a teljes törvényi tényállásnak, azaz **tényállásszerű**, ezért az abban leírt büntetés szabható ki az elkövetőre.

A büntetendőség nem egyenlő a büntethetőséggel. A cselekmény büntetendő, az elkövető pedig büntethető!

4. Bűnösség: a Btk. rögzíti a bűnösség nélkül nincs bűncselekmény elvét is; más szóval büntetőjogunk a bűnfelelősség elvét vallja. A bűnösség a szándékos, illetve a gondatlan elkövetést jelenti.

Ha a négy fogalmi elem közül bármelyik hiányzik, nem valósul meg bűncselekmény!

A bűnösség fajtái

A szándékosság

7. § Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

A szándék (dolus) lehet:

- **egyenes szándék:** az elkövető előre látja és kívánja is magatartásának következményeit. (Pl.: mérget ad a sértettnek, hogy az haljon meg).
- **esetleges szándék:** előre látja magatartásának lehetséges következményeit, azokat nem kívánja, de bekövetkezésükbe belenyugszik. (Pl.: több ember tartózkodik ott, ahol egy embert kíván megölni, a többiek halálát nem kívánja, de abba is belenyugszik)

A gondatlanság

8. § Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

A gondatlanság lehet:

- **tudatos gondatlanság:** látja magatartásának lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában. (Pl. több éves szakmai gyakorlattal rendelkező gépjárművezető a megengedettnél nagyobb sebességgel halad síkos úton, és balesetet okoz)
- **hanyag gondatlanság:** nem látja előre a lehetséges következményeket, mert a tőle elvárható figyelmet, körültekintést elmulasztja. (Pl.: gyermek hozzáférhető helyen tartott gyógyszerből fogyaszt és meghal.)

Vegyes bűnösségű bűncselekményről akkor beszélünk, ha a bűncselekmény objektív ismérveinek egy részére **szándékosság**, más részére a **gondatlanság** terjed ki. Ilyen alakzat, amikor az elkövető az alapeseti tényállást szándékosan valósítja meg, míg a minősítő körülmény tekintetében a gondatlansága állapítható meg (vagyis a minősítő körülmény a szándékán túl – esik).

Ha a konkrét elkövetést tekintjük a vegyes bűnösségű bűncselekmény vagy szándékos vagy gondatlan bűnösséggel valósulhat meg, de egyszerre ugyanaz a cselekmény mindkettő nem lehet!

A bűncselekmény súly szerinti felosztása

5. § A bűncselekmény büntett vagy vétség. Büntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre e törvény kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, minden más bűncselekmény vétség.

A jogalkotó a bűncselekménynek ma két alakját ismeri el (*Btk. 5.§.*): a **bűncselekmény büntett vagy vétség.**

Ezek után a büntett fogalmát adja meg. **Büntett** az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre e törvény kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli el. Minden más bűncselekmény vétség.

Logikai következmény, hogy minden gondatlanságból elkövetett bűncselekmény vétségnek minősül súly szerint! Nem a bírói ítélet a mérvadó, hanem az, hogy a bűncselekményt a törvény milyen büntetési tétellel fenyegeti!

Kettős alakzatú cselekmények

Ugyanaz az emberi magatartás kis különbséggel, bizonyos tényezők meglétével vagy hiányával lehet szabálysértés, de lehet bűncselekmény is.

Ez a „kis különbség” lesz a szabálysértési alakzat és a bűncselekmény elhatárolásának kulcsa, ennek figyelembe vételével dönthető el, hogy az adott cselekmény szabálysértés vagy bűncselekmény.

(Pl.: ha a garázda jellegű emberi magatartás erőszak nélkül valósul meg, szabálysértésről beszélünk, de ha erőszakkal párosul, bűncselekmény lesz. A tulajdon elleni szabálysértést a vagyon elleni bűncselekményektől az értékhatár különíti el: 50 ezer Ft alatt szabálysértésiértékről beszélünk.)

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 9-11. kérdés tartozik.

4.9. Az általános törvényi tényállás szerkezete, elemei

Tényállástan

A tényállás fogalma: olyan ismérvek összessége, amelyek megléte nélkül nem valósul meg bűncselekmény.

A tényállások fajtái:

- Történeti vagy konkrét tényállás
- Különös törvényi tényállás
- Általános törvényi tényállás

Történeti tényállás: nem más, mint a valóságban megnyilvánuló valamely emberi magatartás büntetőjogi szempontból jelentőséggel bíró körülményeinek az összessége. (pl.: Ki követte el az emberölést, milyen eszközöket használt? Nem releváns: Milyen zoknit viselt, mit ebédelt?)

A **különös törvényi tényállás** egy adott bűncselekmény törvényi ismérveinek az összessége.

(A törvényalkotó a történeti tényállásokból absztrakció útján nyert tényállási elemekből létrehozta az bűncselekmény különös törvényi tényállását. Pl: „aki mást megöl...”)

Alakzatai: alaptényállás, minősített tényállás, privilegizált tényállás.

Az alapeseti tényállásban a jogalkotó a szóban-forgó bűncselekménynek azt a változatát írja le, amely az életben a leggyakrabban fordul elő, tehát tipikusnak tekinthető. Mindazon körülmények, amelyek egy adott bűncselekménynél jelentkezve fokozzák a bűncselekmény társadalomra való veszélyességét, a minősített esetekben nyertek megfogalmazást, s ilyenkor a büntetési tétel súlyosabb, mint az alapeseté. Azok a körülmények, amelyeknek a jelentkezése a jogalkotó szerint enyhébb büntetés kiszabását igénylik, a privilegizált (kedvezményezett) esetekben nyernek megfogalmazást.

Az **általános törvényi tényállás** a jogászai gondolkodás terméke. Egy olyan elméleti rendszer, amely magába foglalja a törvényi tényállásokból gondolati absztrakció útján elvont közös elemeket, kiegészítve azokat az általános rész büntethetőségi feltételeivel. Elemeit táblázatba lehet foglalni.

Az általános törvényi tényállás rendszere

	OBJEKTÍV ELEMÉK		SZUBJEKTÍV ELEMÉK	
	TÁRGY	TÁRGYI OLDAL	ALANY	ALANYI OLDAL
SZÜKSÉGES ELEMÉK	Jogi tárgy: – közvetlen – különös – általános	Elkövetési magatartás: – tevés – mulasztás	Általános alany Az alannyá válás feltételei: – legalább korlátozott beszámítási képesség – természetes személy – betöltött 14. életév	Bűnösség: – szándékosság – gondatlanság
NEM SZÜKSÉGES ELEMÉK	Elkövetési tárgy: – személy – dolog	Eredmény – okozati összefüggések, szituációs ismérvek: – hely – idő – mód – eszköz	Speciális alany: például: – hiavatalos személy – katona	Célzat Motívum

A **bűncselekmény tárgya** a törvényhozó által védeni kívánt azon társadalmi viszony, amelyet az elkövető magatartása sért vagy veszélyeztet.

Jogi tárgy: amit a büntetőjog véd, amit a bűncselekmény támad, valamely büntetőjogilag védett társadalmi viszony, érték, érdek.

Fajtái:

- általános jogi tárgy:** a büntetőjogilag védett társadalmi viszonyok összessége, maga a jogrend.
- különös jogi tárgy:** az egymással rokon közvetlen jogi tárgyak gyűjtőkategóriája, a társadalmi viszonyok valamely ismérv alapján csoportosított köre – a Btk. különös részének fejezetcímei is kifejezik a gyűjtőfogalmat.

- c) **közvetlen jogi tárgy:** amelyet a cselekmény közvetlenül sért vagy veszélyeztet (Pl.: vagyon elleni bűncselekményeknél a tulajdonviszonyok).

Elkövetési tárgy: akire vagy amire a bűncselekmény irányul, akire vagy amire a bűncselekmény elkövetése irányul. Lehet dolog vagy személy. Ha személy, **passzív alany**nak is szokás nevezni.

A bűncselekmény tárgyi elemei

Elkövetési magatartás: mások által is észlelhető külvilági történés, emberi cselekmény, emberi magatartás – a tulajdonképpeni cselekvés, emberi magatartás testi és pszichikai mozgások egysége. Lehet tevékenység (aktív magatartás) vagy mulasztás (passzív magatartás), esetleg vegyes, azaz az adott bűncselekmény mindkét módon megvalósítható.

Szituációs ismérvek: az elkövetés tényállásban megfogalmazott körülményei.

- a) az elkövetés helye (pl. hatóság előtt)
- b) az elkövetés ideje (pl. hivatalos eljárása során)
- c) elkövetési mód (pl. erőszakkal)
- d) az elkövetés eszköze.

Eredmény: a külvilágban beálló, mások által is észlelhető változás, amelyet az elkövetési magatartás hoz létre.

Okozati összefüggés: csak eredmény-bűncselekményekkel kapcsolatban értelmezhető körülmény. Objektív kategória, olyan összefüggést jelent két jelenség között, amely tudatunktól függetlenül létezik. Azt vizsgálja, hogy az elkövető által aktívan tanúsított elkövetési magatartás okozta-e az eredmény bekövetkezését.

A bűncselekmény alanya

Alanynak nevezzük azt az elkövetőt (tettest vagy részt), akit a bűncselekmény megvalósítása miatt felelősségre lehet vonni, akivel szemben büntetést lehet alkalmazni. **Alany tehát a büntethető elkövető.** Az alany a bűncselekmény szükséges elemei közé tartozik, a speciális alannyá válás csak néhány bűncselekménynél fordul elő.

Általános alany

Az általános alannyá válásnak jelenleg három feltétele van:

Elkövetéskor 14. életév betöltése, beszámítási képességgel rendelkezés és az elkövető természetes személy legyen.

A gyermekkor

16. § Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés a terrorcselekmény [314. § (1)–(4) bekezdés] a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

Tehát kivételes szabályként a törvény meghatározza, hogy az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés életveszélyt vagy halált okozó alakzata, a rablás illetve a kifosztás elkövetője bűn-

tethető, ha az elkövetéskor 12. életévét betöltötte és rendelkezik a bűncselekmény következményeinek felméréséhez szükséges belátással.

Speciális alany: A törvényi tényállás ilyenkor az alanytól az általános alannyá válás három feltételén kívül valamilyen speciális kvalifikáltságot, tulajdonságot is megkíván. (Pl. katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.

A bűncselekmény alanyi elemei

Bűnösség: a cselekményhez kapcsolódó tudati tartalom, az elkövető és a cselekménye között fennálló aktuális pszichés viszony. Fajtáit a bűncselekmény fogalmi elemeinél (4.8 fejezet) részletesen tárgyaltuk.

Célzat: Az elkövető tényállásban értékelt célja, melynek elérésére a bűncselekmény elkövetésekor törekszik. (pl. *Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa lopást követ el.*)

Minden emberi magatartás, cselekedet valamilyen cél elérésére, megvalósítására irányul, a célzat az elkövetőnek a törvényi tényállásban értékelt célja.

Motívum: az az a belső hajtóerő, ami az elkövetőt cselekvésre indítja.

A célzathoz nagyban hasonlító körülmény, elkülönítésük meglehetősen nehéz. Elméletileg: a cél az az eredményképzet, amelynek elérésére törekszik az elkövető, a motívum pedig az, ami őt cselekvésre készíti. A motívum indító ok, belső hajtóerő, ami az embert cselekvésre sarkallja, értékelése vagy az alaptényállásban, vagy a minősített esetek között történik.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 12-14. kérdés tartozik.

4.10. A bűncselekmény elkövetői

Az **elkövető** gyűjtőfogalom, magában foglalja mindazokat, akik a bűncselekmény elkövetésében részt vesznek, vagy abban közreműködnek. (Btk. 12. §.)

Az elkövető

12. § Elkövető a tettes, a közvetett tettes és a társtettes (a továbbiakban együtt: tettesek), valamint a felbujtó és a bűnsegéd (a továbbiakban együtt: részesek).

13. § (1) Tettes az, aki a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja.

(2) Közvetett tettes az, aki a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását e cselekményért gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, illetve tévedésben levő személy felhasználásával valósítja meg.

(3) Társtettesek azok, akik a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítják meg.

14. § (1) Felbujtó az, aki más bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír.

(2) Bűnsegéd az, aki bűncselekmény elkövetéséhez másnak szándékosan segítséget nyújt.

(3) A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

A bűncselekmény **elkövetőinek** csoportosítása (Btk. 13-14.§)

Tettesek:

- önálló tettes
- társ-tettes
- közvetett tettes

Részesek:

- felbujtó
- bűnsegéd: (- fizikai, - pszichikai)

Az elkövetői kör magyarázata

Tettesek, akik a törvényi tényállásban foglaltakat megvalósítják. (Btk. 13.§ (1) bek.)

Önálló tettes: egyedül és közvetlenül a saját cselekményével valósítja meg a törvényi tényállást egészben, illetve kísérlet esetén részben. Gondatlan bűncselekmények valamennyi elkövetője önálló tettes!

Megjegyzés: a saját cselekményével valósítja meg az is, aki fizikai eszközt, vagy állatot használ fel a magatartása kifejtése során. (pl. harapós kutyáját a sértettre uszítja.).

Közvetett tettes: aki a törvényi tényállást úgy valósítja meg, hogy más személyt – lényegileg, mint eszközt – használ fel a bűncselekmény elkövetésére. A bűncselekményt gyermekkorúval, kóros elmeállapotúval, tévedésben lévővel, kényszer, fenyegetés hatása alatt lévővel követteti el. (Btk. 13.§ (2) bek).

(Például ha valaki lopásra kényszeríti 14. év alatti gyermekét, akkor a lopásért nem a gyermeket, hanem az őt erre rákényszerítő szülőt vonják büntetőjogi felelősségre.)

Társ-tettesek: akik a szándékos bcs. törvényi tényállását egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítják meg. (pl. rablásnál az egyik az erőszakot fejti ki, a másik a dolog elvételét hajtja végre.)

Minimum két személy, szándék- és akarategységben, egymás tevékenységének kölcsönös tudatával valósít meg bűncselekményt. (Btk. 13.§ (2) bek).

Részesek: Tényálláson kívüli magatartással járulnak hozzá a bűncselekmény elkövetéséhez. Részesek a felbujtó és a bűnsegéd.

Közös jellemzőik:

- tényálláson kívüli cselekmény
- a tettesi alapcselekményhez kapcsolódik, járulékos jellegű
- csak szándékos tettesi alapcselekmény mellett valósulhat meg → ebből következik, hogy a részesi magatartás is csak szándékos lehet.
- a bűncselekmény elkövetése előtt vagy alatt fejthető ki a tettesnek legalább a kísérlet szakaszába kell juttatnia az alapcselekményt
- a részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

Például bankrablás esetén a bankban erőszakot alkalmazó és pénzt követelő rablók társ-tettesek, míg a menekülésüket elősegítő, rájuk kint autóval várakozó személy a rablás részeseként büntetendő. Azért, mert a rablás törvényi tényállásában az erőszak alkalmazása és a pénz eltulajdonítása tényállási elem, ezt tettes (ek) hajtja végre, míg a menekülés elősegítése nem a megvalósuláshoz szükséges tényállási elem, de hozzájárul a sikeres elkövetéshez, ezért ezt a magatartást tanúsító személy tettéért részesként felel.

Felbujtó: aki mást bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír. (Btk. 14.§. (1) bek).

Megállapítás feltételei:

- a rábírásnak komolynak kell lennie
- egy meghatározott bűncselekményre kell irányulnia
- a tettes a bűncselekmény elkövetését legalább megkísérelje.
- az elkövető szándékát a felbujtó hozza létre.

Ha a bűncselekmény előkészülete is büntetendő, akkor a felbujtást felhívásként kell értékelni.

Bűnsegéd: az, aki a bűncselekmény elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt. (Btk. 14.§. (2) bek).

- fizikai bűnsegéd: szerszámokat, eszközöket biztosít, helyszínt felderít, falaz. Nem egyenlő a társ-tettesi minőséggel, mert tényálláson kívüli cselekmény.
- pszichikai bűnsegéd: elkövetéshez tanácsot ad, kitervelésben részt vesz, bátorít.

A felbujtó és a pszichikai bűnsegéd elhatárolása

- a felbujtó maga alakítja ki a tettes szándékát (szándékkialakító magatartás). A felbujtás előtt a tettesnek eszébe sem jutott a bűncselekmény elkövetése, azt a felbujtó hatásra tett meg.
- a pszichikai bűnsegéd a már kialakult szándékot erősíti (szándékerősítő magatartás). A tettes már gondolt a bűncselekmény elkövetésére, de a tényleges elkövetésre csak pszichikai bűnsegéd hatására került sor.

Társas bűnelkövetési alakzatok (Btk. 459. §. (1) bek. 1., 2., 3. pontok)

1. **bűnszervezet:** három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Haszonszerzés végett történő elkövetés, alá-fölé rendeltség, feladat-megosztás jellemzi.
2. **bűnszövetség** akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezeten kívül követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet. Megtörténik a szerepek felosztása, a végrehajtás módja tervszerű.
3. **csoportosan** követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt. A bűncselekmény egyidejű, együttes megvalósítása három vagy több személy által.

A társas bűnelkövetési alakzatot a jogalkotó általában **minősítő körülményként** szabályozza, azaz súlyosabb büntetést irányoz elő ilyen esetekben.

A **bűnkapcsolatok** (bűnpártolás) NEM külön elkövetői alakzatok, hanem önálló bűncselekmények! Itt két egymástól különböző bűncselekmény és elkövetőik tevékenysége kapcsolódik össze a törvényi tényállásban megfogalmazott módon.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 16-19. kérdés tartozik.

4.11. A bűncselekmény megvalósulási szakaszai

A bűncselekmény megvalósulási szakaszainak szempontjából kizárólag a szándékos bűncselekményeknek van jelentősége. A Btk. ugyanis csak a szándékos bűncselekmények kísérletét, továbbá bizonyos esetekben ezek előkészületét rendeli büntetni. (A QR kód alatti infografika telefonos megjelenítésre van optimalizálva, kép formában [innen](#) tölthető le).

A szándékosság

7. §. Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

Szándékosan elkövetett bűncselekménynél az elkövetési magatartás két fázisból összetevődő folyamat: az első szakasz az egyén belső világában játszódik le, és egy elhatározással zárul, a második szakasz ennek az elhatározásnak a megvalósítása, amely a külvilágban, mások által érzékelhetően zajlik le.

E második fázis egyes pontjainak büntetőjogi jelentősége nem azonos, mert minél közelebb jut valaki a törvényhozó által károsnak nyilvánított helyzet előállításához, cselekménye annál veszélyesebb a társadalomra. Szükség van ezért arra, hogy a magatartás külvilág által észlelhetően lezajló fázisán belül különféle szakaszokat (idegen szóval stádiumokat) alakítsunk ki, és más-más büntetőjogi jelentőséggel ruházzuk fel ezeket. Sőt, számolnunk kell az első fázison belül zajló, a környezet számára nem nyilvánvaló szakasz létével is.

A szakaszok tehát kizárólag a szándékos bűncselekményekhez kapcsolódnak. Ezek szigorú **időrendben** követik egymást, melyek néha egy-egy pillanat alatt, néha pedig hosszabb idő alatt játszódnak le. Senkit se tévesszen meg, hogy a hatályos Btk. hamarabb tartalmazza a kísérletet, mint az előkészület törvényi szabályozását!

A szándékos bűncselekmény megvalósításának **négy fázisát** különböztethetjük meg:

- I. A szándék kialakulása, azaz a bűncselekmény elkövetésének elhatározása
- II. Az előkészület (Btk. 11.§)
- III. A kísérletet (Btk. 10.§)
- IV. A befejezett bűncselekmény

I. Szándék kialakulása

A megfogalmazásból is látható, hogy csak a szándékosan elkövetett bűncselekmények körében lehet szakaszokat megállapítani, s ezek közül is az első ennek a bizonyos szándéknak a kialakulása.

Fogalma: akarat-elhatározás, az elkövető bűncselekményt megvalósító magatartása és a magatartás következménye közötti aktuális pszichikai viszony.

Jellemzői: Az elkövető tudatában játszódik le, **a külvilág számára nem látható.**

Négy mozzanatról áll:

1. A szükségletek keletkezése, felismerése. (pl. De szeretnék gazdag lenni!)
2. A motívumok harca. (Kiraboljam a bankot? És mi lesz, ha kiderül? Megcsináljam?!)
3. A cél tudat (képzet) kialakulása. (Elképzelem magam egy tengerparton a saját szalodámban!)
4. A cselekvés módjának kiválasztása. (Fel fogom robbantani a széfet.)

Tehát az elkövető elhatározza magában a bűncselekmény elkövetését, közben „motivációs harcot” vív: végiggondolja a tanúsítandó magatartást, annak eredményeit, kívánja ezeket, esetleg elretten tőlük, stb. A Btk. nem rendelkezik erről a megvalósulási szakaszzal, tehát a szándék kialakulásának **büntetőjogi szankciója nincs!**

II. Az előkészület (Btk.11.§)

Az előkészület

11. § (1) Ha e törvény külön elrendeli, előkészület miatt büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik.

(2) Nem büntethető előkészület miatt,

a) akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény elkövetésének megkezdése,

b) aki az elkövetés elhárítása céljából korábbi felhívását, ajánlkozását, vállalkozását visszavonja, vagy arra törekszik, hogy a többi közreműködő az elkövetéstől elálljon, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetésének megkezdése bármely okból elmarad, vagy

c) aki az előkészületet a hatóságnál a bűncselekmény elkövetésének megkezdése előtt feljelenti.

(3) Ha a (2) bekezdésben meghatározott esetben az előkészület már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.

Fogalma: ha a törvény külön elrendeli, előkészület miatt büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetése céljából ez ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik vagy a közös elkövetésben megállapodik.

Jellemzői: nem jelenti még a jogi tárgy közvetlen veszélyeztetését, kisebb fokban veszélyes a társadalomra. A különös törvényi tényállás elemeihez nem tartozik, tényálláson kívüli cselekmény. Tárgyi oldala ötféle magatartást jelent: feltételek biztosítása, felhívás, ajánlkozás, vállalkozás, megállapodás.

Tettekben vagy gondolatokban nyilvánulhat meg az előkészületi magatartás. Csak egyenes szándékkal valósítható meg. Célzatos cselekmény: a nikotin beszerzése pl. lehet jogilag közömbös, ha fák permetezése céljából történik, de minősülhet emberölés előkészületének is, s ebben az esetben büntetni rendelt. A feltételek biztosítása leggyakrabban különféle eszközök vásárlásában, készítésében, stb. nyilvánul meg, esetleg a sértett szokásainak, lakásának megfigyelésével.

Szankciója: a törvény csak a legsúlyosabb bűncselekmények előkészületét rendeli büntetni. Általában a szándékos bűncselekménnyel kapcsolatban lehet előkészületi magatartásokat mutatni, azonban éppen mert csekélyebb fokban veszélyes az előkészület a társadalomra, mint a kísérlet és a befejezett bűncselekmény, csak az önmagában nagyon súlyos bűncselekmények „érdemesek” arra, hogy előkészületüket a jogalkotó büntesse. pl. az emberölés, az állam elleni bűncselekmények, a terrorcselekmény, bántalmazás hivatalos eljárásban, a közveszély okozása, a szökés stb. Az indulati cselekményeknél, a „hirtelen felindulásból” elkövetett deliktumoknál nincsenek előkészületi magatartások, jóllehet szándékosak.

Nem büntethető előkészület miatt viszont az, aki önként eláll a bűncselekménytől, s ennek folytán marad el a bűncselekmény elkövetésének megkezdése, valamint aki előkészületi magatartását visszavonja, vagy arra törekszik, hogy a többi közreműködő elálljon a bűncselekmény elkövetésétől – feltéve, hogy tényleg nem következik be a bűncselekmény elkövetésének megkezdése, illetve az sem büntethető, aki a hatóságnál az előkészületet feljelenti. Az említett elállásnak önkéntesnek kell lennie.

Beszélnünk kell még az úgynevezett **maradékselekményért való felelősségről**. Ugyanis ha az előkészület már önmagában is bűncselekményt valósít meg, az elkövetőt emiatt meg kell büntetni! Pl. az emberölési előkészület úgy valósul meg, hogy az elkövető piacon lőfegyvert vásárol, azt hazaviszi, akkor – bár elállt ölési szándékától – a lőfegyverrel, lőszerezéssel visszaélés bűncselekmény miatt felelősségre vonandó!

III. A kísérlet (Btk.10.§)

A kísérlet

- 10. §** (1) Kísérlet miatt büntetendő, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be.
(2) A kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.
(3) A büntetést korlátlanul enyhíteni vagy mellőzni is lehet, ha a kísérletet alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan eszközzel vagy alkalmatlan módon követik el.
(4) Nem büntethető kísérlet miatt,
a) akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény befejezése, vagy
b) aki az eredmény bekövetkezését önként elhárítja.
(5) Ha a (4) bekezdésben meghatározott esetben a kísérlet már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.

Fogalma: kísérlet miatt büntetendő, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be.

Jellemzői: tényállásszerű magatartást jelent, a tényállás részbeni, részleges megvalósítását. A tettesi szándék a bűncselekmény egészét átfogja, az alanyi oldal teljessége jellemzi.

Vannak bűncselekmények, amelyeknek nincs kísérlete:

- gondatlan bűncselekmények (pl. közúti baleset okozása)
- vegyes bűnösségű bűncselekmények gondatlan alakzata (halált okozó testi sértés)
- tiszta mulasztásos bűncselekmények (segítségnyújtás elmulasztása)
- amikor a bűncselekmény természete zárja ki (becsületsértés)

A kísérlet fajtái:

- **teljes kísérlet:** a tettes az elkövetési magatartást teljes egészében kifejti, de az eredmény mégsem következik be. (pl. ölési szándékkal valakit mellbe szúrnak, de a gyors orvosi beavatkozás a sértett életét megmenti).
- **nem teljes kísérlet:** a tettes az elkövetési magatartást csak részben fejezi ki (pl. dolog elleni erőszakkal eljut a páncélszekrényig, de azt már nem tudja felnyitni, ügyetlensége folytán, esetleg mert megzavarták).
- **alkalmatlan kísérlet:** ha a bűncselekményt alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan módon vagy alkalmatlan eszközzel követik el (pl. halva született csecsemőn kifejtett ölési cselekmény, illetve egy vékony vesszővel kíván valakit agyonverni).

Szankciója: a kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni! Valamennyi bűncselekmény – már amelyeknél nem kizárt a kísérlet fogalma – kísérlete büntetni rendelt!

Alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan módon vagy alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérlet esetén azonban a büntetés korlátlanul enyhíthető vagy mellőzhető.

Nem büntethető kísérlet miatt az, akinek önkéntes(!) elállása folytán marad el a bűncselekmény befejezése – nem azért, pl. mert nem volt képes azt véghezvinni, befejezetté tenni –, illetve az sem, aki az eredmény bekövetkezését önként elhárítja.

Önkéntes elállás esetén nem teljes kísérletről van tehát szó, míg az eredmény önkéntes elhárításánál teljes kísérlettel van dolgunk (pl. ölési szándékkal mellbe szúrja a sértettet, majd azonnal nyomókötetést alkalmaz, megakadályozza a kivérzést, értesíti a mentőket).

Ennél a szakasznál is megjelenik a **maradékselekményért való felelősség**. Ha a kísérlet már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, akkor azért felelősségre kell vonni az elkövetőt (pl. az ölési cselekménynél nem következett be a sértett halála, de testi sértést okozott az elkövető).

IV. Befejezett bűncselekmény

Fogalma: a tettes a törvényi tényállásban foglaltakat teljes egészében megvalósítja.

Önkéntes elállásról, eredmény-elhárításról nem beszélhetünk, de pl. a vagyon elleni bűncselekményeknél létezik a **tevékeny megbánás** fogalma, mint enyhítő körülmény: a tettes mindent megtesz a kár megtérítése érdekében és cselekményét a hatóságnak vagy a sértettnek bejelenti.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 20-23. kérdés tartozik.

4.12. Büntethetőségi akadályok rendszere

Évszázadok alatt nagy utat tett meg a büntetőjog büntetési rendszere. Régen gyakoriak voltak a kegyetlen, megalázó büntetések, amelyeknek egyetlen célja volt, az elkövetett tett megtorlása. Az embereket a középkorban kisebb jogsértésekért is tömegesen kivégezték, száműzték, gályarabságra ítélték. A mai modern büntetési rendszerek nem ismernek ilyen kegyetlen büntetéseket, és a céljuk is más.

A büntetőjogi szankció olyan hátrány tartalmú jogkövetkezmény, amelyet a bíróság vagy az ügyész bűncselekmény, illetve büntetendő jogellenes cselekmény elkövetőjével szemben, a társadalom védelme és az újabb bűncselekmények megelőzése érdekében (prevenció), a törvényben meghatározott feltételekkel és eljárásban alkalmaz, s amely kényszerrel is érvényesíthető. A **büntetés** a bűncselekmény elkövetése miatt törvényben meghatározott joghátrány.

A **büntetés célja**: az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése.

- Speciális prevenció: a megbüntetett személlyel szemben érvényesülnie kell a büntetés újabb cselekménytől való visszatartó hatásának,
- Generális prevenció: a társadalom többi tagját is visszatartsa bűncselekmény elkövetésétől.

Tehát az a jó büntetés, ami védi a társadalmat és segít abban, hogy se az elkövető, se más ne kövessen el újabb bűncselekményt.

Konkrét bűncselekmény létrejöttéhez a következő 4 feltételnek kell megvalósulnia:

1. A **jogi tárgy** sérelme, veszélyeztetése. (társadalomra veszélyesség)
2. A tárgyi oldal ismérveinek megvalósulása. (**elkövetési magatartás**)
3. Az **alany** léte. (alany)
4. Az alanyt **bűnösség** terhelje. (bűnösség)

Ha a feltételek közül bármelyik nincs meg, annak ellenére nincs bűncselekmény, hogy a magatartás ütközik valamelyik tényállásba. Ez a négy elem nem más, mint a bűncselekmény fogalmi elemei, az általános törvényi tényállás szükséges elemei, azaz a táblázat „felső” sora.

A büntető törvénykönyv tartalmazza azt is, hogy milyen körülmények zárják ki az elkövető megbüntetését. Például nem büntethetők a kóros elmeállapotúak, hiszen nem képesek felmérni tetteik következményét, de büntetlen marad az is, aki például egy rablótámadást úgy hárít el, hogy a támadónak sérülést okoz. Nem vonhatók büntetőjogi felelősségre azok sem, akik bizonyos életkort a cselekmény elkövetésekor nem töltöttek be.

A Btk. a büntethetőségi akadályokat három fejezetben tárgyalja.

- A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok (Btk. IV. fejezet)
A magatartás tanúsításakor nem valósul meg bűncselekmény, kizáró okok esetében a cselekményhez nem kapcsolódik erkölcsi rosszallás, felmentő ítélet, jogkövetkezmény: nincs.
- A büntethetőséget megszüntető okok (Btk. V. fejezet)
A magatartás tanúsításakor megvalósul a bűncselekmény, de az elkövető valamilyen utólagos körülmény miatt nem vonható felelősségre, a cselekményhez kapcsolódhat erkölcsi rosszallás, megszüntető végzés, büntetőjogi következmény: nincs.
- A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai (VI. fejezet)

A büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok csoportosítása

1. A beszámítást kizáró okok (gyermekkor és beszámítási képességet kizáró okok [kóros elmeállapot, kényszer, fenyegetés]).

Beszámítás a büntetőjogban azt értjük, hogy valakit a cselekményért felelősségre lehet vonni. A beszámítás tágabb fogalom, mint a beszámítási képesség. A **beszámítási képesség** olyan gyűjtőfogalom, amely a felismerési és az akarati képességből tevődik össze. A **felismerési képesség** a cselekmény lehetséges társadalomra veszélyes következményeinek előrelátását, míg az **akarati képesség** e felismerésnek megfelelő akarat kialakítására és tanúsítására vonatkozó képességet jelenti.

A beszámítási képességhez egyaránt szükséges a felismerési és az akarati képesség megléte. A beszámítási képesség hiányát csak akkor lehet megállapítani, ha a kóros elmeállapot, a kényszer, ill. a fenyegetés az adott cselekmény vonatkozásában is kizárta a beszámítási képességet.

2. A cselekmény társadalomra veszélyességét kizáró okok (jogos védelem, végszükség).
3. A bűnösséget kizáró okok (tévedés, azelőljáró parancsa).
4. A büntető jogszabályban meghatározott egyéb kizáró okok.

BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ VAGY KORLÁTOZÓ OKOK

15. § Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza:

- a) a gyermekkor,
- b) a kóros elmeállapot,
- c) a kényszer és a fenyegetés,
- d) a tévedés,
- e) a jogos védelem,
- f) a végszükség,
- g) a jogszabály engedélye,
- h) a törvényben meghatározott egyéb ok.

A gyermekkor

16. § Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az

- a) az emberölés [160. § (1)–(2) bekezdés],
 - b) az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §),
 - c) a testi sértés [164. § (8) bekezdés],
 - d) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)–(3) bekezdés],
 - e) a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak [311. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül],
 - f) a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak [312. §, ha a 310. § (1)–(3) bekezdése szerint minősül],
 - g) a terrorcselekmény [314. § (1)–(2) bekezdés]
 - h) a rablás [365. § (1)–(4) bekezdés], és
 - i) a kifosztás [366. § (2)–(3) bekezdés]
- elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A felelősségre vonhatóság életkora országonként eltérő lehet, van, ahol már a 6-8 éves gyermekek is büntethetők, de van, ahol ez a korhatár 15. év. Magyarországon a büntethetőség alsó határa 14 év. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a súlyos tetteket megvalósító 10-14 éves gyermekeknek soha semmilyen következménnyel nem kell számolniuk. Ha a megfelelő otthoni felügyeletük nem megoldható, akkor nevelőintézetbe kerülhetnek és ott próbálják meg életüket kedvező irányba terelni.

Elérkezik azonban a 14. születésnap és ezzel legalábbis büntetőjogilag véget ér a gyermekkor. Illetve speciális kivétel bizonyos bűncselekmények esetén a 12. életévet betöltött és felismerési képességgel rendelkező elkövető felelősségre vonása.

A jogalkotó megdönthetetlen törvényi vélelme szerint a 14. életév az a kor, amikor a büntetőjogi felelősségre vonáshoz szükséges értelmi képességet elérik az emberek.

A kóros elmeállapot

17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

18. § A 17. § nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.

A beszámítási képességet kizáró biológiai okokat a törvény **a kóros elmeállapot** gyűjtőfogalmába foglalja össze. Ide tartozik az elmebetegség, a gyengeelméjűség, a tudatzavar, a szellemi leépülés és a személyiségzavar. De ez nem alkalmazható, ha az elkövető tudatosan pl. kábítószer vagy alkohol hatására került ilyen állapotba.

A kényszer és a fenyegetés

19. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt olyan kényszer vagy fenyegetés hatása alatt követi el, amely miatt képtelen az akaratának megfelelő magatartásra.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha a kényszer vagy a fenyegetés a bűncselekmény elkövetőjét korlátozza az akaratának megfelelő magatartásban.

Kényszeren az emberi testre gyakorolt ellenséges célzatú, erőszakos fizikai ráhatást értjük. Ez kifejeződhet pl. bántalmazásban, lekötözésben, fájdalom okozásában, megragadásban. A fenyegetés fogalmát a Btk. az Értelmező rendelkezések között 459.§. (1) bek. 7 pont – határozza meg.

7. fenyegetés: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen;

A fenyegetés a pszichikumra hat, a kényszer pedig az emberi testre gyakorol erőszakos ráhatást. A fenyegetésnek olyan pszichikai ráhatásnak kell lennie, amely képes a megfenyegetett komoly félelmét felkelteni. Nem kell azonban a fenyegetéssel rémületet vagy rendkívüli idegállapotot okozni. Elegendő, ha a megfenyegetett komolyan veszi a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezésének a lehetőségét, és ezt akár bűncselekmény elkövetésével is igyekszik elkerülni. A kilátásban helyezett hátrálynak „súlyosnak” kell lennie. A „súlyos hátrány” relatív fogalom, amelyet a fenyegető, a megfenyegetett és a kikényszerítendő bűncselekmény együttes vizsgálata alapján lehet meghatározni esetről-esetre.

A tévedés

- 20. §** (1) Nem büntethető az elkövető olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott.
 (2) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, és erre a feltevésre alapos oka van.
 (3) Nem zárja ki a büntethetőséget a tévedés, ha azt gondatlanság okozza, és e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli.

A bűnösséget kizáró egyik ok a tévedés. A tévedésnek a bűnösség megállapítása szempontjából kiemelkedő jelentősége van. **Tévedésen** azt a tudatállapotot értjük, amikor valakinek a képzeleti nem felelnek meg a valóságnak, de ő a képzeletet valósághűnek tartja. Tévedés az is, ha valakinek egyáltalán nincs képzelet valamiről. Jogilag közömbös tévedésfajtákat is ismerünk. Ezek közé tartozik általában a tárgyban, a személyben, az indokban, a büntethetőség tisztán jogszempontú feltételeiben, néha az okozatosságban való tévedés. A tévedés fajtái: ténybeli tévedés; a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés; jogilag közömbös tévedésfajták.

A jogos védelem

- 21. §** Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.
- 22. §** (1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.
 (2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha
- a) azt személy ellen
 - aa) éjjel,
 - ab) fegyveresen,
 - ac) felfegyverkezve vagy
 - ad) csoportosan követik el,
 - b) az a lakásba
 - ba) éjjel,
 - bb) fegyveresen,

- bc) felfegyverkezve vagy
 bd) csoportosan
 történő jogtalan behatolás, vagy
 c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.
 (3) Nem büntetendő, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.
 (4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

Magyarország jogrendszerében főszabály szerint hatósági úton történő jogérvényesítés valósul meg. Ez alól kivétel az önhatalom (3.6 fejezetben részletesen tárgyaltuk) esete. Ennek lényege, hogy a jogérvényesítés bárki számára meg engedett módon közvetlenül történik. Ennek speciális esete a polgári jogban a birtokvédelem az önhatalommal és a büntetőjogban a jogos védelem. Bár a jogos védelmi helyzetben lévő személy, védekező magatartásával formálisan maga is jogellenes cselekményt valósít meg, azonban e cselekménye nem veszélyes a társadalomra.

A jogos védelem tehát a jogtalan támadóval szembeni védekezést valósítja meg, ezért nem veszélyes a társadalomra, így büntetést sem von maga után.

(Pl. éjjel munkaidejének végeztével a munkás hazafelé halad, amikor az utcán megtámadják és el akarják venni értékeit. Ő szembeszáll a támadókkal és sérülést okoz nekik, amiért büntetőjogi felelősség nem terheli.)

A törvény a jogos védelmet „intézett” (folyamatban lévő) vagy „közvetlenül fenyegető” (térben és időben a támadás azonnali megindítástól kell tartani) támadás elhárítása esetén teszi lehetővé. Vagyis már a megkezdett támadás, illetve a támadást közvetlenül megelőző cselekmény tanúsításakor áll fenn a jogos védelmi helyzet. A jogos védelem **a jogtalan támadás** elhárítására alkalmazható. A támadás mindig aktív magatartás, amely irányulhat a védekező vagy más személyre, javai vagy a közérdek ellen.

A végszükség

- 23. §** (1) Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett.
 (2) Nem büntetendő, aki azért okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedtségből vagy menthető felindulásból nem ismeri fel a sérelem nagyságát.
 (3) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége.

A **végszükség** nem jogtalan emberi támadást, hanem másként el nem hárítható **veszélyhelyzetet** jelent, amelynek előidézése **nem róható az elhárító terhére**. A végszükségi helyzetben cselekvő maga is jogellenes cselekményt valósít meg, azonban magatartása társadalmilag hasznos célra irányul, így cselekménye nem veszélyes a társadalomra, ezért nem büntetendő. A másként el nem hárítható veszélyhelyzet forrása sokféle lehet: természeti esemény (földrengés, árvíz, lavina stb.), állat által okozott támadás, vétlen emberi magatartással előidézett veszélyhelyzet stb.

A jogszabály engedélye

- 24. §** Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged, vagy büntetlennek nyilvánít.

A törvény megteremti a jogszabályi engedély **törvényi alapját**. **A törvény szerint nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály előír, vagy megenged.**

BÜNTETHETŐSÉGET MEGSZÜNTETŐ OKOK

25. § A büntethetőséget megszünteti

- a) az elkövető halála,
- b) az elévülés,
- c) a kegyelem,
- d) a tevékeny megbánás,
- e) a törvényben meghatározott egyéb ok.

Amennyiben **a bűncselekmény elkövetője meghal**, büntetőjogi felelősségre nyilvánvalóan nem vonható. Az elkövető halála esetén a Büntetőeljárás törvény (azaz a Be) rendelkezései szerint a feljelentést el kell utasítani, illetve a már folyamatban lévő büntetőeljárást meg kell szüntetni, tehát a büntethetőséget megszüntető okok körében **az ügy jogerős befejezése előtt** bekövetkezett halálnak van jelentősége.

A büntethetőség elévülése

26. § (1) A büntethetőség – a (2)–(3) bekezdésben meghatározottak kivételével, illetve az egyes bűncselekmények elévülésének kizárásáról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában – elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével.

(2) A XXVII. Fejezetben meghatározott bűncselekmények büntethetősége tizenkét év elteltével évül el.

(3) Nem évül el a büntethetősége

- a) a XIII. és XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekményeknek,
- b) az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményeknek, és
- c) a XIX. Fejezetben meghatározott, ötévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekményeknek, ha a bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Az elévülés az idő múlásával összefüggő kedvezmény. Az elévülést főszabály szerint a bűncselekmény büntetési tételének felső határa határozza meg, de legalább öt évnek mindenképpen el kell telnie. Ez idő leteltével a büntethetőség megszűnik. Vannak olyan bűncselekmények, amelyek soha nem évülnek el, ezeket a 26.§. (3) bekezdése tartalmazza.

A kegyelem

„A kegyelem intézményét már a római jog is ismerte és annak gyakorlására a császár, illetve az általa erre felhatalmazott személy volt jogosult. A kegyelmezési jog a középkorra Európa-szerte elterjedt, az abszolutizmus korában egyre gyakrabban megvalósuló visszaélések miatt azonban e jog biztosítását egyre többen ellenézték. A mai államok szinte kivétel nélkül ismerik a kegyelem jogintézményét. A kegyelmezés joga általában az államfőt illeti meg, annak terjedelme azonban országonként változó jellegű.

Fogalma: kegyelem alkalmazásakor az állam egy rendkívül méltányolható ok miatt lemond büntetőhatalmának érvényesítéséről.”

Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch07s03.html

A kegyelem fajtái:

- a) eljárási kegyelem: a büntetőeljárás megszüntetésére kerül sor.
- b) végrehajtási kegyelem: a büntetőeljárás lefolytatását és az elkövető jogerős elítélését nem követi a kiszabott büntetés végrehajtása.
- c) kegyelmi mentesítés: az elítéltet, a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól mentesíti.

A kegyelem formái:

- Általános jellegű: az Országgyűlés törvényben gyakorol kegyelmet, általában egy bűncselekmény típus elkövetőit érinti.
- Egyéni jellegű: Az egyéni kegyelmezési jogot a köztársasági elnök gyakorolhatja, egy személyre vonatkozik, indokolási kötelezettség nincs.

A tevékeny megbánás

29. § (1) *Nem büntethető, aki az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében – vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva – a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.*

Vannak olyan esetek, amikor az állam büntető igényénél erősebb a sértettnek okozott kár megtérítésének igénye. A Btk. a tevékeny megbánást kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetében büntethetőséget megszüntető okként szabályozza, míg súlyosabb bűncselekmények tekintetében a büntetés korlátlan enyhítésére ad lehetőséget.

Így nem büntethető:

- az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy
- az ezen bűncselekmények háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntetti alakzata, ha
- az elkövető az elkövetést a vádemelésig beismerte, és
 - közvetítői eljárás keretében vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva,
 - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette.

A Btk. tehát először arról rendelkezik, hogy mely törvényi tényállások vonatkozásában van helye tevékeny megbánásnak. A bűncselekmények kiválasztását az a jogpolitikai indok határozta meg, hogy e bűncselekmények esetében a sértett sérelmeinek helyreállítása, az őt ért károk megtérítése olyan kiemelt érdek, amely mellett a jogrend megsértése miatt bekövetkezett hátrány másodlagos. Kivételt azok az esetek képeznek, amikor az elkövető személyi társadalomra veszélyessége fokozott, illetve, ha az elkövetés olyan súlyos következménnyel járt, hogy az állam még a terhelt és a sértett megegyezésre törekvésekor sem mondhat le büntető hatalmának érvényesítéséről.

A törvényben meghatározott egyéb ok

A Btk. Általános és Különös Része számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely valamilyen körülmény bekövetkezése miatt megszünteti a büntethetőséget.

Így például a Btk. Általános Része büntetni rendeli a bűncselekmény kísérletét, illetve előkészületét (Btk. 10–11. §). Abban az esetben azonban, ha az elkövető önkéntes visszalépése miatt marad el a bűncselekmény befejezése, kísérlet miatt a büntethetőség megszűnik [Btk. 10. § (4) bek. a)–b) pont].

Nincs lehetőség előkészületért a büntetőjogi felelősségre vonásra, ha például az elkövető önkéntes elállása folytán marad el a törvényi tényállás megvalósításának megkezdése, vagy ha az előkészületet a hatóságnál az elkövetés megkezdése előtt feljeli.

A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGRE VONÁS EGYÉB AKADÁLYAI

30. § A büntetőjogi felelősségre vonást akadályozza

- a) a magánindítvány,
 - b) a feljelentés
- hiánya.

A magánindítvány hiánya

31. § (1) Az e törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak magánindítványra büntethető.

(2) A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult.

(3) A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 69. § (5) bekezdésében meghatározott esetekben a magánindítványt a sértett törvényes képviselője terjesztheti elő. A magánindítványt a korlátozottan cselekvőképességű sértett önállóan is előterjesztheti, és erre törvényes képviselője is jogosult. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult. Érdekellentét esetén a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók. (4) Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére.

(5) Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos.

(6) A magánindítvány nem vonható vissza.

A feljelentés hiánya

32. § Az e törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak az arra jogosult által tett feljelentésre büntethető.

Ezek olyan esetek, amikor valaminek a hiánya (magánindítvány, feljelentés) képez büntetési akadályt, mert a büntetőeljárást ezek nélkül nem lehet lefolytatni.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 24-27. kérdés tartozik.

4.13. A katonákra vonatkozó rendelkezések

A KATONÁKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

Az elkövetők

127. § (1) E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.

(2) E törvény rendelkezéseit a katonákra az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

(3) Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.

A büntethetőséget kizáró okok

130. § (1) Nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el.

(2) A parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel.

A büntethetőséget megszüntető ok

131. § A 66. § (1) bekezdésben meghatározott eseteket kivéve nem büntethető katonai vétség miatt az elkövető, ha szolgálati viszonyának megszűnése óta egy év eltelt.

A katonai fogda

132. § (1) Ha az elítélt a szolgálatban megtartható, a bíróság a vétség miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztést, illetve az elzárást katonai fogdában rendeli végrehajtani, kivéve, ha az elítélt visszaeső.

(2) Ha az elítélt szolgálati viszonya megszűnt, a büntetés, illetve hátralevő részének végrehajtási fokozata fogház.

Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el. A bűncselekmény részese bárki lehet.

66. § (1) A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha

a) a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik,

b) a próbára bocsátottat a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, vagy

c) a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül a próbaidő elteltével az elkövető büntethetősége megszűnik.

Közérdekű munkát katonával szemben szolgálati viszonyának fennállása alatt nem lehet alkalmazni.

A katonai büntetések

135. § (1) Katonával szemben

a) lefokozás vagy

b) szolgálati viszony megszüntetése

más büntetés mellett, vagy ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, akkor önállóan is kiszabható.

(2) Katonai büntetés alkalmazásának nincs helye, ha a katonát a közügyektől eltiltják.

A katonai mellékbüntetések

136. § (1) Katonával szemben

a) rendfokozatban visszavetés vagy

b) várakozási idő meghosszabbítása

büntetés mellett szabható ki.

(2) Katonai mellékbüntetés alkalmazásának nincs helye katonai büntetés mellett, vagy ha a katonát a közügyektől eltiltják.

A lefokozás

137. § (1) A lefokozással a katona elveszti a rendfokozatát, címzetes rendfokozatát.

(2) Lefokozást akkor kell alkalmazni, ha az elkövető a rendfokozatra méltatlanná vált.

A szolgálati viszony megszüntetése

138. § A szolgálati viszony megszüntetésének akkor van helye, ha az elkövető a szolgálatra méltatlanná vált.

A rendfokozatban visszavetés

139. § (1) Rendfokozatban visszavetés esetén a katona eggyel alacsonyabb rendfokozatba kerül annál, amelyet a bűncselekmény elbírálása idején visel.

(2) A rendfokozatban visszavetést akkor kell alkalmazni, ha a bűncselekmény a rendfokozat tekintélyének sérelmével jár, de lefokozásra nincs szükség.

(3) A rendfokozatban visszavetéssel egyidejűleg az alacsonyabb rendfokozatban eltöltendő időt egy évtől két évig terjedő tartamban kell meghatározni.

A várakozási idő meghosszabbítása

140. § (1) A várakozási idő meghosszabbítása esetén a Magyar Honvédség tényleges állományú tagjának a soron következő rendfokozatba előlépésre előírt várakozási ideje meghosszabbodik. A meghosszabbítást években kell meghatározni, annak tartama nem haladhatja meg a rendfokozatra előírt várakozási idő felét.

(1a) A várakozási idő meghosszabbítása esetén a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja esetében a soron következő fizetési fokozatba előresorolásra előírt várakozási idő meghosszabbodik. A meghosszabbítást években kell meghatározni, annak tartama nem haladhatja meg a fizetési fokozathoz rendelt várakozási idő felét.

(2) A várakozási időt akkor kell meghosszabbítani, ha a katonának az előléptetést vagy az előresorolást hosszabb várakozási idő eltöltésével kell kiérdemelnie.

(3) A Magyar Honvédség tényleges állományú tagja esetében az (1) és (2) bekezdésben meghatározott várakozási időn kötelező várakozási időt kell érteni.

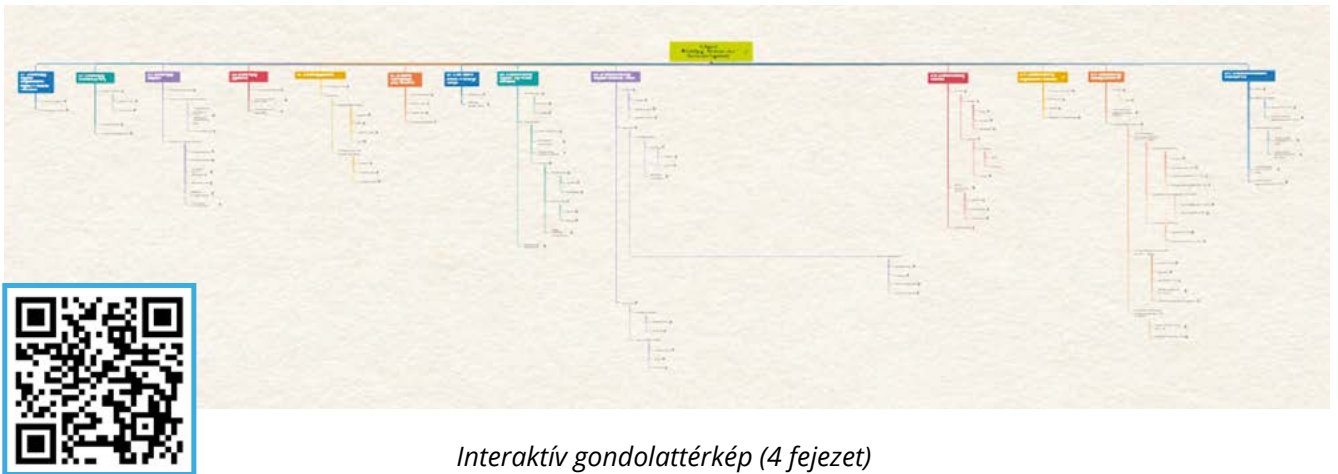
A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „4.15 Felkészülési kérdések” közül a 28-30. kérdés tartozik.

4.14. Összefoglalás

A fejezet fogalmai

A fejezet fogalmai (szófelhő)

Ellenőrizd tudásod!

Fogalomsorsoló
(Fontosabb fogalmak)

A fejezet összes digitális elemét tartalmazó Wakelet gyűjtemény:

Összefoglalás:
(Milliomos játék)

4.15. Ellenőrző kérdések

1. Mit értünk büntetőjog fogalmán?
2. Milyen részekre tagolható a büntetőjog?
3. Ismertesd a büntetőjog alapelveit!
4. Csoportosítva sorold fel a büntetőjog jogforrásait!
5. Ismertesd a büntetőjogi norma felépítését!
6. Ismertesd a diszpozíció fajtáit megfogalmazás és büntetési tétellel való fenyegetettség alapján!
7. Ismertesd a Btk. szerkezeti felépítését, és sorold fel néhány fejezet címét!
8. Ismertesd a Btk. időbeli, területi és személyi hatályait!
9. Mit értünk bűncselekmény fogalmán? Milyen ismérvei vannak?
10. A bűncselekmény súly szerint hogyan osztható fel?
11. Ismertesd a szándékosság és a gondatlanság meghatározását és fajtáit!
12. Határozd meg a tényállás fogalmát és fajtáit! Sorold fel a különös törvényi tényállás alakzatait!
13. Fogalmazd meg az alábbiakat: Jogi tárgy, Elkövetési magatartás, Általános alany, Bűnösség! Melyek az alannyá válás feltételei?
14. Fogalmazd meg az alábbiakat: Elkövetési tárgy, Szituációs ismérvek, Eredmény, Okozati összefüggés, Speciális alany, Motívum, Célzat!
15. Táblázatos formában szemléltesd az általános törvényi tényállás elemeit!
16. Mit értünk az elkövető fogalmán? Hogyan lehet csoportosítani a bűncselekmény elkövetőit?
17. Mit értünk önálló tettes, közvetett tettes, társ-tettes fogalmakon?
18. Melyek a részessé válás közös jellemzői? Ismertesd a részes fogalmát és fajtáit!
19. Ismertesd a társas bűnelkövetési alakzatokat!
20. Milyen megvalósulási szakaszai vannak a szándékos bűncselekményeknek?
21. Ismertesd a szándék kialakulásának folyamatát! Ismertesd az előkészület fogalmát és jellemzőit!
22. Ismertesd a kísérlet fogalmát és jellemzőit! Milyen fajtái vannak az alkalmatlan kísérletnek?
23. Ismertesd a befejezett bűncselekmény fogalmát!
24. Mit értünk a büntetés fogalma és célja alatt?
25. Sorold fel a bűncselekmény létrejöttéhez szükséges feltételeket!
26. Rendszerezd a büntethetőségi akadályokat!
27. Mit értünk büntethetőséget kizáró okok alatt? Ismertesd azokat!
28. Mit értünk a katona fogalma alatt? Ismertesse a Btk. katonákra vonatkozó szankciórendszerét!
29. Ismertesd a lefokozás, a szolgálati viszony megszüntetése katonai büntetéseket!
30. Ismertesd a rendfokozatban visszavetés, illetve a várakozási idő meghosszabbítása katonai mellékbüntetéseket!

V. KRIMINALISZTIKA

5.1. A kriminalisztika fogalma, tárgya, felosztása

A kriminalisztika fogalma: a bűncselekmények nyomozásának, felderítésének a tudománya.

A kriminalisztika tartalmazza azokat a gyakorlati szabályokat, amelyek segítik a nyomozás alapvető feladatainak eredményes végrehajtását, szem előtt tartva a törvényi feltételeket.

A kriminalisztika a bűncselekmények felderítése, megelőzése és bizonyítása érdekében használ technikai módszereket, eszközöket (krimináltechnika), a szakszerűség érdekében ajánlásokat dolgoz ki (krimináltaktika).

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „5.6 Felkészülési kérdések” közül az 1. kérdés tartozik.

5.2. A kriminológia és a kriminalisztika megkülönböztetése

A kriminológia fogalma

A kriminológia szó a latin „crimen” → bűncselekmény és a görög „logiosz” → tan (valamivel foglalkozó) szavak összetételéből származik. A kriminológia tehát a bűncselekményekkel foglalkozó tudomány.

A kriminológia összefüggéseiben vizsgálja a bűnözést, arra törekszik, hogy a bűncselekmények elkövetésének okait meg lehessen állapítani. A bűncselekmények okainak vizsgálatával törekszik arra, hogy eredményes lépéseket lehessen tenni a bűnmegelőzés terén. A kriminológusok – a kriminológia szakterületével foglalkozó szakemberek – lényegében a bűnözés okainak feltárásával és ezen keresztül a megelőzés, visszaszorítás lehetőségeinek kidolgozásával foglalkoznak.

A kriminológia tárgya:

- a bűnözés
- a bűnözés törvényszerűségeinek felismerése
- a bűnözéssel kapcsolatos jelenségek összefüggéseinek rendszere

Ezzel szemben a **kriminalisztika** több tudományt, szakterületet érintő bűnügyi tudomány, amely a hatályos jogi szabályozásnak megfelelően tudományosan megalapozott eszközöket, módszereket és eljárásokat dolgoz ki a felderítés és a bizonyítás, valamint a bűncselekmények megelőzése érdekében.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „5.6 Felkészülési kérdések” közül a 2.-3. kérdés tartozik.

5.3. A krimináltechnika fogalma, rendszere

A **krimináltechnika** a kriminalisztika tudományának része.

A bűncselekmények felderítése, bizonyítása, megelőzése érdekében a bizonyítási eszközök:

- felkutatása
- rögzítése és
- vizsgálata

a technika módszereivel és eszközeivel, valamint a tárgyi bizonyítási eszközök létrejöttének törvényszerűségeivel foglalkozik.

Feladatai:

- Eljárási cselekmények sikerességének előmozdítása, az eredmények rögzítése.
- Tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, rögzítése és vizsgálata.
- Bűncselekmények megelőzése, megszakítása és jelzése.
- A bűnözés elleni harc szervezése.

A) Tudományágazatai

1./ Általános nyomtan (traszológia)

Bűnügyi nyomtan: a krimináltechnikának, olyan ága, amely a bűncselekmények felderítése, bizonyítása érdekében tanulmányozza nyomkeletkezés törvényszerűségét, kidolgozza nyomok felkutatásának, biztosításának, rögzítésének, vizsgálatának, értékelésének eljárásait és a gyakorlatban alkalmazza azokat.

2./ Kriminalisztikai fényképezés

A kriminalisztikai fényképezés célja valóság minél tökéletesebb visszaadása. A kriminalisztikai fényképezés, mint a valóság visszatükrözése egy adott időpillanatban – a büntetőeljárás során az egyes nyomozási cselekmények dokumentálásának egyik legfontosabb eszköze és módszere. Az egyes büntetőeljárás cselekmények, illetve az azok során történtek, észlelték szemléletes, valósághű ábrázolására szolgál.

3./ Kriminalisztikai ballisztika

A kriminalisztikai ballisztika a krimináltechnika önálló szakága, amely a lőfegyverek, azok nyomai és a lőfegyverek használata során keletkezett elváltozások bűnügyi szempontból történő vizsgálatával foglalkozik.

Tárgya:

- a lőfegyver és alkatrészei
- a lőszer és alkatrészei
- a lövési folyamat
- a lövés következtében létrejött valamennyi elváltozás (nyomhordozók)

4./ Ujjnyomtan (daktiloszkópia)

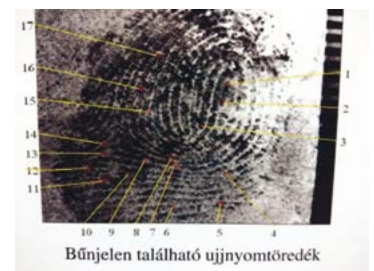
A helyszíni szemle során, esetleg más eljárási cselekményekben felkutatható bűnjeltek közé tartoznak a daktiloszkópiái nyomok.

A kéz és láb ujjain, a tenyéren és a talpon lévő bőrfodorszál rajzolatok speciális geometriai ábrái alapján személyazonosítás végezhető.

A bőrfodorszál rajzolatok felhasználhatósága személyazonosítási célokra **négy tételen** alapszik:

- Az emberi bőrfodorszáinak rajzolata nem változik.
- A bőrfodorszáak rajzolata egyedi és nem ismétlődő.
- A bőrfodorszáak rajzolatában megkülönböztethető minták lehetőséget nyújtanak az osztályozásra. A tenyéren, az ujjakon és a talpakon lévő bőrfodorszáak rajzolata leképezhető.
- A bűnüldözésben a daktiloszkópiái módszereket az alábbi célokra használják fel:
 - helyszíni ujjnyom alapján a nyomokozó személy azonosítására,
 - ismeretlen vagy kétes kilétű személyek azonosítására,
 - ismeretlen holttestek azonosítására,
 - az ismeretlen elkövető leleplezésére (ujjnyomcsapda telepítésével).

5./ Bűnügyi nyilvántartás (adattartalom alapján)

6./ Kriminálisztikai írás- és okmányszakértői vizsgálatok tana

Az írás az emberi kommunikációban a beszédet kiegészítő eszközrendszer, amely írásjegyek, és írásjelek segítségével lehetővé teszi a gondolatoknak a maradandó rögzítését, ennél fogva annak térbeli korlát nélküli közvetítését.

Az írás lehet:

- kézírás vagy
- technikai eljárással készült írás

Az írás kriminálisztikai vizsgálatának célja (Dr. Illár Sándor a rendőrtiszt főiskola volt tanára fogalmazza ezt meg a legpontosabban): hogy az írás mikor, milyen helyzetben, milyen körülmények között, milyen íróeszközzel készült, továbbá következtetést vonjunk le az írás tartalmára, a készítő személy egyedi tulajdonságaira és kilétére vonatkozóan.

Az okmányok kriminálisztikai vizsgálatának célja: Annak megállapítása, hogy a vizsgált okmány hamis, avagy hamisított, továbbá elkészítésének technikai kérdéseire adandó válaszok.

7./ Bűnügyi technikai jellegű fizikai- kémiai- és biológiai vizsgálatok tana

A nyomozás során fellelt anyagmaradványok vizsgálata fontos és kiemelt. A modern bűnüldözés kiemelkedő lehetősége a biológiai anyagmaradványok DNS vizsgálata. Az anyagmaradványok vizsgálata során az eredeti objektumra vonatkozóan szerezhető be bizonyíték.

8./ Bűnügyi szolgálati kutya alkalmazásának tana (odorológia)

A kriminalisztikai odorológia a kutyák szaglóképességét használja fel nyomkövetés, szagazonosítás (személy), tárgyak (kábitószer, bomba, holtest stb.) felkutatására, a bűncselekmények felderítése érdekében.

9./ Krimináltechnikai megelőzés

Különbféle technikai eszközök csökkenthetik a bűnalkalmak lehetőségét, a bűncselekmények elkövetését. Jellemzően pusztán jelenlétük is visszatartó erő (térfigyelő rendszerek, riasztó berendezések, krimináltechnikai csapdák stb.)

B) Nyomtan (Traszológia)

A nyomtan a krimináltechnikának az az ága, amely

- a nyomok keletkezési körülményeinek feltárásával,
- okozójuk azonosításával törekszik a bűncselekmények:
 - felderítésére
 - bizonyítására
 - megelőzésére

és ezek érdekében kidolgozza a nyomok

- felkutatásának,
- biztosításának,
- rögzítésének,
- vizsgálatának,
- értékelésének eljárásait.

Nyom fogalma

A vizsgált cselekmény eseményeivel kölcsönhatásban létrejött viszonylag maradandó elváltozás, amely visszatükrözi a nyomot létrehozó tárgy alakbeli, felületi sajátosságait és lehetővé teszi a nyomképző tárgy azonosítását.

A nyomok **keletkezéséhez** szükséges: hogy legyen nyomképző tárgy (pl. emberi test, feszítő vas, gépkocsi gumibroncs), olyan tárgy, ami a nyomokat hordozza (pl. ablaküveg, amit megfogtak, ajtó, amit kifeszítettek), és valamiféle folyamat, kölcsönhatás (pl. ablaküveg megérintése, ajtó feszítése,)

A nyomok előfordulási helye:

- a bcs. helyszínén és annak környékén /érkezés, behatolás, mozgás, távozás útvonalán/
- a bcs. tárgyán
- a bcs. eszközén
- a bcs. elkövetőjén

A nyomok osztályozása

1. A nyomképző fajtája szerint:

- Emberi testrészek nyomai: kéz- és lábnyomok, (pl. tenyérlenymat a bútorlapon)
- Állatok testrészeinek nyomai: láb-, orr-, fog- stb. nyomok.
- Eszközök, egyéb tárgyak, gépek nyomai: eszköznyomok, (pl. feszítővas feszítési nyoma) egyéb tárgyak nyomai, (virágváza lenyomata a polcon)
- Közlekedési eszközök kerék- és alkatrésznyomai. (gumibroncs, pl. féknyom)

2. A nyomhordozón való ábrázolódásuk szerint:

- Térfogati (pl. lábbeli nyom a sárban)
- Felületi (pl. tenyérynym az ablaküvegen)

3. A nyom keletkezésében közrejátszó hatások szerint:

- Mechanikai nyomok (pl. feszítő vas feszítési nyom)
- Termikus nyomok (pl. olvadó hóban lévő nyom)
- Vegyi nyomok (pl. ajtózársavazása)
- Fotokémiai nyomok (pl. napsugárzás hatására megváltozott tárgy)

A nyomok rögzítése

A nyomok rögzítésén azt értjük, hogy a nyomot valamely krimináltechnikai módszer alkalmazásával olyan állapotában őrizzük meg, hogy alkalmas legyen a további szakértői vizsgálatok elvégzésére, végső soron az azonosítási eljárás lefolytatására.

Fontos, hogy csak olyan módszer vagy eljárás alkalmazható, mely a nyomot nem károsítja vagy semmisíti meg, és lehetőleg megismételhető. Ilyen például a fényképezés, mivel a fényképezés során nem jön létre fizikai érintkezés. Ezért minden nyomot – az előhívást követően – először fényképezéssel kell rögzíteni.

A nyomrögzítés leggyakoribb módszerei, eszközei:

- **Eredetben** történő rögzítés (a nyomot azzal a tárggyal, amelyen rajta van együtt megfelelően csomagolva, változtatás nélkül biztosítjuk a szakértői vizsgálatra).
- **Megmintázás:** A térfogati nyomok rögzítésének módszere, melynek során valamilyen gyorsan szilárduló folyékony vagy képlékeny anyaggal töltjük ki a nyomot, mely megszilárdulása után felveszi annak alakját. Erre a célra leggyakrabban gipszet, vagy fogászati szilikongumit használunk.

A tananyag elsajátítását a fejezet végén felkészülési kérdések segítik. Ehhez a témához a „5.6 Felkészülési kérdések” közül a 4.-8. kérdés tartozik.

5.4. A büntetőeljárás cselekményekkel kapcsolatos krimináltaktikai ajánlások és módszerek

A büntetőeljárás során az adatok, és bizonyítékok beszerzése érdekében a törvényes kereteken belül taktikai (szakmai) ajánlások rendszere nyújt segítséget a hatékony és sikeres munka elérésére, az igazság kiderítésére.

Ezek leginkább adatgyűjtések és kihallgatások során teljesülnek.

Az adatgyűjtés fogalma

Olyan eljárási cselekmény, melynek során bizonyítékok felkutatását végezzük, és információkat gyűjtünk.

Az adat fogalma

Adat, minden olyan információ, melyből az azt felhasználó hatóság, az eljárással kapcsolatos cselekményre, az eljárás alá vont személyre vonatkozó értesüléseket szerez.

Kriminalisztikai értelemben adat minden olyan információ, amelyet valamely nyilatkozat tartalmaz, vagy amelyre valamilyen jelenségből, körülményből, tárgyból következtetni lehet, és közvetlenül vagy közvetve a bűncselekménnyel, illetve az elkövetővel kapcsolatos tényekre utal.

Az adat fajtái

Kriminalisztikai értelemben az adatok lehetnek személyi és tárgyi jellegűek.

Az adatgyűjtés módszerei

- megkeresés
- puhatolás
- környezettanulmány (Kt.)
- megfigyelés
- krimináltechnikai csapdák
- a lakosság bevonása az adatgyűjtésbe

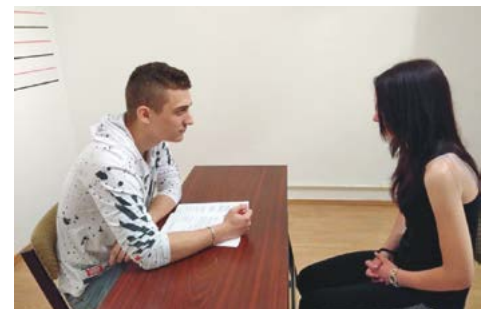

Az adatgyűjtés során fokozott figyelemmel kell lenni az adatszolgáltató személyének védelmére.

A kihallgatás

A kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a törvény által meghatározott alakiságok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja.

A kihallgatásra vonatkozó taktikai ajánlások a kihallgatás szervezésére, tervezésére, teljesítésére, rögzítésére és ellenőrzésére vonatkoznak, valamint a kihallgatás hatékonyságát biztosítják, fokozzák.

A kihallgatás különösen fontos a nyomozásban

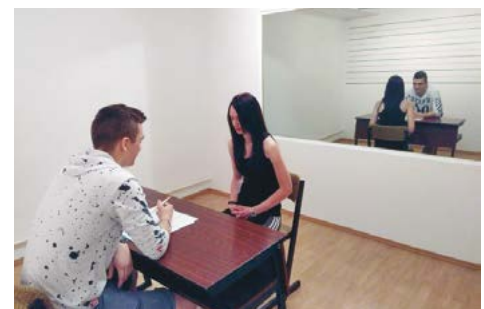
A kihallgatás fajtái

- terhelt (gyanúsított) kihallgatás
- tanúkihallgatás
- sértett-tanú kihallgatás

A kihallgatások csoportosításának

további lehetőségei is vannak, mint például:

- a kihallgatott személy felnőtt, fiatalkorú vagy gyermekkorú,
- milyen vallomást tesz a kihallgatott (beismer, tagad, igazat vagy hamisat mond, mást vagy önmagát vádolja),
- első vagy folytatódó kihallgatás.

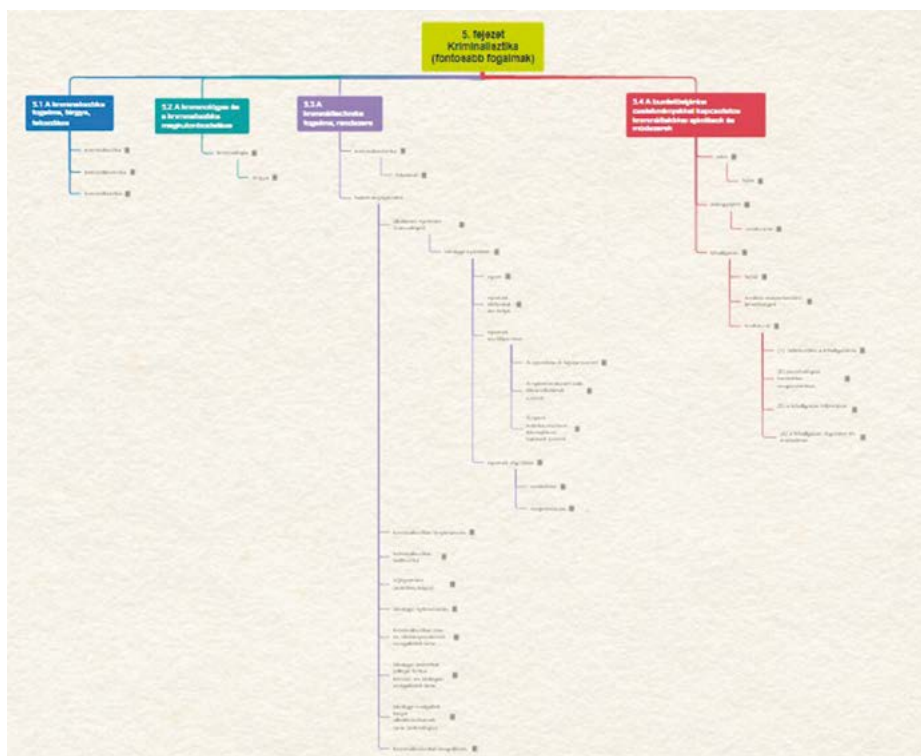

A kihallgatás különösen fontos a nyomozásban

A kihallgatás szakaszai

- (1) felkészülés a kihallgatásra,
- (2) pszichológiai kontaktus megteremtése,
- (3) a kihallgatás teljesítése,
- (4) a kihallgatás rögzítése és értékelése.

Interaktív gondolattérkép (5 fejezet)

Ellenőrizd tudásod!

Fogalomsorsoló
(Fontosabb fogalmak)

A fejezet összes digitális elemét
tartalmazó Wakelet gyűjtemény:

Összefoglalás:
(Milliomos játék)

5.6. Ellenőrző kérdések

1. *Mi a kriminalisztika fogalma?*
2. *Mit tartalmaz a kriminalisztika?*
3. *Mi a kriminológia?*
4. *Sorolja fel a krimináltechnika tudományágazatait!*
5. *Mi a nyomtan?*
6. *Mit értünk kriminalisztikai fényképezés alatt?*
7. *Mi a nyom fogalma?*
8. *Mik a nyomok keletkezésének feltételei?*
9. *Mi az adatgyűjtés?*
10. *Sorolja fel az adatgyűjtés módszereit!*
11. *Sorolja fel a kihallgatás részeit!*

VI. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Jogi ismeretek I. jegyzet – (Papp Orsolya c. r. alezredes, MRSZG 2019.)
- Jogi lexikon (Complex, 2009)
- Jogi alaptan (Szilágyi Péter, Osiris 2009)
- Polgári törvénykönyv magyarázatokkal (Complex, 2013)
- Közigazgatási és vezetési ismeretek I. kötet (Rendészeti Szakvizsga Bizottság, 2014)
- Emberi jogok (F. Macdonald, C. Weaver, Magyar Könyvklub, 2005)
- Diákjogi tudor
http://www.okm.gov.hu/letolt/kozokt/diakjogi_tudor_100413.pdf
- A jogerő legyen veled! (Schenk Borbála, Dialóg Campus kiadó, 2008)
- Hatályos jogszabályok: www.njt.hu;
- www.complex.hu oldaláról
- www.magyarorszag.hu;
- www.parlament.hu;
- www.lb.hu;
- www.ugyeszseg.hu
- www.egyenlobanasmod.hu
- http://europa.eu/kids-corner/countries/flash/index_hu.htm?country=uk
- http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog/ch01s03.html
- <https://tempty.hu/2013/07/06/enyem-tied-mindenkie-a-tulajdonrol-maskepp/>
- Belügyi rendészeti ismeretek tansegédlet
- Dr. Illár Sándor Krimináltaktika 2. (BM könyvkiadó 1983.)
- Kriminálisztika Jegyzet a rendészeti szakközépiskolák rendőr és határrendész tanulói részére (Mándi József – Vida Róbert 2005)

BELÜGYMINISZTERIUM

